

An Foras Teanga

Cumhdach Polasaí agus Nósanna Imeachta Tuaisceart Éireann

Is é atá san Fhoras Teanga Thuaidh/Theas Foras na Gaeilge agus Gníomhaireacht na hUltaise.

Gabhann an Foras Teanga Thuaidh/Theas air féin a chinntiú go bhfuil an polasaí agus na nósanna imeachta um chumhdach chun dáta. Tagann fóram inmheánach um chumhdach de chuid an Fhorais Teanga i gceann a chéile dhá uair sa bhliain agus tugann sé faoi athbhreithniú inmheánach de réir mar is cuí, agus tugtar faoi athbhreithniú seachtrach uair amháin gach trí bliana de réir athruithe sa reachtaíocht agus treoirlínte cleachtas.

Tá an polasaí agus na nósanna imeachta um chumhdach faofa ag bord Fhoras na Gaeilge agus ag bord Gníomhaireacht na hUltaise, chomh maith leis an Fhoras Teanga Thuaidh/Theas. Chomh maith leis sin, beidh an ráiteas um chumhdach ar taispeáint go feiceálach in oifigí agus in ionaid, chomh maith leis na rannáin ábhartha ar shuíomhanna gréasáin gach gníomhaireachta.

ÁBHAR

Ráiteas um Chumhdach

Sainmhínte maidir le Cumhdach

An Comhthéacs Dlíthiúil agus Polasaí

Rioscaí maidir le Cumhdach a Mheasúnú agus a Bhainistiú

Oifigeach Ainmnithe um Chumhdach

Earcaíocht Shábháilte

Oiliúint maidir le Cumhdach & Maoirseacht Ball Foirne

Coinneáil Taifead & Bainistíocht Faisnéise

Catagóirí Mí-úsáide

Saincheistanna a Bhaineann le Cumhdach a Aithint

Freagairt ar Shaincheistanna a Bhaineann le Cumhdach

Saincheistanna a Bhaineann le Cumhdach a Thuairisciú

Cóid Iompair

Treoiríní maidir le Cumhdach

Aguisíní

- 1: Spriocanna Eagraíochtúla
- 2: Nascadh le Cóid agus Buan-Orduithe an Bhoird
- 3: Foirm le haghaidh Eachtra maidir le Cumhdach
- 4: Foirm um thoiliú do ghrianghraif agus scannánú
- 5: Teimpléad Measúnaithe Riosca um Chumhdach

Teagmhálacha Úsáideacha

GLUAIS

CCA	Curadh um Chumhdach d'Aosaigh
SNU	Seirbhís Nochtaithe Eolais agus Urchoisc
RP	Roinn Pobal
ACS	An tAcht um Chosaint Sonraí
OAC	Oifigeach Ainmnithe um Chumhdach
LEE	An Limistéar Eorpach Eacnamaíoch
ISCS	Iontaobhais Sláinte & Cúraim Shóisialta
CCATÉ	Comhpháirtíocht um Chumhdach Aosach Thuaisceart Éireann
SPTÉ	Seirbhís Póilíneachta Thuaisceart Éireann
BCTÉ	Bord um Chumhdach Thuaisceart Éireann
GLC	Grúpaí Leochaileacha a Chumhdach

RÁITEAS UM CHUMHDACH

Is é atá san Fhoras Teanga Thuaidh/Theas Foras na Gaeilge agus Gníomhaireacht na hUltaise. Tá a gcathaoirleach, bord, príomhfheidhmeannach, ardbhainisteoirí agus foireann féin ag an dá ghníomhaireacht. Feidhmíonn Foras na Gaeilge agus Gníomhaireacht na hUltaise ar bhonn uile-oileáin. Is féidir teacht ar aidhmeanna na gníomhaireachta ábhartha in Aguisín 1. Ar mhaithe le cosaint leanaí agus cumhdach tá a nduine/daoine teagmhála ainmnithe agus a nduine/daoine sainordaithe féin ag gach gníomhaireacht acu.

Cuireann Foras na Gaeilge agus Gníomhaireacht na hUltaise raon leathan seirbhísí ar fáil, lena n-áirítear maoiniú do ghrúpaí le himeachtaí óige agus imeachtaí eile don phobal a eagrú.

Is féidir tagairt don pholasaí um chumhdach seo go coitianta chomh maith mar pholasaí um chosaint agus leas leanaí, ach ar mhaithe le comhsheasmhacht i ngach cuid dár n-eagraíocht leanaimid ar aghaidh ag úsáid an téarma polasaí um chumhdach. Tá an dá théarma mar an gcéanna agus clúdaíonn siad gach gné de chumhdach/cosaint leanaí.

Cuireann doiciméad scríofa ar mheasúnú riosca an Fhorais Teanga in iúl na réimsí riosca fhéideartha dochair, an dóchúlacht go dtarlóidh an riosca, agus tugann sé na doiciméid pholasaí, treorach nó phróisis a theastaíonn leis na rioscaí seo a mhaolú. Rinneadh an measúnú riosca ar an 19 Feabhra 2018.

Tá ár ráiteas um chumhdach leanaí forbartha de réir riachtanais *The Children (Northern Ireland) Order 1995* agus *Cooperating to Safeguard Children and Young People (2017)* de chuid na Roinne Sláinte agus *Adult Safeguarding Operational Procedures (2016)* de chuid Chomhpháirtíocht um Chumhdach Aosach Thuaisceart Éireann.

Inár bpolasaí um chumhdach tá:

- nósanna imeachta do bhainistiú líomhaintí mí-úsáide nó mí-iompair ag baill foirne/saorálaithe i gcoinne linbh, duine óig nó aosaigh a bhaineann úsáid as ár seirbhísí;
- nósanna imeachta d'earcaíocht shábháilte ball foirne/saorálaithe a oibríonn le leanaí, daoine óga nó aosaigh faoi riosca;
- Sceideal oiliúna a leagann amach rochtain ar oiliúint agus ar eolas maidir le cumhdach, lena n-áirítear tarlú dochair a aithint;
- Nósanna imeachta le hábhair imní maidir le cosaint nó leas leanaí a thuairisciú d'údaráis reachtúla.

Cuideoidh na polasaithe agus nósanna imeachta seo linn a bheith ag obair lenár mbaill foirne/saorálaithe le caighdeáin chomhaontaithe, chomhsheasmhacha, íosta um chumhdach agus lena chur in iúl a bhfuilimid ag súil leis ó na daoine aonarach a eagraíochtaí sin a mhaoinímid a chuireann aon seirbhísí ar fáil do leanaí, daoine óga agus aosaigh le tabhairt faoi riachtanais um chumhdach go héifeachtach. Beidh eagraíochtaí maoinithe faoi réir nósanna imeachta um chomhlíonadh mar a léirítear ina dtairiscint maoinithe.

Creideann an Foras Teanga gur freagracht gach duine é an cumhdach. Buncheart ag gach duine is ea saol a chaitheamh atá saor ó dhochar agus ó mhí-úsáid. Tá ról le himirt ag gach duine a bhíonn i dteagmháil le leanaí, daoine óga, a dteaghlaigh agus/nó aosaigh faoi riosca. Is fearr a chumhdaítear iad siúd is leochailí nuair atá daoine gairmiúla soiléir faoina bhfuil ag teastáil uathu go haonarach, agus conas is gá dóibh a bheith ag obair le chéile.

Tá polasaithe agus nósanna imeachta forbartha ag an Fhoras Teanga agus cuirfidh siad i bhfeidhm iad lena chinntiú go bhfuil gach duine eolach ar agus go nglacann siad lena bhfreagracht maidir lena dualgas cúraim do i leith leanaí, daoine óga agus aosaigh faoi riosca. Féachfaimid lena chinntiú go dtarlaíonn ár seirbhísí agus gníomhaíochtaí i dtimpeallacht mar a bhfuil leanaí, daoine óga agus aosaigh sábháilte ón fhéidearthacht go dtarlóidh aon chineál drochíde.

Tá an polasaí seo infheidhmithe ar gach ball foirne/saorálaí san Fhoras Teanga, lena n-áirítear comhaltaí boird reatha an dá ghníomhaireacht a bhféadfadh teagmháil dhíreach nó neamhdhíreach a bheith acu le leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca. Caithfidh baill foirne/saorálaithe bheith feasach ar a ról agus a bhfreagracht an cleachtas cumhdaithe is fearr a ghabháil de lámh. Cuirfidh an Foras Teanga oiliúint chuí ar fáil chun feasacht a thógáil ar shaincheistanna a bhaineann le mí-úsáid leanaí agus chun baill foirne/saorálaithe a chur ar an eolas maidir lena bheartas, a nósanna imeachta agus a threoirínte um chumhdach.

Tá an polasaí seo i bhfeidhm taobh le polasaithe agus nósanna imeachta eagraíochtúla eile, lena n-áirítear:

- earcaíocht agus roghnúchán;
- sláinte agus sábháilteacht;
- comhdheiseanna;
- oiliúint;
- sceithireacht;
- smacht, casaoid agus achomhairc, etc.

Beidh gach polasaí eagraíochtúil ag teacht leis an pholasaí seo um chumhdach. Cinnteoidh an cur chuige iomlánaíoch seo eagraíocht shábháilte fholláin do bhaill foirne, saorálaithe agus na leanaí, daoine óga agus aosaigh a úsáideann seirbhísí an Fhorais Teanga.

Cuirfear gach duine a bhaineann leis an Fhoras Teanga ar an eolas faoin bpolasaí um chumhdach agus na nósanna atá curtha i bhfeidhm chun an chosaint is fearr a thabhairt do leanaí, daoine óga agus aosaigh. Bainfear seo amach tríd an pholasaí a scaipeadh, oiliúint agus ardú feasachta.

Caithfear gach eachtra nó ábhar inní a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach de réir na nósanna imeachta a leagtar amach sa doiciméad seo.

Beidh an ráiteas um chumhdach ar taispeáint go feiceálach in oifigí agus in ionaid, chomh maith leis na rannáin ábhartha ar shuíomh gréasáin an dá ghníomhaireacht. Déantar é a athbhreithniú go himhneánach ar bhonn bliantúil agus déantar athbhreithniú seachtrach uair amháin gach trí bliana. Déantar leasuithe de réir athruithe sa reachtaíocht agus treoirínte cleachtais.

Tá an polasaí agus na nósanna imeachta um chumhdach faofa ag bord an Fhorais Teanga, bord Fhoras na Gaeilge agus bord Ghníomhaireacht na hUltaise.

***An polasaí reatha athbhreithnithe agus ceadaithe Nollaig 2021
Athbhreithniú inmheánach le déanamh Nollaig 2022
Athbhreithniú seachtrach le déanamh... Nollaig 2024***

Is iad na hoifigigh ainmnithe um chumhdach Fhoras na Gaeilge:

Oifigeach ainmnithe um chumhdach:	Seosamh Ó Coinne	socoinne@forasnagaeilge.ie	003531 6398400
Leasoifigeach ainmnithe um chumhdach:	Nuala Ní Scolláin	nniscollain@forasnagaeilge.ie	028 90 890970

Aidhmeanna an Pholasaí agus na Nósanna Imeachta um Chumhdach

Tá an Foras Teanga tiomanta do chleachtas a chosnaíonn leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh atá faoi riosca ó dhochar agus ó mhí-úsáid, agus is aidhm leis timpeallacht a chur ar fáil a chuireann chun cinn a sábháilteacht. Tacaíonn an Foras Teanga cur chuige neamhfhulaingthe i leith na mí-úsáide agus an dochair d'aon chineál, agus féachfaidh sé le leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca a chumhdach.

Is aidhm leis na polasaithe agus na nósanna imeachta seo:

- tiomantas an Fhorais Teanga a léiriú d'eagraíocht a chur ar fáil agus a choimeád a chosnaíonn leanaí agus daoine óga ó dhochar, agus baill foirne/saorálaithe agus an eagraíocht féin a chosaint ó líomhaintí féideartha;
- a chinntiú go ndéantar ár mbaill foirne/saorálaithe a roghnú agus a ghrinnfhiosrú trí nósanna imeachta láidre earcaíochta agus roghnúcháin do gach ball foirne/saorálaí de réir riachtanais reachtaíochta;
- a chinntiú go bhfuil ár mbaill foirne/saorálaithe eolach ar ár gcaighdeáin um chumhdach;
- rioscaí um chumhdach a bhaineann lenár ngníomhaíochtaí a bhainistiú;
- nósanna imeachta a chur ar fáil le haghaidh maoirseacht chuí agus ábhartha, lena n-áirítear oifigigh ainmnithe um chumhdach a cheapadh;
- treoirleá a chur ar fáil maidir le hoiliúint chuí um chumhdach do bhaill foirne/saorálaithe ionas gurb eol dóibh conas mí-úsáid a aithint agus freagairt di;
- caighdeán a shocrú le haghaidh taifid a bhainistiú, rúndacht, faisnéis a chomhroinnt faoin chumhdach agus faoin chleachtas is fearr le baill foirne/saorálaithe, leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca agus tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí de réir mar is cuí;
- treoir a thabhairt maidir le conas ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe freagairt ar nochtuithe eolais;
- nósanna imeachta agus treoir shoiléir maidir le conas is gá do bhaill foirne/saorálaithe plé le haon eachtra nó ábhar imní maidir le cumhdach;
- nósanna imeachta tuairiscithe soiléire a thabhairt i gcás mí-úsáid amhrasta nó iarbhír linbh/duine óig agus/nó aosaigh;
- a chinntiú go ndéantar gníomhaíocht chuí, de réir an chleachtais is fearr, i gcónaí mar tharlaíonn eachtra um chumhdach;
- cód iompair soiléir a chur ar fáil a gcaithfidh gach ball foirne/saorálaí a shíniú, chomh maith le cóid iompair do leanaí & daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí;
- nós imeachta a chur ar fáil chun plé le ráitis agus gearáin;
- sábháilteacht ghinearálta agus bainistíocht éifeachtach ghníomhaíochta an Fhorais Teanga a chinntiú.

Luachanna a bhfuiltear ag súil leo ó bhaill foirne/saorálaithe comhlachta phoiblí

Tá na luachanna seo a leanas aontaithe ag bord an Fhorais Teanga mar chuid den tseirbhís phoiblí agus tá siad ag tnúth leis na luachanna céanna a bheith aontaithe ag baill foirne/saorálaithe.

Seo a leanas iad:

- Neamhchlaontacht - ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a bheith airdeallach i rith an ama ar a ról ag déanamh maoirseachta ar chistí poiblí chomh neamhspleách agus is féidir gan fabhar;

- Cuntasacht - ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe bheith airdeallach ar a ról ag déanamh maoirseachta ar chistí poiblí agus bheith airdeallach i rith an ama ar an oiread is atá príomhspríocanna á mbaint amach mar bhaill foirne/saorálaithe aonair agus mar eagraíocht ina hiomláine;
- Ionracas - níor chóir do bhaill foirne/saorálaithe a bpost a úsáid chun aon íocaíocht sheachtrach nó aon chúiteamh eile ar son dualgas a bhaineann lena bpost a fháil, a shocrú nó a ghlacadh nó iarracht a dhéanamh sin a dhéanamh. Níor chóir dóibh aon sochar a fháil a d'fhéadfadh cur isteach ar a mbreithiúnas go fíor go arbh fhéidir a mheas go gcuirfeadh;
- Oibiachtúlacht - agus cinntí á ndéanamh agus gnó poiblí á dhéanamh, lena n-áirítear conarthaí a bhronnadh nó moltaí a dhéanamh i leith cúitimh agus sochair, ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe roghanna a dhéanamh i gcónaí de réir tuillimh;
- Oscailteacht - ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a bheith airdeallach ar thiomantas an bhoird a bheith chomh hoscailte agus is féidir maidir le gach cinneadh agus nós imeachta óna leanann cinntí, agus na gníomhartha a dhéanann siad. Is cóir cinntí a mhíniú agus níor chóir srian a chur le faisnéis ach amháin má mheastar a leithéid de shrian a bheith chun leas an mhórphobail;
- Freagrúlacht - ba chóir don Fhoras Teanga a chinntiú gur féidir a léiriú go bhfuil sé ag baint úsáid cheart as acmhainní agus nach bhfuil cúis a cháinte ann go bhfuil siad á n-úsáid ar son cuspóirí príobháideacha, páirtíneacha nó polaitiúla. Ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe cuimhneamh ar na riachtanais seo agus iad ag bainistiú a gcuid ama agus acmhainní agus gan am nó acmhainní i bhfostaíocht an Fhorais Teanga a úsáid ar son cuspóirí príobháideacha, páirtíneacha nó polaitiúla;
- Macántacht - tá de dhualgas ar bhaill foirne/saorálaithe leasa príobháideacha a bhaineann lena gcuid oibre a nochtadh agus bearta a dhéanamh aon coinbhliocht leasa fhéideartha a réiteach chun iad féin agus an leas poiblí a chosaint. Áirítear leis seo leas indibhidiúil agus leas gaolmhar grúpa. Déanann baill foirne/saorálaithe dearbhú bliantúil
- Ceannaireacht - táthar ag tnúth leis ó bhaill foirne/saorálaithe an cód agus na prionsabail seo a chur chun cinn le heiseamláir, go háirithe i dtaca le baill foirne/saorálaithe atá faoina maoirseacht;
- Luach ar airgead - ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a chinntiú go dtugtar seirbhísí inmheánacha agus seirbhísí a ndéantar tairiscint ina leith ar an bhealach is eacnamaíche, is éifeachtaí agus is éifeachtúla, le measúnú cuí ar fheidhmiúlacht.

Tá an Foras Teanga tiomanta d'fheabhsú na heagraíochta agus gach duine san eagraíocht. Agus an gá le baill foirne/saorálaithe gníomhú i dtimpeallacht foirne san áireamh, tá an Foras Teanga ag tnúth le hoscailteacht don fheabhsú agus don oibriú foirne ag gach ball foirne/saorálaí.

SAINMHÍNITHE MAIDIR LE CUMHDACH

Ciallaíonn **leanbh** duine faoi aois 18, mar a shainmhíníonn *The Children (NI) Order 1995*.

Ciallaíonn **aosach** duine ar bith 18 mbliana d'aois nó níos sine mar a shainmhíníonn *Age of Majority Act (Northern Ireland) 1969*.

Baineann **cumhdach agus cosaint leanaí** le níos mó ná cosaint leanaí. Tosaíonn cumhdach le gníomhaíocht a bhaineann le cur chun cinn agus cosc, a chumasaíonn leanaí agus daoine óga fás go sábháilte agus go slán i ndálaí nach ndéanann dochar dá bhforbairt agus dá leas. Áirítear leis tacaíocht do theaghlaigh agus idirghabháil luath le riar ar riachtanais leanaí agus a leanann tríd go dtí cosaint leanaí. Tagraíonn cosaint leanaí go sonrach don gníomhaíocht a dtugtar fúithi le leanaí nó daoine óga faoi leith a chosaint atá ag fulaingt, nó is dócha go bhfulaingeoidh siad, dochar suntasach.

Co-Operating to Safeguard Children and Young People in Northern Ireland, 2017

Tá **cumhdach aosach** bunaithe ar chearta daonna bunúsacha agus ar mheas ar chearta aosach mar dhaoine aonair, ag plé le gach aosach le dínit agus ag léiriú measa ar a gceart roghnú. Baineann sé le gach aosach a chumhachtú agus chumasú, lena n-áirítear iad siúd atá faoi riosca dochair, a sláinte agus leas féin a bhainistiú agus iad féin a choinneáil sábháilte. Síneann sé go dtí idirghabháil a dhéanamh le cosaint a dhéanamh nuair atá dochar tarlaithe nó nuair is dócha go dtarlóidh sé agus rochtain ar cheartas a chur chun cinn.

Adult Safeguarding: Prevention and Protection in Partnership (2015)

Aosach faoi riosca dochair: sin duine atá 18 mbliana d'aois nó níos sine, a bhféadfaidh an riosca dochair dóibh trí mhí-úsáid, dúshaothrú nó faillí méadú mar gheall ar:

- A dtréithe pearsanta** arbh fhéidir go bhfuil ina measc, ar a laghad, aois, míchumas, riachtanais speisialta oideachais, breoiteacht, laige intinne nó chorpartha nó lagú nó cur isteach ar fheidhmiú na hintinne nó na hinchinne.

AGUS/NÓ

- A ndálaí saoil** arbh fhéidir go bhfuil ina measc, ar a laghad, aonrú, tosca soch-eacnamaíocha agus coinníollacha timpeallachta maireachtála.

Aosach óna dteastaíonn cosaint: sin duine atá 18 mbliana d'aois nó níos sine, a bhféadfaidh an riosca dochair dóibh trí mhí-úsáid, dúshaothrú nó faillí méadú mar gheall ar:

a) A dtréithe pearsanta **AGUS/NÓ**

b) A ndálaí pearsanta **AGUS**

c) Iad gan a bheith in ann a leas, maoin, sócmhainní, cearta nó sainleasa eile a chosaint; **AGUS**

d) Gníomh nó faillí duine nó daoine eile a bheith ina chúis, nó an dóchúlacht go mbeidh sé ina chúis, le dochar dó/di

NIASP Adult Safeguarding Operational Procedures (2016)

Le blianta beaga anuas is léir go bhfuiltear ag imeacht ó bheith ag úsáid an téarma 'leochaileach' nó 'soghonta' le cur síos ar aosaigh a d'fhéadfadh a bheith faoi riosca dochair nó mí-úsáide. D'fhéadfadh sé go n-aithneoidh aosach ag a bhfuil **lagú nó míchumas** nó go n-aithneofar iad mar aosach 'faoi riosca' nó leochaileach.

Tá **curadh um chumhdach d'aosaigh (CCA)** riachtanach do sheirbhísí sprioctha – i.e. gach eagraíocht nó grúpa a bhfuil saorálaithe nó baill foirne acu is gá a ghrinnfhiosrú ag aon leibhéal faoi *Safeguarding Vulnerable Groups (Northern Ireland) Order 2007*. Mura bhfuil baill foirne nó saorálaithe is gá a ghrinnfhiosrú ag eagraíocht nó grúpa níl sé riachtanach CTCA a bheith acu. Ach aithnítear é mar dhea-chleachtas CTCA a bheith ag gach grúpa nó eagraíocht. Is é an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach an curadh um chumhdach d'aosaigh ag an Fhoras Teanga.

NIASP Adult Safeguarding Operational Procedures (2016)

Is é is **droch-chleachtas** iompar a d'fhéadfadh leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca a chur i mbaol dochair nó mí-úsáide, nó a fhágann baill foirne/saorálaithe i mbaol líomhaintí iompair mhíchuí.

AN COMHTHÉACS DLÍTHIÚIL AGUS POLASAÍ

Leanaí & Daoine Óga a Chumhdach

Is conradh idirnáisiúnta ar chearta an duine é **Coinbhinsiún NA ar Chearta an Linbh 1989** a shocraíonn caighdeáin íosta i leith cearta sibhialta, polaitiúla, sóisialta, cultúrtha agus eacnamaíocha daoine óga. In 1990 shínigh an Ríocht Aontaithe **Coinbhinsiún NA ar Chearta an Linbh**, agus chuir seo oibleagáid ar an rialtas a chinntiú nach sáraíonn reachtaíocht agus polasaí aon cheann de na caighdeáin ar a ndéantar breac-chuntas sa Choinbhinsiún.

In 1996 tháinig *Children (NI) Order 1995* i bhfeidhm. Pléann an reachtaíocht seo le leanaí agus daoine óga maidir lena gcúram, a dtógáil agus a gcosaint. Ceann de phríomhphrionsabail sa dlí a bhaineann le cúram leanaí is ea cosaint. Is é an prionsabal atá ann gur chóir do leanaí agus do dhaoine óga a bheith sábháilte agus faoi chosaint idirghabhála má tá siad i gcontúirt.

Tá rialtas Fheidhmeannas Thuaisceart Éireann freagrach as cumhdach i dThuaisceart Éireann. Leagann siad amach polasaí, reachtaíocht, agus treoir reachtúil ar cad é mar ba chóir don chóras cosanta leanaí oibriú.

Comhordaíonn Bord um Chumhdach Thuaisceart Éireann (BCTÉ) an obair a dhéantar ar fud Thuaisceart Éireann, agus deimhníonn siad a héifeachtacht, le leanaí agus daoine óga a chosaint agus a leas a chur chun cinn. Ar an bhord tá ionadaithe ó shláinte, cúram sóisialta, SPTÉ, an bord promhaidh, ceartas i leith an aosa óig, oideachas, comhairlí áitiúla agus NSPCC. Tá BCTÉ freagrach as polasaithe agus nósanna imeachta a fhorbairt leis an bhealach a n-oibríonn gníomhaireachtaí le chéile a fheabhsú.

Tá machnamh déanta chomh maith ar an tábhacht ábhartha a bhaineann leis an treoir agus reachtaíocht seo a leanas:

- Coinbhinsiún NA um Chearta an Linbh 1989 (Conradh Idirnáisiúnta CNAACL)
- *Children (NI) Order 1995*
- *Co-Operating to Safeguard Children and Young People in Northern Ireland (2017)*
- *Criminal Law Act (NI) 1967*
- *Data Protection Act 1998*
- *Disability Discrimination Act*
- *The Sexual Offences (NI) Order 2008*
- *The Sexual Offences Act 2003*
- *The Criminal Justice (NI) Order 2008*
- *Rehabilitation of Offenders (Exceptions) Order (NI) 1979.*
- AccessNI
- *Safeguarding Vulnerable Groups (NI) Order 2007*
- *Protection of Freedoms Act 2012*
- Ár nDualgas Cúraim: Caighdeáin agus Treoir chun Leanáí a Choinneáil Sábháilte
- Getting it Right

Cumhdach Aosach

Tá na cleachtais agus na nósanna imeachta maidir le cumhdach aosach sa pholasaí seo bunaithe ar na prionsabail atá i reachtaíocht na Ríochta Aontaithe agus i dtreoir rialtais agus tá siad forbartha le cur le polasaithe agus nósanna imeachta Bhord TÉ um chumhdach aosach, agus cuireann siad a leanas san áireamh:

- Adult Safeguarding: Adult Safeguarding: Prevention and Protection in Partnership (Iúil 2015)

- Adult Safeguarding Operational Procedures (Meán Fómhair 2016).
- *The Protection of Freedoms Act 2012*
- *Family Homes and Domestic Violence (NI) Order 1998*
- *The Safeguarding Vulnerable Groups (NI) Order 2007*
- *The Sexual Offences (Northern Ireland) Order 2008*
- *The Human Rights Act 1998*
- *The Data Protection Act 1994 agus 1998*
- *The Disability Discrimination Act 1995*
- *Justice Act (Northern Ireland) 2015*

An Cumhdach i gComhthéacs

Ceaptar an téarma cumhdach a úsáid ina chiall is leithne, ag cuimsiú an raoin iomláin idir chur chun cinn, chosc agus ghníomhaíocht choisc san Fhoras Teanga. Déanfaidh gníomhaíocht éifeachtach um chumhdach seo a leanas:

- Leas don leanbh agus don duine óg nó don aosach faoi riosca a chur chun cinn;
- Dochar a chosc trí riosca a aithint go luath agus idirghabháil chúí agus thráthúil; agus
- Leanaí agus daoine óga agus aosaigh faoi riosca a chosaint ón dochar nuair atá gá leis seo.

Prionsabail a bhaineann le Cumhdach Aosach faoi Riosca

Tá an treoir a thugtar sa pholasáí agus na nósanna imeachta bunaithe ar na prionsabail seo a leanas:

Cur Chuige Bunaithe ar Chearta: An ceart a chur chun cinn d'aosach a bheith sábháilte agus slán; ar shaoirse ó dhochar agus ó chomhéigean; go gcaithfear go cothrom leo; ar chosaint an dlí; ar phríobháideacht; ar rúndacht; agus ar shaoirse ó leithcheal.

Cur Chuige a Chumasaíonn: Aosaigh a chumasú le roghanna eolacha a dhéanamh faoina saol, lena ndeiseanna a uasmhéadú páirt a ghlacadh sa tsochaí níos leithne, iad féin a choinneáil sábháilte agus saor ó dhochar agus a chur ar a gcumas a gcinntí féin a bhainistiú maidir le neamhchosaint ar riosca.

Cuir Chuige Duinelárnach: Rannpháirtíocht iomlán ag aosaigh a chur chun cinn i ngach cinneadh a bhaineann lena saol, ag cur san áireamh go hiomlán a dtuairimí, mianta agus mothúchán agus, nuair is cuí, tuairimí daoine eile a bhfuil leas acu ina sábháilteacht agus folláine.

Cur Chuige Tiomáinte ag Toiliú: Glacadh leis go bhfuil sé de chumas ag an aosach toiliú a thabhairt nó a choinneáil siar; cinntí eolacha a dhéanamh; bonn eolais a chur faoi rogha trí eolas a chur ar fáil, agus toghanna agus roghanna a aithint; aird ar leith a thabhairt ar riachtanais an duine aonair a dteastaíonn tacaíocht uathu le cumarsáid, abhcóideacht nó iad siúd nach bhfuil an cumas acu toiliú a thabhairt; agus gan idirghabháil a dhéanamh i saol aosaigh in éadan a t(h)ola ach i gcúinsí faoi leith, ar mhaithe le cuspóirí an-sonrach agus i gcónaí de réir an dlí.

Cur Chuige Comhoibríoch: A aithint gur is éifeachtaí cumhdach aosach nuair atá tacaíocht iomlán ón mhórfhobal agus ó chomhpháirtithe um chumhdach ar fud na n-earnála reachtaíochta, deonaí, pobail, neamhspleáiche agus creidimh ag obair le chéile, agus nuair a chuirtear i gcrích é ar bhealach a bhfuil róil, freagrachtaí agus línte freagrachta sainmhínithe go soiléir agus tuigte. Beidh obair i gcomhpháirtíocht agus cur chuige duinelárnach ag feidhmiú taobh le taobh.

Adult Safeguarding: Prevention and Protection in Partnership (2015)

Tá sé de cheart ag gach aon aosach, is cuma cén aois, cumas nó míchumas, inscne, cine, creideamh, bunús eitneach, claonadh gnéis, stádas pósta nó inscne atá acu, a bheith cosanta ó mhí-úsáid agus ó dhroch-chleachtas agus páirt a ghlacadh i dtimpeallacht thaitneamhach shábháilte.

Féachaimid lena chinntiú go bhfuil an Foras Teanga ionchuimsitheach agus déanfaimid coigeartuithe réasúnta le haghaidh aon chumais, míchumais nó lagaithe, geallfaimid an fhorbairt, monatóireacht agus athbhreithniú leanúnach.

Tabharfar meas i gcónaí ar chearta, dínit agus fiúntas gach aosach.

Aithnímid gur féidir le cumas agus míchumas athrú thar am, sa mhéid is gur féidir le roinnt aosach a bheith níos mó i mbaol mí-úsáide, mar shampla iad siúd atá spleách ar dhaoine eile nó a bhfuil riachtanais éagsúla cumarsáide acu.

RIOSCAÍ MAIDIR LE CUMHDACH A MHEAS & A BHAINISTIÚ.

Is dlúthchuid de straitéis bainistithe riosca an Fhorais Teanga é riosca a bhaineann le cumhdach do leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh a mheasúnú agus a bhainistiú. Agus rioscaí maidir le cumhdach á measúnú agus á mbainistiú, is é an aidhm an dóchúlacht riosca nó a thionchair fhéideartha a íoslaghdú. Baineann seo le gach gníomhaíocht san eagraíocht. Is é freagracht an Fhorais Teanga a chinntiú go ndéantar gach riosca aitheanta a bhainistiú mar is cuí. An príomhfheidhmeannach a bhainistíonn seo, a chinntíonn go léiríonn cultúr na heagraíochta go dtugtar meas ar chearta leanaí/daoine óga agus/nó aosach. Tá neamhfhulaingt ann don mhí-úsáid, is cuma cibé uair a tharlaíonn sí agus cibé duine is cúis léi.

Baineann na rudaí seo a leanas leis an phróiseas measúnaithe riosca:

- rioscaí a shainaithint; agus
- an leibhéal riosca a dhearbhu trína thionchar féideartha agus an dóchúlacht go dtarlóidh sé a mheasúnú.

Is féidir teacht ar chóip dár dteimpléad measúnaithe riosca in Aguisín 5. Taifeadfar gach riosca aitheanta a bhaineann le cumhdach agus bearta laghdaithe riosca agus athbhreithneofar iad ar a laghad uair sa bhliain.

Beidh sé d'aidhm ag an Fhoras Teanga dóchúlacht agus tionchar araon na mí-úsáide a laghdú trí na rudaí seo leanas:

- polasaí um earcaíocht shábháilte a fhiosrú le daoine mí-oiriúnacha a chosc ó theacht isteach san Fhoras Teanga;
- oiliúint a thabhairt do bhaill foirne/saorálaithe le bheith ar an eolas maidir le comharthaí féideartha na mí-úsáide agus é a chur ar a gcumas dóibh freagairt ar ábhair imní maidir le mí-úsáid iarbhír, líomhanta nó amhrasta
- a chinntiú go ndéantar baill foirne/saorálaithe a ionduchtú agus a oiliúint mar is ceart, go dtugtar oiliúint, tacaíocht agus maoirseacht cheart dóibh i rith a gcuid oibre leis an Fhoras Teanga;
- cód iompair a chruthú do bhaill foirne/saorálaithe a leagann amach cad iad iompraíochtaí inghlactha agus dea-chleachtas;
- polasaí sceithireachta láidir a bheith ann le cultúr cuimsitheachta, trédhearcach agus oscailte a chur chun cinn ar fud na heagraíochta agus a seirbhísí agus gníomhaíochtaí;
- polasaithe soiléire a bheith ann le hábhair imní/eachtraí a thuairisciú do bhaill foirne nuair a thugann siad dúshlán do dhroch-chleachtas nó nuair a bhíonn ábhair imní acu nó nuair a fhaigheann siad nochtuithe eolais;
- baill foirne/saorálaithe a chur ar an eolas faoin rúndacht agus cosaint sonraí agus go sonrach conas ba chóir eolas faoi eachtraí/ábhair imní maidir le cumhdach a bhainistiú;
- bainistíocht agus cleachtas maith foriomlán eagraíochta a bheith ann le tacaíocht ó réimse polasaithe agus nósanna imeachta eagraíochtúla.

Timpistí

Tá an Foras Teanga tiomanta do shábháilteacht gach linbh/duine óig agus/nó aosaigh a chinntiú trí mheasúnú riosca a chur i gcrích le haghaidh imeachtaí agus trí iarracht a dhéanamh cóir leighis chéad chabhrach a thabhairt i leith gortú, timpistí agus cásanna breoiteachta le linn a imeachtaí.

Tá aon timpistí le taifeadadh de réir pholasaí Sláinte & Sábháilteachta na gníomhaireachta. Má tharlaíonn timpiste le leanaí nó daoine óga tá tuismitheoir/caomhnóirí/cúramóirí le bheith curtha ar an eolas. Má bhíonn úsáideoir seirbhíse aosaigh i dtimpiste ba chóir an tuismitheoir/caomhnóir/cúramóirí a chur ar an eolas de réir mar is cuí le toiliú an duine.

Ba chóir do gach ball foirne/saorálaí bheith réidh le plean gnímh má tharlaíonn éigeandáil agus bheith eolach ar ár nósanna imeachta garchabhrach. Áireofar leis seo:

- rochtain ar threalamh garchabhrach;
- teagmháil teileafóin más mionaoiseach an rannpháirtí
- teagmháil teileafóin chuig na seirbhísí éigeandála.

OIFIGIGH AINMNITHE UM CHUMHDACH

Tá oifigigh ainmnithe um chumhdach an Fhorais Teanga freagrach as feidhmiú mar fhoirse comhairle ar nithe a bhaineann le cumhdach, as gníomhaíocht um chumhdach a chomhordú laistigh den eagraíocht agus as teagmháil le húdaráis reachtúla maidir le cásanna amhrasta nó iarbhír mí-úsáide linbh, duine óg agus/nó aosaigh.

Cuirfear na hoifigigh ainmnithe um chumhdach seo in aithne do bhaill foirne/saorálaithe mar na daoine a gcuirfear in iúl dóibh aon ábhar imní a bhaineann le cumhdach.

Cuirfear ainmneacha na n-oifigeach ainmnithe um chumhdach ar taispeáint mar chuid den ráiteas um chumhdach in oifigí agus ionaid, chomh maith le codanna bainteacha den suíomh gréasáin le tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí agus leanaí, daoine óga, agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a chur ar an eolas faoi na daoine a gcuirfidh baill foirne/saorálaithe ceisteanna maidir le cumhdach in iúl dóibh de réir an nós imeachta tuairiscithe.

Dualgais agus freagrachtaí

Déanfaidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach nó an Leasoifigeach na rudaí seo a leanas:

- a bheith ag obair leis an phríomhfheidhmeannach/foireann ardbhainistíochta le rioscaí maidir le cumhdach a mheasúnú agus a bhainistiú;
- eolas agus comhairle a chur ar fáil maidir le ceisteanna a bhaineann le cumhdach do gach ball foirne/saorálaí;
- iarracht a dhéanamh a chinntiú go leantar polasaí agus nósanna imeachta an Fhorais Teanga maidir le cumhdach agus go gcoinnítear chun dáta iad de réir reachtaíocht reatha agus an chleachtais is fearr;
- tabhairt faoi oiliúint lena chinntiú go bhfuil siad eolach ar cheisteanna a bhaineann le cumhdach agus an oiliúint seo a athnuachan gach trí bliana le fanacht chun dáta le reachtaíocht reatha agus leis an dea-chleachtas;
- iarracht a dhéanamh a bheith inrochtana agus ar fáil i gcónaí, ach ní gá go stopfadh seo baill foirne/saorálaithe aon ghníomh a dhéanamh i gcás éigeandála;
- glacadh le haon nochtadh eolais a dhéanann leanbh, duine óg agus/nó aosach le ball foirne/saorálaí agus é a chur i dtaifead;
- glacadh le haon ábhar imní agus/nó líomhaintí maidir ó leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh agus sin a chur i dtaifead;
- a bheith in ann daoine a bhfuil ábhair imní acu maidir le cumhdach nach mbaineann le gníomhaireacht a threorú go dtí na húdaráis nó na seirbhísí ábhartha;
- tuairiscí a déanamh chuig seirbhísí reachtúla, ag cinntiú go bhfuil an t-eolas cuí ar fáil nuair a atreoraítear cás agus go ndearbhaítear i scríbhinn é faoi rún;
- aon taifid scríofa a chur i gcomhad go slán agus faoi rún;
- A chur in iúl d'oifigeach ainmnithe um chumhdach/duine teagmhála ainmnithe an dá roinn coimircíochta aon tuairiscí maidir le cumhdach ó bhaill foirne/saorálaithe nó ó eagraíochtaí maoinithe.

Is iad na hoifigigh ainmnithe um chumhdach Fhoras na Gaeilge:

Oifigeach ainmnithe um chumhdach:	Seosamh Ó Coinne	socoinne@forasnagaeilge.ie	003531 6398400
Leasoifigeach ainmnithe um chumhdach:	Nuala Ní Scolláin	nniscollain@forasnagaeilge.ie	028 90 890970

Má tá ábhar inní ann maidir leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach, tuairiscigh le do thoil don leasoifigeach ainmnithe um chumhdach.

EARCAÍOCHT SHÁBHÁILTE

Tá dea-intinn ag bunús na ndaoine atá ag iarraidh a bheith ag obair le pá nó go deonach le leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh. Ar an drochuair, féachfaidh roinnt daoine aonair le heagraíochtaí deonacha, pobail nó reachtúla le teacht ar leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca ar mhaithe le cúiseanna míchuí. Mar sin, tá sé riachtanach nósanna imeachta earcaíochta agus roghnúcháin éifeachtacha a bheith againn le daoine nach bhfuil oiriúnach a scagadh amach agus a dhíspreagadh ó ionadaíocht a dhéanamh dár n-eagraíocht.

Cinntoidh an Foras Teanga go bhfuil nósanna imeachta éifeachtacha earcaíochta agus roghnúcháin ann le haghaidh poist/róil san Fhoras Teanga trí na rudaí seo leanas a dhéanamh:

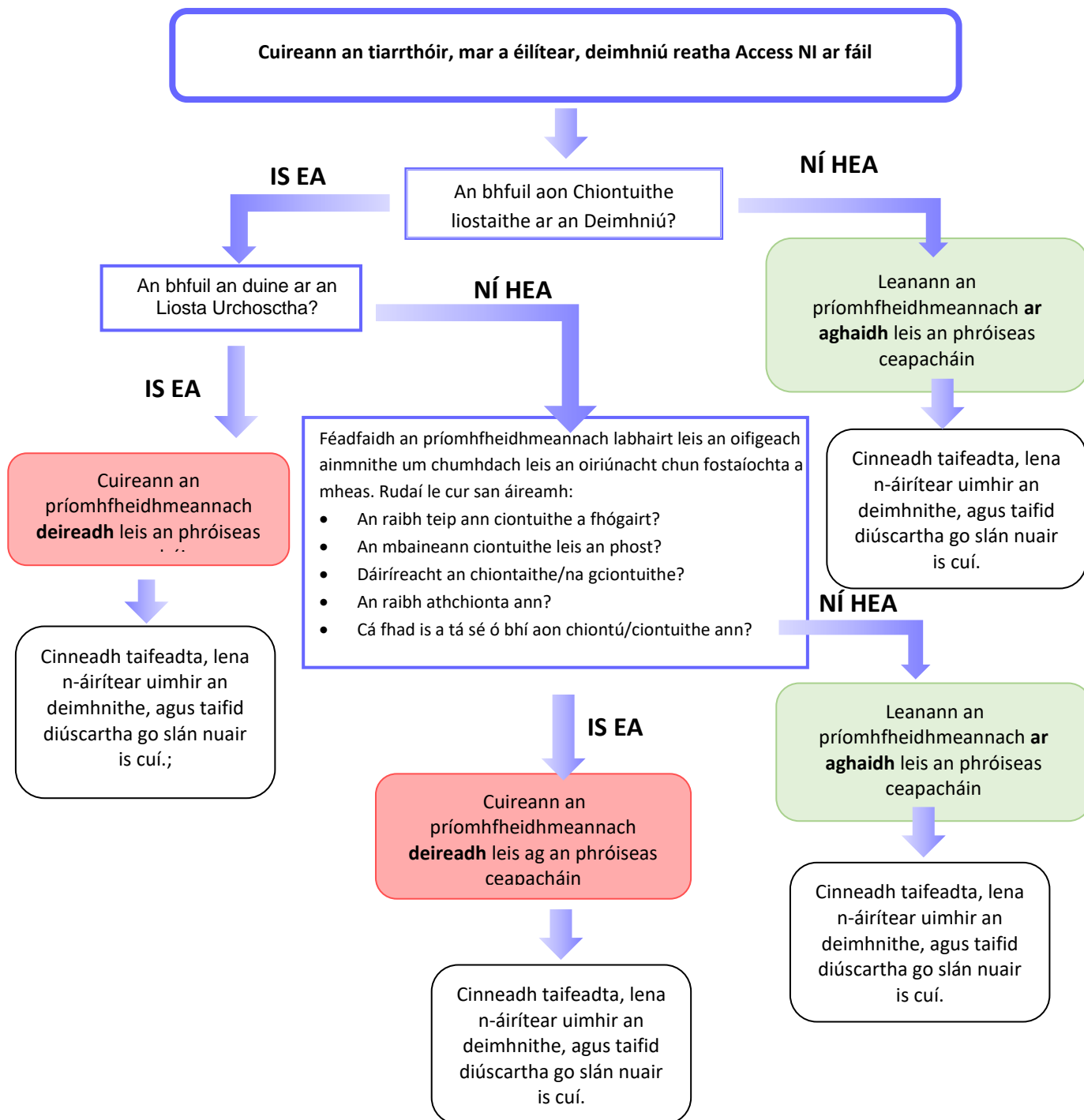
- sainchuntas poist/róil a chur ar fáil le haghaidh gach poist a chuireann síos ar an réimse dualgas a bheidh i gceist sa ról, agus sonraíocht faoin bpearsa a chuireann síos ar na gnéithe atáimid ag iarraidh a bheith ag an sealbhóir poist (e.g. a dtaithe, cáilíochtaí, riachtanais eile). Ag an phointe seo léireoidh sé an dtagann an post/ról leis an sainmhíniú ar ghníomhaíocht rialaithe. Cuideoidh seo soiléire a bheith ag baill foirne/saorálaithe san eagraíocht maidir lena bpost/ról;
- poist/róil a fhógairt i nuachtáin áitiúla agus náisiúnta nó ar shuíomh gréasáin an Fhorais Teanga. Áireofar leis seo cur in iúl, más bainteach, go ndéanfar seiceáil ghrinnfhiosrúcháin;
- a chinntiú go gcomhlánóidh aon duine a chuireann isteach ar phost san Fhoras Teanga foirm iarratais ina mbeidh rannán ina bhfiafraítear den duine toiliú le seiceáil ghrinnfhiosrúcháin más gá é. San fhoirm iarratais beidh rannán ar leith ina mbeidh an t-iarrthóir in ann aon chiontuithé nó eolas ábhartha a fhógairt iad féin. Seolfar seo amach leis an fhoirm iarratas chun rúndacht agus neamhchlaontacht a chinntiú. Is é is cuspóir don fhoirm dearbhaithe ná a chinntiú go bhfuil an t-eolas a thugtar ag teacht leis na seiceálacha ábhartha a dhéantar;
- sonraí dhá mholtóra a fháil i scríbhinn. Is cóir go n-áireofar leo seo a bhfhostóir/bainisteoir saorálaithe deireanach, ag brath ar dhualgais an phoist;
- seiceáil bhreisthe AccessNI ar gach earcach nua de réir ceanglais dhlíthiúla. Ceanglófar ar aon bhaill foirne/saorálaithe a bhogann go ról nua lena mbaineann gníomhaíocht rialaithe tabhairt faoi sheiceáil Bhreisthe Access NI. I dTuaisceart Éireann iorgfar seiceálacha ó AccessNI le haghaidh gníomhaíocht rialaithe;
- baill foirne/saorálaithe a chur faoi agallamh ag ar a laghad dhá ionadaí den Fhoras Teanga;
- aon bhearnaí san fhoirm iarratais a sheiceáil, cáilíochtaí agus taithe a fhíorú, ag soiléiriú aon bhearnaí dealraitheacha san fhostaíocht/obair dheonach agus a chinntiú go bhfuil an cumas agus an tiomantas ag an iarrthóir tabhairt faoin ról.

Tá an Foras Teanga ag súil leis freisin go ndéanfaidh eagraíochtaí a mhaoiníonn sé nó a dtacaíonn sé leo cinnte de go leanann siad an cleachtas is fearr earcaíochta agus roghnúcháin. Tá nósanna imeachta agus roghnúcháin éifeachtacha chun sochair do chách. Cinntíonn siad go bhfuil ról agus freagrachtaí atá sainmhínithe go soiléir ag baill foirne/saorálaithe, a mbeidh tionchar dearfach acu ar leanaí, daoine óga agus aosaigh faoi riosca.

Dearbhófar do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a fhad agus is féidir go bhfuil gach beart réasúnta agus is féidir déanta ag an Fhoras Teanga lena chinntiú nach n-earcaítear ach daoine oiriúnacha le bheith ag obair le leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca.

Déileáil le Seiceálacha ACCESS NI

Tar éis an post a thairiscint go sealadach, ba chóir d'iarrthóirí an fhoirm a chomhlánú le Nochtadh Breisithe AccessNI le (nó gan) seiceáil Liosta Urchosctha (TÉ) a cheadú. Tar éis an fhaisnéis nochtaithe a fháil agus í a thrastagairt leis an fhéindearbhú, breithneoidh an eagraíocht an fhaisnéis go léir nuair atáthar ag déanamh ceapachán chun poist. De ghnáth, ní chuirfidh stair choiriúil cosc aisti féin ar dhuine a bheith ag obair nó a bheith ina s(h)aoarálaí leis an Fhoras Teanga, ach measfaidh an príomhfheidhmeannach faisnéis a fhaightear ar ais ó aon cheann de na foinsí seo thuas agus déanfaidh sé/sí an cinneadh fostaíochta.

OILIÚINT MAIDIR LE CUMHDACH & MAOIRSEACHT BALL FOIRNE

Tá an Foras Teanga tiomanta seisiúin feasachta chuí nó an leibhéal ábhartha oiliúna ar Chumhdach a chur ar fáil do gach ball foirne/saorálaí de réir Straitéis agus Creat Foghlama agus Forbartha um Chumhdach Leanaí 2020 – 2023 Bhord Cumhdaigh Thuaisceart Éireann agus Straitéis Oiliúna Chomhpháirtíocht Thuaisceart Éireann um Chumhdach Aosach 2013 (arna athbhreithniú 2016).

Chomh maith le hoiliúint ar chumhdach, cuirfidh an Foras Teanga ar fáil freisin:

- oiliúint ionduchtúcháin le heolas a thabhairt do gach ball foirne/saorálaí ar thimpeallacht oibre an Fhorais Teanga, ionchais agus riachtanais an phoist, lena n-áirítear comhlíonadh gach polasaí reatha;
- is féidir go mbeidh oiliúint scileanna ar leith ag teastáil lena chur ar a gcumas do bhaill foirne/saorálaithe na riachtanais riachtanacha sláinte agus sábháilteachta a chur i gcrích, mar shampla oiliúint garchabhrach, nósanna imeachta dóiteáin.

Beidh gach bainisteoir freagrach as a chinntiú go gcuirtear baill foirne/saorálaithe ar an eolas faoi agus go gcuireann siad i bhfeidhm polasaí agus nósanna imeachta um Chumhdach an Fhorais Teanga de réir mar is cuí do ról an phoist, ag úsáid an chórais agus na dtreoirínte eagraíochtúla atá ann cheana.

Ag gach leibhéal, sainaitheoidh an oiliúint nó an t-ardú feasachta:

- an t-eolas agus na scileanna maidir le cumhdach atá riachtanach;
- príomhthorthaí foghlama;
- spriocghrúpa

Sceideal le haghaidh oiliúint ar chumhdach

Leibhéal 1: Feasacht ar chumhdach

Gach ball foirne/saorálaí san eagraíocht.

Is é a bheidh i gceist leis seo eolas a thabhairt do bhaill foirne/saorálaithe ar an timpeallacht oibre, ár n-ionchais agus riachtanais an phoist. Tabharfar do gach ball foirne/saorálaí cód iompair, nach mór dóibh a léamh. Tarraingeoidh an cód iompair aird ar leith ar pholasaí agus nósanna imeachta an Fhorais Teanga um Chumhdach.

Leibhéal 2: Oiliúint maidir le cumhdach leanaí, daoine óga agus aosach faoi riosca

Gach ball foirne/saorálaí a bhfuil teagmháil ábhartha le leanaí, daoine óga, nó aosach faoi riosca, nó le cúramóirí/tuismitheoirí/caomhnóirí/áiseanna riachtanacha, nó daoine atá freagrach as eagraíochtaí a mheasúnú a bhfuil teagmháil rialta acu le leanaí/daoine óga/aosach faoi riosca, nó a bhfuil teagmháil acu le haosach arb eol nó a bhfuil amhras fúthu gur riosca iad do leanaí agus daoine óga nó aosach faoi riosca.

Cuirfidh an seisiún oiliúna trí uair an chloig duine le duine ar a gcumas do bhaill foirne/saorálaithe a ról agus a bhfreagrachtaí maidir le cumhdach a thuiscint i gcomhthéacs pholasaí agus nósanna imeachta na heagraíochta um chumhdach. Baineann seo le feasacht a ardú ar an rud is mí-úsáid ann, saincheisteanna ar chóir go gcuirfeadh siad baill foirne/saorálaithe ar a n-airdeall maidir le féidearthacht na mí-úsáide, freagairt do leanaí, daoine óga agus/nó aosach faoi riosca a nochtann go bhfuiltear á mí-úsáid, cé dó lena insint agus déileáil le saincheisteanna lena n-áirítear rúndacht agus na nósanna imeachta tuairiscithe.

Leibhéal 3: Oiliúint d'oifigeach ainmnithe um chumhdach

Gach oifigeach ainmnithe um chumhdach

Cuirfidh an seisiún oiliúna ar feadh lá iomlán duine le duine ar a gcumas d'oifigh ainmnithe um chumhdach eolas a chur ar an ról agus ar fhreagrachtaí a róil agus le hinniúlacht a fhorbairt i ndéileáil le hábhair imní nó eachtraí a bhaineann le cumhdach.

Leibhéal 4: Róil speisialaithe um chumhdach

Aon cheannairí nó lucht déanta polasaí

Cuirfidh an cúrsa iomlán lae seo ar a gcumas do rannpháirtithe scileanna éifeachtacha gairmiúla breithiúnais agus cinnteoireachta a fhorbairt agus castacht comhthéacs a aithint maidir le cine, cultúr, inscne, míchumas agus stair. Tabharfar comhairle dóibh chomh maith maidir leis an gcaoi saincheistanna um chumhdach a fhiosrú agus tuairisc agus fianaise ó bhéal agus scríofa a chur ar fáil. Foghlaimeoidh rannpháirtithe chomh maith obair idirghníomhaíochta éifeachtach a chinntiú, cur le socruithe rialachais éifeachtacha, cur le forbairt polasaí agus nósanna imeachta agus caighdeán um fhorbairt ghairmiúil agus aon riachtanais eile a chomhlíonadh.

*Críochnú **Leibhéal 1**: Is ceanglas éigeantach iad **feasacht ar chumhdach** agus freastal ar gach oiliúint ábhartha ina dhiaidh sin agus coinneoidh Acmhainní Daonna taifid oiliúna gach duine faoi leith. Ceanglófar ar bhaill foirne ábhartha oiliúint Leibhéal 2 agus Leibhéal 3 a chur i gcrích gach trí bliana.*

Maoirseacht ar bhaill foirne

Aithníonn an Foras Teanga an tábhacht a bhaineann le córas tacaíochta agus maoirseachta a chur ar bun do gach ball foirne/saorálaí. Cuirfidh seo ar a gcumas do bhaill foirne/saorálaithe a bheith níos éifeachtaí ina róil trí riachtanais oiliúna a aithint agus déileáil go tapa le deacrachtaí. Tairgfear do bhaill foirne/saorálaithe deiseanna rialta a n-eispéiris a athbhreithniú agus aon riachtanais oiliúna nó tacaíochta breise a aithint. Is é an tairbhe uileghabhálach a bhaineann le dea-chóras tacaíochta agus maoirseachta a bheith i bhfeidhm ná gur féidir leis an Fhoras Teanga muinín a chur i gcaighdeán na seirbhíse atá á cur a fáil agus is féidir an deis a bheith ag baill foirne/saorálaithe ábhair imní a tharraingt anuas, lena n-áirítear ábhair imní a bhaineann le cumhdach.

Tá ceart ag baill foirne/saorálaithe ar na rudaí seo a leanas:

- rochtain ar oiliúint leanúnach agus ar eolas ar gach gné de bheith ag obair le leanaí/daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca;
- tacaíocht nuair atá mí-úsáid á tuairisciú (lena n-áirítear seirbhísí tacaíochta gairmiúla);
- an Foras Teanga a bheith ag caitheamh go cothrom agus go comhionann leo;
- cosaint ó mhí-úsáid ag baill foirne/saorálaithe eile, leanaí, daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí;
- gan a bheith fágtha i mbaol agus iad ag obair le leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca.

Beidh breithmheas bliantúil (baill foirne) nó athbhreithniú bliantúil (saorálaithe) ann chun daoine a mheasúnú agus chun aiseolas a thabhairt dóibh ionas gur féidir aitheantas a thabhairt dóibh as an dea-obair atá á déanamh acu agus cuidiú leo a scileanna a fhorbairt a thuilleadh.

Coinneofar taifid scríofa ar oiliúint atá curtha i gcrích ag baill foirne/saorálaithe, tacaíocht agus maoirseacht agus seisiúin bhreithmheasa bhliantúla, de réir riachtanais um chosaint sonraí.

COINNEÁIL TAIFEAD & BAINISTÍOCHT FAISNÉISE

Is príomhpháirt den obair éifeachtach idirghníomhaíochta, idirdhisciplíne maidir le cumhdach iad coinneáil taifead agus bainistíocht faisnéise. Mura ndéantar faisnéis a thaifeadadh, a tábhacht a thuiscint, í a chomhroinnt ar bhealach cuí, fiúntach, agus tráthúil agus mura ndéantar ansin gníomh oiriúnach, is féidir leis sin cur isteach ar obair na ndaoine sin a bhfuil sé de thásac acu leanaí, daoine óga agus aosaigh a choinneáil sábháilte.

Tá an Foras Teanga tiomanta timpeallacht chuimsitheach a chur ar fáil, mar a bhfuil trédhearcacht agus oscailteacht lárnach don chaoi a gcuirtear seirbhísí/gníomhaíochtaí ar fáil.

Cosaint Sonraí

Féadfaidh faisnéis a fhaigheann eagraíochtaí agus iad ag dul dá ndualgais um chumhdach agus um chosaint leanaí a bheith ina faisnéis phearsanta faoin leanbh, duine óg, nó aosach ar leith, agus mar sin tá sí faoi riail dhlí coiteann na rúndachta agus na reachtaíochta um Chosaint Sonraí.

Deir ocht bprionsabal na Cosanta Sonraí go gcaithfear na rudaí seo a leanas a dhéanamh le faisnéis phearsanta:

- a phróiseáil go cóir agus go dlíthiúil agus gan ach ar mhaithe le cuspóirí atá ag teacht leis an chúis nó na cúiseanna ar a fuarthas an fhaisnéis ar an chéad dul síos;
- a bheith imleor, ábhartha agus gan a bheith iomarcach le haghaidh na gculpóirí dá bhfuil sí le próiseáil;
- a bheith cruinn agus coinnithe chun dáta;
- gan a bheith coinnithe níos faide ná mar is gá;
- a bheith próiseáilte de réir chearta an duine a bhfuil an fhaisnéis faoi;
- a bheith coinnithe slán;
- gan a bheith curtha ar aghaidh chuig tíortha eile taobh amuigh den Limistéar Eacnamaíoch Eorpach.

Tá de fhreagracht ar na hoifigigh ainmnithe um chumhdach as taifid um chumhdach a choinneáil slán agus as faisnéis a chomhroinnt ar bhealach oiriúnach, fiúntach agus tráthúil le Foirne Geata an Iontaobhais Sláinte agus Cúraim Shóisialta, SPTÉ, agus as tuairisciú go bhfuil eachtra nó nochtadh eolais tar éis tarlú don phríomhfheidhmeannach agus oifigeach ainmnithe um chumhdach/duine teagmhála ainmnithe na ranna coimircíochta.

Aithníonn an Foras Teanga an gá le cloí leis na dlíthe éagsúla a rialaíonn próiseáil faisnéise pearsanta a bhaineann le daoine agus de réir reachtaíocht um Chosaint Sonraí. Aithníonn an Foras Teanga an tábhacht a bhaineann le sonraí pearsanta a bhailiú mar is ceart agus de réir an dlí. Beidh sonraí pearsanta uile, bíodh siad á gcoinneáil ar pháipéar, ar ríomhaire nó i meáin eile, faoi réir na gcosaintí dlí céanna:

- Coinneofar aon sonraí bunúsacha a bhaileofar e.g. trí fhoirmeacha clárúcháin, slán i bhfillteáin nó i gcórais chomhdúcháin.
- Caithfear aon sonraí pearsanta nó rúnda bhaileofar a choinneáil i dtimpeallacht shlán agus níor chóir ach pearsanra údaraithe a cheadú iad a rochtain.

Nuair is gá, lorgóidh an Foras Teanga sonraí pearsanta riachtanacha maidir le leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh a ghlacann páirt i seirbhísí agus gníomhaíochtaí. Féadfaidh sé go n-áireofar leis seo ainm, seoladh agus uimhreacha teagmhála don leanbh, duine óg nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh, agus a dtuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí de réir mar is cuí. Féadfar eolas leighis agus sláinte a lorg freisin le seirbhís shábháilte a chinntiú. Iarrtar an t-eolas seo, chomh maith le toiliú scríofa le haghaidh páirt a ghlacadh i ngníomhaíochtaí na heagraíochta, ar fhoirm chlárúcháin na heagraíochta.

Chomh maith leis sin, coinneofar taifead ar fhreastal le haghaidh gach seirbhíse/gníomhaíochta.

Ar iarratas, inseofar do leanaí, daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh, agus tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí conas a úsáidfear faisnéis, conas a stórálfar agus a roinnfear í (má bhaineann) sula gcuireann siad ar fáil í. Ba chóir go mbeadh siad in ann cibé faisnéis a choinnítear fúthu a fheiceáil.

Rúndacht & comhroinnt faisnéise

Tá sé tábhachtach go mbeidh gach duine atá bainteach muiníneach nach nochtfar an fhaisnéis a chuirfidh siad ar fáil ach nuair atá sé chun leas an linbh, an duine óig nó an aosaigh. Tá polasaí agus nósanna imeachta an Fhorais Teanga deartha go cúramach le rúndacht dá leithéid a chinntiú, agus ag an am céanna ag cosaint leas an linbh, an duine óig, nó an aosaigh.

Tá oifigigh ainmnithe um chumhdach ag an Fhoras Teanga, a bhfuil sainoilíúint faighte agus sa réimse cumhdach leanaí, daoine óga agus aosach, agus atá tiomanta do phrionsabal na rúndachta.

Ach, nuair a thagann ábhair inmí um chumhdach chun cinn, is gá faisnéis a chomhroinnt ar bhonn riachtanais eolais chun leas an linbh/duine óig/aosaigh faoi riosca leis na húdaráis reachtúla bhainteacha agus, más bainteach, le tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí.

- Ní sárú ar rúndacht nó ar chosaint sonraí é faisnéis a chur ar fáil go comhréireach do na gníomhaireachtaí reachtúla is gá le leanbh/duine óig/aosach faoi riosca a chosaint;
- Tá sé de cheart ag tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí agus ag leanaí/daoine óga/aosaigh a fhios a bheith acu má tá faisnéis phearsanta á comhroinnt, ach amháin dá bhféadfadh sé leanbh, duine óig, nó aosach a bhfuiltear ag déanamh dochair dóibh faoi níos mó riosca nó an tuairisceoir a chur faoi riosca.

Caithfear eolas faoi chúram agus sábháilteacht linbh, duine óig nó aosaigh, nó nuair atáthar in amhras go raibh coir ann, a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach de réir na nósanna imeachta tuairiscithe agus ag úsáid na bhfoirmeacha cuí.

Roinnfidh an Foras Teanga an t-eolas seo le gníomhaireachtaí seachtracha de réir mar is cuí, lena n-áirítear na ngníomhaireachtaí reachtúla úd a bhfuil freagracht acu as cumhdach.

Beidh rochtain ag leanaí, daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus a dtuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí ar fhaisnéis faoin Fhoras Teanga. Déanfar na rudaí seo a leanas dóibh:

- cuirfear in iúl dóibh an polasaí um chumhdach agus treorófar iad go dtí áit a mbeidh siad in ann cóip a fháil;
- cuirfear ar an eolas iad maidir le nósanna imeachta tuairiscithe agus ainm an oifigigh ainmnithe agus an leasoifigigh ainmnithe um chumhdach ;
- tabharfar cóip dóibh den ráiteas polasaí um chumhdach ach iad a iarraidh;
- cuirfear in iúl dóibh na nósanna imeachta le haiseolas a thabhairt agus le gearán a dhéanamh.

CATAGÓIRÍ MÍ-ÚSÁIDE

Mí-úsáide leanaí

Aithníonn Co-Operating to Safeguard Children and Young People in Northern Ireland (2017) cúig phríomhchatagóir mí-úsáide leanaí. Sna sainmhínte seo a leanas cuimsíonn na téarmaí leanbh/leanaí daoine óga:

Mí-úsáid fhisiciúil is ea leanbh a ghortú go fhisiciúil d'aon turas. D'fhéadfadh sé a bheith i bhfoirmeacha éagsúla, lena n-áirítear leanaí a bhualadh, greim a bhaint astu, liomóg a bhaint astu, iad a chroitheadh, a chaitheamh, nimh a thabhairt dóibh, a dhó nó a scalladh, a bhá nó a thachtadh.

Tarlaíonn **mí-úsáid ghnéis** nuair a úsáideann daoine eile agus nuair a dhéanann siad dúshaothrú gnéasach ar leanaí ar mhaithe lena sásamh féin nó le sásamh daoine eile a fháil. D'fhéadfadh teagmháil fhisiceach a bheith i gceist le mí-úsáid ghnéis, lena n-áirítear treá (mar shampla, éigniú, nó gnéas béil) nó gníomhartha neamhthreáiteacha mar ghlacaireacht, pógadh, cuimilt agus crúbáil. Féadfaidh sé go n-áirítear leis seo gníomhaíochtaí nach mbaineann teagmháil chorpartha leo, lena n-áirítear leanaí a dhéanamh páirteach i dtáirgeadh íomhánna gnéis, a thabhairt ar leanaí a bheith ag amharc ar íomhánna gnéis nó ag breathnú ar ghníomhaíochtaí gnéis, leanaí a spreagadh iad féin a iompar ar bhealaí gnéasacha míchuí nó mealltóireacht a dhéanamh ar leanbh mar ullmhúchán do mhí-úsáid (lena n-áirítear trí ríomhtheicneolaíocht). Ní aosaigh fhireannacha amháin a dhéanann mí-úsáid ghnéasach. Is féidir le mná gníomhartha mí-úsáide gnéasacha a dhéanamh, agus is féidir le leanaí eile.

Maidir le mí-úsáid leanaí, ba chóir a nótáil gurb é an aois toilithe don chaidreamh collaí sa dlí coiriúil 16 bliana d'aois do bhuachaillí agus do chailíní.

Mí-úsáid mhothúchánach is ea drochíde mhothúchánach leanúnach ar leanbh. Cuirtear mí-úsáid shíceolaíoch air uaireanta agus féadfaidh sé tionchair dhiana agus dianseasmhacha a imirt ar fhorbairt mhothúchánach linbh.

Is é a d'fhéadfadh a bheith i mí-úsáid mhothúchánach a rá d'aon turas le leanbh go bhfuil siad gan fiúntas, nó nach bhfuil grá ag aon duine orthu agus go bhfuil siad easnamhach. Féadfaidh sé a go bhfuil i gceist leis gan deiseanna a thabhairt do leanbh a dtuairimí a chur in iúl, iad a chur ina dtost d'aon turas nó a bheith ag magadh faoina ndeir siad nó conas a dhéanann siad cumarsáid. Féadfaidh baint a bheith ag mí-úsáid mhothúchánach le bulaíocht – lena n-áirítear bulaíocht ar líne trí líonraí sóisialta, cluichí ar líne nó gutháin phóca – ag comhaoisigh linbh.

Faillí is ea gan soláthar a dhéanamh do bhunriachtanais linbh, cibé acu bia, éadaigh, sláinteachas, maoirseacht nó dídean imleor ar dócha go mbeidh do thoradh air lagú tromchúiseach i sláinte nó i bhforbairt linbh. Is féidir go bhfulaingeoidh leanaí a ndéantar faillí iontu cineálacha eile mí-úsáide.

Dúshaothrú is ea drochíde, ionramháil nó mí-úsáid cumhachta agus smachta d'aon turas ar leanbh nó duine óg; buntáiste leithleach nó míchothrom a bhreith ar leanbh nó ar dhuine óg nó ar shuíomh, ar mhaithe le gnóthú pearsanta. D'fhéadfadh sé a bheith le sonrú ina lán foirmeacha lena n-áirítear fostú leanaí, sclábhaíocht, daoirse, rannpháirtíocht i ngníomhaíocht choiriúil, déirce, calaois leasa nó eile airgeadais nó gáinneáil leanaí. Baineann

sé le leanaí a earcú, a iompar, a aistriú, dídean a thabhairt dóibh nó iad a fháil ar mhaithe le dúshaothrú. Féadfaidh dúshaothrú a bheith gnéasach.

Chomh maith le tuiscint ar na cúig phríomhchineál catagóire mí-úsáide tá sé ríthábhachtach daoine a bhíonn i dteagmháil le leanaí nó daoine óga trína gcuid oibre leis an Fhoras Teanga a bheith eolach ar chineálacha sainiúla mí-úsáide a fhéadfaidh a bheith ina gcúis le dochar:

- Mí-Úsáide leanaí chasta
- Mí-Úsáid laistigh de chomhphobail
- Ciorrú baill ghiniúna ban (CBGB)
- Pósadh éigeantais
- Foréigean bunaithe ar onóir (FBO)
- Tinneas cumtha nó spreagtha (TCS)
- Dúshaothrú gnéasach leanaí agus daoine óga
- Íomhánna mí-úsáideacha leanaí
- Rioscaí mí-úsáide a bhaineann le teicneolaíochtaí digiteacha
- Mí-úsáid ag duine i ról iontaoibhe

Déanfaidh an Foras Teanga a chinntiú go bhfuil tuiscint ar na catagóirí mí-úsáide thuas ag baill foirne a fhagheann oiliúint Leibhéal 2 um Chumhdach.

BULAÍOCHT Cé nach sainmhínítear an bhulaíocht mar chatagóir faoi leith den mhí-úsáid leanaí, aithnítear go n-imríonn an bhulaíocht tionchar ar shaol líon fásamhar leanaí agus gur féidir léi a bheith in cúis le hábhar fíor-imní maidir le leas linbh.

Is féidir bulaíocht a shainmhíniú mar ionsaitheacht arís agus arís eile – bíodh sin ó bhéal, síceolaíoch nó fisiciúil – a dhéanann duine nó grúpa i gcoinne daoine eile. Iompraíocht atá ann a chuireann isteach agus atá bagrach d’aon turas, agus a tharlaíonn go príomha idir leanaí i dtimpeallachtaí sóisialta mar scoileanna.

Áirítear air iompraíochtaí mar ionsaitheacht fhisiciúil, cibearbhulaíocht, damáiste do mhaoin, imeaglú, leithlisiú/eisiamh, baisteachán, cúlchaint mhailíseach agus sracadh. Is féidir le bulaíocht a bheith i bhfoirm mí-úsáide bunaithe ar inscne, rogha ghnéasach, cine, eitneacht agus fachtóirí creidimh. Le forbairtí sa teicneolaíocht nua-aimseartha, is féidir le leanaí a bheith ina n-íospartaigh ag bulaíocht neamhtheagmhála, trí ghutháin phóca, an t-idirlíon agus gairis phearsanta eile.

Cé gur féidir le bulaíocht tarlú do leanbh ar bith, is féidir le cuid acu a bheith níos leochailí. Áirítear orthu seo: leanaí a bhfuil míchumais orthu nó a bhfuil riachtanais speisialta oideachais acu; iad siúd ó mhionlach eitneach agus ó ghrúpaí inimirceach; ón lucht taistil; leanaí LADTC+ agus iad siúd a mheastar a bheith LADTC+; agus leanaí ó creidimh reiligiúnacha mhionlaigh.

Leanaí & Daoine Óga a bhfuil Leochaileachtaí Níos Mó acu

Is féidir le leanaí & daoine óga ó gach cúlra agus le gach leibhéal cumais an mhí-úsáid a fhulaingt. Ach tá roinnt leanaí agus daoine óga níos leochailí don mhí-úsáid mar gheall ar chúinsí sonracha:

- Leanaí faoi chúram (LFC)
- Leanaí/daoine óga a théann ar iarraidh
- Daoine óga i gcóiríocht le tacaíocht
- Daoine óga gan dídean
- Leanaí atá ar altramas príobháideach
- Foréigean agus mí-úsáid bhaile
- Leanaí/daoine óga i bpobail Dhubha, Áiseacha, agus mionlach eitneach;

- Leanaí tuismitheoirí a bhfuil riachtanais bhreise acu
- Leanaí agus daoine óga scartha, gan tionlacan agus a ndearnadh gáinneáil orthu
- Leanaí/daoine óga a bhfuil míchumais acu
- Daoine óga leispiacha, aeracha, déghnéasacha nó trasinscneacha (LADT+)

Tá na leanaí agus daoine óga seo faoi riosca níos mó mí-úsáide mar is féidir leochaileacht níos mó agus chumtha a bheith acu. Tá seo de thoradh ar luachanna, dearcthaí agus toimhdí sochaíocha diúltacha, leithcheal agus rochtain éagothrom ar sheirbhísí agus acmhainní. Beidh cineál a leochaileachta uathúil do gach leanbh/duine óg faoi leith. Féadfaidh riachtanais bhreise a bheith acu a bhaineann le laguithe fisiceacha, céadfacha, cognaíocha, agus/nó cumarsáide.

Is féidir tuairimí ginearálaithe a bheith ann faoi na leanaí agus na daoine óga seo, tuairimí is féidir leo leochaileacht don dochar a mhéadú, mar shampla an tuairim go léirítear iompraíochtaí áirithe mar gheall ar a gcúinsí agus a bhféiniúlacht seachas aon mhí-úsáid a d'fhéadfadh siad a bheith á fulaingt. Má tá eolas teoranta nó mura bhfuil eolas ar bith ag baill foirne/saorálaithe a thacaíonn le leanaí agus le daoine óga ar leochaileachtaí níos mó, is féidir leis seo na bacainní a mhéadú ar aithint na mí-úsáide. Tá sé tábhachtach go gcaithfidh baill foirne/saorálaithe le gach leanbh/duine óg mar dhuine ar leith agus a aithint gur féidir le hiompar a d'fhéadfaí a mheas mar dhrochiompar a bheith ina tháscaire ar mhí-úsáid.

Mí-úsáid aosach

Is féidir mí-úsáid aosach a shainmhíniú mar 'gníomh aonair nó leantach, nó easpa gníomh oiriúnach, ag tarlú in aon chaidreamh mar a mbítear ag tnúth le muinín, atá ina chúis le dochar nó le hanacair do dhuine eile nó a sháraíonn a gcearta daonna nó sibhialta.'

Adult Safeguarding: Prevention and Protection in Partnership (2015)

Sainmhíniú *NI Adult Safeguarding Operational Procedures (2016)* na 5 phríomhchatagóir mí-úsáide a fhéadfaidh aosaigh a fhulaingt:

Mí-úsáid chorpártha: Mí-úsáid chorpártha is ea fórsa fisiceach nó drochíde in úsáid ag duine amháin ar dhuine eile a d'fhéadfadh a bheith nó gan a bheith ina chúis le gortú fisiceach iarbhir. Féadfaidh sé go n-áirítear leis seo bualadh, brú, láimhseáil gharbh, nochtadh do theas nó d'fhuacht, beathú iallaigh, míriar cógais, cóir leighis a shéanadh, úsáid mhídhleathach sriain agus sairse a bhaint. Meastar ciorrú ball giniúna ban (CBGB) a bheith ina fhoirm de mhí-úsáid fhisiciúil AGUS ghnéasach.

Foréigean gnéis agus mí-úsáid ghnéis: Mí-úsáid ghnéasach is ea 'aon iompar (fisiceach, síceolaíoch, ó bhéal, fíorúil/ar líne) a mheastar a bheith gnéasach, smachtúil, comhéigheach, dúshaothraithe, díobhálach, nó nach bhfuil á lorg a dhéantar ar aon duine (is cuma cén aois, eitneachta, creideamh, inscne, aitheantas inscne, claonadh gnéis nó aon chineál míchumais). Is féidir le foréigean gnéasach agus mí-úsáid ghnéasach a bheith ina lán foirmeacha agus féadfar go n-áirítear leo gníomhaíochtaí gnéasacha neamhtheagmhála, leithéid nochtadh mígheanasach, stalcaireacht, mealltóireacht, a chur orthu a bheith ag amharc ar nó a bheith páirteach i dtáirgeadh ábhair a bhaineann le mí-úsáid ghnéasach, nó a chur orthu breathnú ar ghníomhaíocht ghnéasach. D'fhéadfadh sé go mbaineann sé le teagmháil chorpártha, lena n-áirítear ar a laghad gníomhaíochtaí gnéasacha treáiteacha neamh-chomhthoiliúil, leithéid baint d'aon turas (ar a dtugtar crúbáil). Tá foréigean gnéasach le feiceáil i ngach cuid den tsochaí, is cuma faoi inscne, aois, cumas, creideamh, cine, eitneacht, cúinsí pearsanta, cúlra airgeadais nó claonadh gnéis.

Mí-úsáid shíceolaíoch/mhothúcháin: Mí-úsáid shíceolaíoch/mhothúcháin is ea iompar a dhéanann dochar síceolaíoch nó a chuireann anacair intinne trí bhagairt, uirislíú nó iompraíocht eile bhriathartha nó neamhbhriathartha. Féadfaidh sé go n-áirítear air seo bagairtí, uirislíú nó magadh, eagla roimh fhoréigean a spreagadh, scairteach, béicíl agus mallachtach, lochtú, smachtú, imeaglú agus comhéigean.

Mí-úsáid airgeadais: Mí-úsáid airgeadais is ea goid, calaois nó buirgléireacht iarbhír nó iarracht orthu. Is é mí-leithghabháil nó mí-úsáid airgid, maoin, leasa, earraí ábharacha nó idirbheart sócmhainní nár thug an duine comhthoil nó nach bhféadfadh an duine comhthoil a thabhairt ina leith, nó a bhí déanta neamhbhailí ag imeaglú, comhéigean nó dullamullóg. Féadfar go n-áireofar leis seo dúshaothrú, cúigleáil, pinsean nó leasa a choinneáil siar nó brú curtha maidir le tiomnaí, maoin nó oidhreacht.

Mí-úsáid institiúideach Mí-úsáid institiúideach is ea drochíde nó faillí ar aosach ag réimeas nó daoine i suíomhanna ina bhfuil daoine a fhéadfaidh a bheith faoi riosca ina gcónaí ann nó a úsáideann siad. Is féidir leis seo tarlú in aon eagraíocht, laistigh agus lasmuigh de sholáthar Cúraim Sláinte agus Shóisialta (CSS). Féadfaidh mí-úsáid institiúideach tarlú nuair atá na gnáthaimh, córais agus réimis ina gcúis le droch-chaighdeáin chúraim, droch-chleachtais agus drochiompraíochtaí, réimis dholúbtha agus gnáthaimh righne a sháraíonn dínit agus cearta daonna na n-aosach agus a chuireann iad faoi riosca dochair. Féadfaidh mí-úsáid institiúideach tarlú laistigh de chultúr a shéanann, a shrianann nó a chiorraíonn príobháideachas, dínit, rogha agus neamhspleáchas. Is é atá i gceist leis teip choiteann soláthraithe seirbhíse nó eagraíochta seirbhísí sábháilte agus oiriúnacha a chur ar fáil, agus áirítear leis teip a chinntiú go bhfuil na bearta coisctheacha agus/nó cosantacha riachtanacha i bhfeidhm.

Faillí: Tarlaíonn faillí nuair a choinníonn duine siar d'aon turas, nó nuair a theipeann orthu iad a chur ar fáil, cúram agus tacaíocht oiriúnach agus imleor a theastaíonn ó aosach eile. Féadfaidh sé a bheith mar gheall ar eolas nó ar fheasacht, nó teip gníomh réasúnta a dhéanamh nuair a chuirtear san áireamh an t-eolas agus na fíricí atá ar fáil dóibh ag an am. Féadfaidh sé go n-áirítear leis faillí chorpartha an oiread sin go ndéantar lagú ar shláinte nó ar fholláine, barraíocht nó gan go leor cógais a thabhairt, teip rochtain a thabhairt ar chúram sláinte nó sóisialta oiriúnach, riachtanais na beatha a choinneáil siar, leithéid cothú imleor, teas nó éadaí, nó teip idirghabháil i gcásanna atá contúirteach do na daoine atá i gceist nó do dhaoine eile, go háirithe nuair nach bhfuil an cumas ag an duine riosca a mheas.

An dúshaothrú: Is é an dúshaothrú drochíde, ionramháil nó mí-úsáid cumhachta agus smachta d'aon turas ar dhuine eile; buntáiste a bhreith ar leanbh eile nó ar shuíomh, ach ní i gcónaí, ar mhaithe le gnóthú pearsanta as iad a úsáid mar earra. Féadfaidh sé a bheith le feiceáil ina lán foirmeacha lena n-áirítear sclábhaíocht, daoirse, obair éigeantais nó oibleagáideach, foréigean agus mí-úsáid bhaile, foréigean agus mí-úsáid ghnéasach, nó gáinneáil ar dhaoine.

Níl an liosta seo de chineálacha iompraíochta díobhála cuimsitheach agus ní liostaítear iad in ord tosaíochta. Tá táscairí eile ann nár chóir neamhaird a dhéanamh orthu. Is féidir má tá dochar á dhéanamh ar dhuine ar bhealach amháin go bhféadfaidh sé/sí a bheith ag fulaingt dochair ar bhealaí eile.

Breathnaítear ar íospartaigh an fhoréigin agus na mí-úsáide baile, na gáinneála ar dhaoine agus coireanna fuatha mar aosaigh óna dteastaíonn cosaint. Tá straitéisí agus meicníochtaí faoi leith i bhfeidhm le riar ar riachtanais chúraim agus chosanta faoi leith na n-aosach seo agus le rochtain ar an chóir tríd an chóras dlí choiriúil. Tá sé riachtanach ábhair imní um chumhdach mar seo a chur ar aghaidh chuig na seirbhísí cuí d'aosaigh. Níl féin-dochar ná féinfhaillí san áireamh faoi shainmhíniú 'aosach ón dteastaíonn cosaint.' Éileoidh gach cás measúnú gairmiúil Cúraim Sláinte agus Shóisialta (CSS) leis an fhreagairt chuí a dheimhniú agus le machnamh a dhéanamh má éilíonn aon fhachtóirí bunúsacha freagairt.

Foréigean agus mí-úsáid bhaile foréigean nó mí-úsáid bhaile is ea 'iompraíocht bhagrach, smachtúil, comhéigeanach, foréigean nó mí-úsáid (síceolaíoch, fíorúil, fisiceach, briathartha, gnéasach, airgeadais nó mothúchánach) a déanta ar aon duine (is cuma cén aois, eitneacht, creideamh, inscne, aitheantas inscne, gnéaschlaonadh nó aon chineál míchumais) ag dlúthpháirtí nó ball teaghlaigh reatha nó san a atá caite'. Is é go bunúsach atá san fhoréigean

agus mí-úsáid bhaile patrún iompraíochta ina mbaineann duine amháin úsáid agus mí-úsáid as cumhacht le duine eile. De ghnáth tarlaíonn sé go minic agus buanseasmhach. Is féidir go n-áirítear leis foréigean ag mac, iníon, máthair, athair, fear céile, bean chéile, páirtí saoil nó aon duine eile a bhfuil dlúthchaidreamh acu leis an íospartach. Tarlaíonn sé i ngach cuid den tsochaí, is cuma cén aois, inscne, cine, grúpa eitneach nó creidimh, gnéaschlaonadh, saibhreas, míchumas nó tíreolaíocht.

Gáinneáil ar dhaoine/sclábhaíocht na linne seo: is é atá i gceist le gáinneáil ar dhaoine/sclábhaíocht na linne seo daoine a fháil agus a aistriú de mhodhanna míchuí, lena n-áirítear fórsa, bagairt nó dullamullóg, ar mhaithe le hiad a dhúshaothrú. Is féidir leis a bheith ina lán foirmeacha, lena n-áirítear daoirse bhaile, coiriúlacht d'éigean, dúshaothrú gnéasach agus cruinniú orgán. Is féidir le híospartaigh na gáinneála ar dhaoine/sclábhaíocht na linne seo teacht ó gach cuid den tsaol; is féidir leo a bheith fireann, baineann, ina leanaí nó ina n-aosaigh, agus féadfaidh siad teacht ó phobail inimirce nó dhúchasacha. Is é an fhreagairt ar aosaigh atá ag fulaingt gáinneáil ar dhaoine/sclábhaíocht na linne seo i gcónaí an eachtra a thuiriscíú do SPTÉ.

Coireacht fuatha: Coireacht fuatha is ea aon eachtra atá in choir coiriúil a bhraitheann an t-íospartach nó aon duine eile gur claon, leithcheal nó fuath in éadan cine, creideamh reiligiúnach, gnéaschlaonadh, míchumas, tuairim pholaitiúil nó aitheantas inscne iarbhír nó braite duine. Is é an fhreagairt ar aosaigh atá ag fulaingt coiriúlacht fuatha de ghnáth an eachtra a thuiriscíú do SPTÉ.

Féinfhaillí agus féindochar: Féinfhaillí agus Féindochar is ea nuair a dhéanann duine faillí thromchúiseach ina c(h)úram agus leas féin trí é/í féin agus/nó daoine eile a chur faoi riosca tromchúiseach. Is é an fáth go bhfuil an cheist seo dáiríre go n-aithnítear nach rogha phearsanta nó aistíl go díreach í an fhéinfhaillí ag daoine leochaileacha, ach speictream d-iompraíochtaí a bhaineann le níos mó galrachta, báis agus laguithe i ngníomhaíochtaí an tsaoil laethúil. Mar sin ba chóir breathnú ar chásanna d'fhéinfhaillí a atreoraítear mar rabhaidh maidir le fadhbanna bunúsacha a d'fhéadfadh a bheith tromchúiseach agus a éilíonn measúnú agus cóir leighis (Naik et al, 2007).

SAINCHEISTEANNA A BHAINNEANN LE CUMHDACH A AITHINT

Níl sé furasta i gcónaí mí-úsáid a aithint. Níl sé simplí i gcónaí mí-úsáid a aithint agus féadfaidh duine níos mó ná cineál amháin dochair shuntasaigh a fhulaingt.

Is é is **ábhar imní** ann mothú buartha faoi iompar nó cleachtas duine, arbh fhéidir gur comhartha é ar shaincheisteanna maidir le cumhdach.

Is é is **eachtra** maidir le cumhdach ann gníomh mí-úsáide, iompraíocht mhí-oiriúnach, nó droch-chleachtas a fheiceann duine éigin.

Is é is **líomhain** ann maíomh nó dearbhú go bhfuil gníomh nó gníomhartha mí-úsáide déanta ag duine éigin.

Is é is **nochtadh eolais** ann nuair a insíonn leanbh, duine óg agus/nó aosach faoi mhí-úsáid. D'fhéadfadh sé go bhfuil nó nach bhfuil líomhain ann in éadan mí-úsáideoir 'ainmnithe'

Ní orainne atá an fhreagracht san Fhoras Teanga a shocrú cé acu a tharla nó nár tharla mí-úsáid nó atá nó nach bhfuil leanbh nó duine óg faoi riosca suntasach dochair ó dhuine éigin.

Tá, áfach, freagracht agus dualgas againn **gníomhú**: Ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe aon ábhair imní eachtraí maidir le cumhdach a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach ionas gur féidir leis na gníomhaireachtaí cuí fiosrú a dhéanamh agus aon ghníomh riachtanach a dhéanamh leis an leanbh, duine óg, nó aosach a chosaint.

Tá bealaí éagsúla ann a d'fhéadfaí a thabhairt le fios duit go bhfuil duine ag fulaingt mí-úsáide:

- féadfaidh siad a insint duit;
- féadfaidh duine eile a insint duit faoina n-ábhair imní nó faoi rud éigin is cúis imní duit;
- féadfaidh siad comharthaí a léiriú go bhfuil gortú fisiceach acu nach bhfuil míniú sásúil nó inchreidte ann lena aghaidh;
- d'fhéadfadh a gcuma nó a n-iompar a bheith ina gcúis duit a bheith in amhras faoi mhí-úsáid nó faillí;
- tá tú míchompordach mar gheall ar iompraíocht duine atá cóngarach dóibh (féadfar go n-áirítear leis seo baill foirne/saorálaithe, comhaoisigh nó baill teaghlaigh);

Ba chóir go mbeadh gach ball foirne/saorálaí a bheith in ann táscairí go bhféadfaidh leas nó sábháilteacht duine a bheith faoi riosca a aithint agus ba chóir go mbeadh siad in ann gníomhú mar gheall orthu.

Cé a d'fhéadfadh a bheith mar mhí-úsáideoir? **D'fhéadfadh duine ar bith a bheith ann.**

Cén áit a bhféadfadh an mhí-úsáid tarlú? **Is féidir le mí-úsáid tarlú in aon áit.**

Níor chóir aon duine a mheas mar dhuine nach féidir a bheith in amhras faoi go ndéanfaidh siad mí-úsáid.

Má fheiceann baill foirne/saorálaithe iompraíocht is cúis imní í nó droch-chleachtas caithfidh siad seo a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach. Féadfaidh sé gur mian le baill foirne/saorálaithe meas a léiriú ar neamhspleáchas/príobháideacht agus nach mian leo cur isteach ach tá sé tábhachtach a chuimhneamh go dtarlaíonn mí-úsáid nó dochar mar gheall ar fhaillí agus easpa cosanta an oiread agus gníomhartha mí-úsáide a dhéantar.

FREAGAIRT AR SHAINCHEISTEANNA A BHAINNEANN LE CUMHDACH

Líomhaintí i gcoinne baill foirne/saorálaithe

Má dhéantar líomhain i gcoinne baill foirne/saorálaithe ba chóir seo a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach, de réir an nós imeachta tuairiscithe. Rachaidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach i gcomhairle leis an phríomhfheidhmeannach agus le hAcmhainní Daonna.

Má tá an líomhain faoi nó má bhaineann sí leis an oifigeach ainmnithe, ba chóir tuairisc a dhéanamh don leasoifigeach ainmnithe, agus rachaidh siadsan i gcomhairle leis an phríomhfheidhmeannach agus le hAcmhainní Daonna.

Athbhreithneoidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach an líomhain agus déanfaidh siad cinneadh an gcomhlíonann an líomhain an tairseach le bheith atreoraithe go seachtrach go foirne geata Iontaobhais Sláinte agus Cúraim Shóisialta nó SPTÉ. Mura bhfuil an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach cinnte an gcomhlíonann líomhain an tairseach le bheith atreoraithe go seachtrach ba chóir dóibh comhairle a lorg ó ghníomhaireacht chúí. Beidh ar Acmhainní Daonna dul i gcomhairle de réir mar is gá leis an Iontaobhas Sláinte agus Cúraim Shóisialta (ISCS) de réir nósanna imeachta smachta.

Is féidir machnamh a dhéanamh ar bhaill foirne/saorálaithe a chur ar fionraí go sealadach (nó an duine a bhogadh go dualgais eile) a fhad is go bhfuil údarás reachtúla ag déanamh an imscrúduithe.

Más ionann na líomhaintí agus gníomh (nó gníomhartha) féideartha mí-iompair thromchúisigh, cuirfidh an ghníomhaireacht chúí den Fhoras Teanga tús le nósanna imeachta go himheánach.

Atreorú go dtí an tSeirbhís Nochtaithe Eolais agus Urchoisc

Má sheastar le líomhain i gcoinne baill foirne/saorálaithe, is é sin, más ea go bhfuil dochar déanta ag an duine nó go bhfuil leanbh, duine óg agus/nó aosach curtha faoi riosca dochair agus go bhfuil an duine bainte ar shiúl go buan ag an eagraíocht ó ghníomhaíocht rialaithe, tá dualgas dlíthiúil ag an eagraíocht faoi *Safeguarding Vulnerable Groups (NI) Order* (mar atá leasaithe ag *Protection of Freedoms Act 2012*) leis an duine a atreorú chuig an tSeirbhís Nochtaithe Eolais agus Urchoisc má tá critéir atreoraithe comhlíonta. Má tá na critéir tarchurtha comhlíonta ach éiríonn an ball foirne as, má théann sé/sí ar scor nó má dhéantar iomarcach é/í nó má fhágann sé/sí an eagraíocht, is cóir atreorú a dhéanamh go fóill go dtí an tSeirbhís Nochtaithe Eolais agus Urchoisc.

Ábhair imní maidir le teip cloí le polasaithe agus nósanna imeachta um chumhdach

Má tá ábhair imní ag baill foirne/saorálaithe ag an Fhoras Teanga faoi chomhghleacaí gan a bheith ag comhlíonadh riachtanais ár bpolasaithe agus nósanna imeachta um chumhdach, ar an chéad dul síos ba chóir dá mbainisteoir líne agus/nó a n-ionadaí AD a chur i gcuimhne don chomhghleacaí a thábhachtaí atá sé cloí lenár bpolasaithe agus nósanna imeachta agus leis an chleachtas is fearr.

Má tá ábhair imní ag baill foirne/saorálaithe fós, ba chóir iad seo a chur i láthair an oifigigh ainmnithe um chumhdach. Rachaidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach i gcomhairle le bainisteoir líne a duine agus féadfaidh siad atreorú go dtí Acmhainní Daonna más gá.

Plé le nochtuithe eolais agus buarthaí

Labhróidh leanaí, daoine óga, agus aosáigh faoina n-ábhair imní agus faoina bhfadhbanna le daoine a bhraitheann siad a bhfuil siad in ann muinín a chur iontu; ní gá gur baill foirne shinsearacha nó saorálaithe

sinsearacha a bheadh ann. Ach ní mór dúinn fanacht airdeallach agus gan a bheith ag dréim le marthanóirí ón mí-úsáide labhairt fúithi. Uaireanta beidh siad ag léiriú táscairí/iompraíochtaí a chuireann in iúl go bhfuil mí-úsáid á déanamh orthu. Má tá, tá sé tábhachtach iad seo a nótaíl, agus a fhiosrú an bhfuil an leanbh/duine óg nó aosach ag iarraidh rud éigin a insint duit. Má thagann duine chugat is dóigh leat atá ag iarraidh a insint duine faoi mhí-úsáid a d'fhulaing siad, ba chóir duit éisteacht go dearfach agus na nósanna imeachta maidir le hábhair imní maidir chumhdach a leanúint, ach tá rudaí áirithe breise duit le cur san áireamh:

- **Cinntigh go bhfuil an duine sábháilte láithreach.** Má tá cabhair leighis/SPTÉ phráinneach ag teastáil, cuir glao ar na seirbhísí éigeandála.
- **Fan socair agus éist go hairdeallach:** Ná léirigh do thuairimí féin ar an cheist. D'fhéadfadh freagairt a léiríonn gur baineadh geit asat nó go gceapann tú go bhfuil sé dochreidte a thabhairt ar dhuine 'dúnadh síos', an scéal a tharraingt siar nó stad de bheith ag caint, mar sin déan iarracht fanacht socair;
- **Léirigh gur cás leat an scéal agus tabhairt aitheantas ar a bhfuiltear á rá;** tá siad tar éis é a insint duit mar tá cabhair uathu agus creideann siad gur tusa an duine a chreidfidh iad agus a chabhróidh leo;
- **Inis dóibh nach orthu an locht.** Ní ar an duine a d'fhulaing í an locht as mí-úsáid, agus is gá seo a bheith ar eolas acu.
- **Inis don duine go bhfuil an rud ceart déanta acu é a rá leat;** Má chuirtear duine a bhí, is dócha, ag coinneáil mí-úsáid faoi rún ar a suaimhneas is féidir leis dul i gcion go mór orthu.

Is féidir leis a bheith deacair do dhaoine mí-úsáid a nochtadh. Is minic eagla a bheith orthu go mbeidh iarmhairtí ann. Déanann cuid daoine moill sula ndeir siad le duine éigin faoi mhí-úsáid ar feadh achar fada ama, agus ní insíonn daoine eile choíche, fiú más mian leo é a insint. Tá sé tábhachtach do dhaoine go ngactar i ndáiríre iad agus tá sé ríthábhachtach go ngníomhóidh tú ar an méid a dúradh leat.

- **Abair go bhfuil tú á nglacadh go dáiríre.** Féadfaidh duine mí-úsáid a choinneáil faoi rún ar eagla nach gcreidfear iad. Tá siad tar éis é a insint duit mar tá cabhair uathu agus creideann siad gur tusa an duine a chreidfidh iad agus a chabhróidh leo;
- **Ná labhair leis an mí-úsáideoir líomhnaithe .** Má thugann tú aghaidh ar an mí-úsáideoir líomhnaithe faoin méid a dúradh leat d'fhéadfadh sé an cás a dhéanamh i bhfad níos measa don duine;
- **Mínigh an méid a dhéanfaidh tú ina dhiaidh sin.** Mínigh don duine ar bhealach atá oiriúnach dá n-aois go mbeidh ort an mhí-úsáid a thuairisciú do dhuine éigin a bheidh in ann cuidiú.

Má fhaigheann tú nochtadh ó aosach tá sé tábhachtach a bheith oscailte agus trédhearcach na céimeanna a chaithfidh tú a ghlacadh tar éis an nochtadh a fháil. Cuimhnigh agus cumas an aosaigh a chur san áireamh.

Ag brath ar na cúinsí faoi leith, e.g. aois an aosaigh, leibhéal tuisceana, féadfaidh sé gur gá urlabhraí a bheith i láthair le gur féidir glór an aosaigh a chloisteáil ar bhealach níos éifeachtaí. D'fhéadfadh sé gur seo ceannaire grúpa, cúramóir nó tuismitheoir an aosaigh, ach amháin gurb ise nó eisean an duine is ábhar imní ann. Mura bhfuil an duine maoirseachta ar fáil, is féidir baill foirne/saorálaithe eile (an curadh um chumhdach d'aosaigh /oifigeach ainmnithe um chumhdach is fearr) a úsáid le cuidiú glór an aosaigh a chur i láthair más cuí.

- **Cuir in iúl don duine go nglacfar go dáiríre leis an eolas** agus tabhair sonraí ar cad é a tharlóidh ina dhiaidh sin, lena n-áirítear teorainneacha agus srianta na rúndachta;
- **Mínigh dóibh gurb é do dhualgas d'ábhar imní a chomhroinnt** le d'oifigeach ainmnithe um chumhdach ach amháin go méadóidh sé a riosca dá ndéanfá sin – i.e. gurb é an t-oifigeach

ainmnithe um chumhdach ábhar na líomhaintí. Sa chás seo ba chóir teagmháil a dhéanamh leis an Leasoifigeach Ainmnithe um Chumhdach;

- **Cuir an duine ar a suaimhneas go gcoinneofar páirteach iad ag gach céim;** mínigh go lorgóidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach a dtoiliú sula ndéanfar aon atreorú go gníomhaireachtaí seachtracha;
- **Má cheapann tú go bhfuil coir tar éis tarlú** bíodh a fhios agat go bhféadfaidh fianaise leighis agus fhóirínseach a bheith ag teastáil. Déan machnamh ar an ghá le hatreorú tráthúil go SPTÉ agus cinntigh nach ndéanfaidh tú aon rud le fianaise a thruailliú;
- **Comhlánaigh Foirm le haghaidh Eachtra maidir le Cumhdach** a luaithe agus is féidir agus tuairiscigh don oifigeach ainmnithe um chumhdach láithreach.

Cibé acu a fhaigheann tú nochtadh ó leanbh, duine óg nó aosach, **NÁ DÉAN** aon cheann de na rudaí seo:

- Duine a stopadh ó eolas a nochtadh duit;
- Gealltanais a dhéanamh faoin todhchaí;
- Gealltanais a thabhairt rúin a choinneáil;
- An mí-úsáideoir líomhnaithe a cháineadh;
- Treoircheisteanna a úsáid nó focail a chur i mbéal an duine;
- Brú a chur ar an duine le haghaidh tuilleadh sonraí nó a thabhairt orthu an scéal a athinsint gan ghá;
- Cúlchaint a dhéanamh faoin nochtadh nó an t-eolas a thabhairt ar aghaidh d'aon duine nach gá dóibh a bheith ar an eolas;
- Teagmháil a dhéanamh leis an duine a líomhnaíodh go ndearna siad an dochar;
- Iarracht a dhéanamh an scéal a fhiosrú tú féin;
- Sonraí faoi d'ábhair imní a fhágáil ar ghlórphost nó i ríomhphost.

Ná déan moill an mhí-úsáid a thuairisciú. Más luaithe a thuairiscítear an mhí-úsáid tar éis nochtadh eolais is amhlaidh is fearr.

Tuairiscigh láithreach don oifigeach ainmnithe um chumhdach. Comhlánaigh Foirm le haghaidh Eachtra maidir le Cumhdach a luaithe agus is féidir agus tabhair don oifigeach ainmnithe um chumhdach a luaithe agus is féidir í. Déanfaidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach aon ghníomh láithreach is gá lena chinntiú go bhfuil an leanbh, duine óg, nó aosach atá faoi riosca dochair sábháilte agus déanfaidh siad cinneadh maidir le cathain is cuí labhairt leis an duine faoi na hábhair imní agus faoi aon ghníomhartha molta.

An dóigh le nochtadh eolais a thaifeadadh

Má nochtann duine mí-úsáid duit, nó má thugann tú faoi deara agus má thaifead tú go leor táscairí/iompraíochtaí atá ina n-ábhar imní duit, caithfidh tú Foirm le haghaidh Eachtra maidir le Cumhdach (féach Aguisín 3) a chomhlánú agus í a thabhairt do d'oifigeach ainmnithe um chumhdach. Má tá deacrachtaí litearthachta nó teanga agat, féadfaidh an t-oifigeach ainmnithe cuidiú leat an fhoirm a chomhlánú ach caithfear seo a léiriú ar an fhoirm le haghaidh eachtra.

Coinneoidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach an Fhoirm le haghaidh Eachtra maidir le Cumhdach go slán agus faoi rún. Coinneofar taifid um chumhdach le “stádas cosanta” (mar a shainmhíníonn reachtaíocht um Chosaint Sonraí) ar feadh 3 bliana tar éis na heachtra/an ábhair imní a lua nó má iarrann SPTÉ nó ISCS é go dtí go ndearbhóidh siad nach bhfuil an t-eolas ag teastáil a thuilleadh. Coinneofar taifid um chumhdach a bhaineann le leanaí agus daoine óga le stádas cosanta (mar a shainmhíníonn reachtaíocht um Chosaint Sonraí) go dtí 23ú breithlá is eol nó a bhraitear a bheith ag an duine.

Nuair atá tú ag taifeadadh an nochtaithe eolais caithfidh tú:

- nóta a dhéanamh, a luaithe agus is féidir, ar an méid a dúirt an duine, ag úsáid a gcuid focal féin;

- cur síos a dhéanamh ar na cúinsí inar tharla an nochtadh eolais. Aire a thabhairt idirdhealú a dhéanamh idir fíric, breathnóireacht, líomhain agus tuairim. Tá sé tábhachtach an t-eolas atá agat a bheith cruinn; agus,
- bí aireach ar an ghá le rúndacht, nach ceadmhach an t-eolas seo a chomhroinnt ach le d'oifigeach ainmnithe um chumhdach agus le daoine eile ar bhonn riachtanais amháin.

Toiliú agus cumas d'aoisigh faoi riosca

Tá sé tábhachtach an t-aosach atá faoi riosca a choinneáil páirteach i rith an phróisis agus toiliú a lorg le haghaidh aon atreorú chuig ISCS nó SPTÉ ach amháin go bhfuil an t-aosach óna dteastaíonn cosaint i mbaol dochair go gearr. Níl oifigigh ainmnithe um chumhdach ábalta a dheimhniú cén cumas atá ag aoisigh; mura bhfuil tú cinnte an bhfuil aosach in ann toiliú is cóir duit teagmháil a dhéanamh le foireann um chumhdach aosach an Iontaobhais um Shláinte agus Cúram Sóisialta le treoir agus comhairle a fháil.

Tagann dúshlán faoi leith chun cinn i gcásanna ina bhfuil ábhair imní maidir le mí-úsáid fhéideartha aoisigh faoi riosca agus nach bhfuil an duine sin ag iarraidh a bheith páirteach nó comhoibriú le hidirghabhálacha. Is féidir leis seo a bheith casta, go háirithe i gcásanna baile, mar shampla. Mura bhfuil aosach faoi riosca ag iarraidh go ndéanfar atreorú go dtí an ISCS nó SPTÉ, caithfidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach teagmháil a dhéanamh leis an fhoireann um chumhdach aosach le haghaidh comhairle agus treorach maidir le cé acu ba chóir nó nár chóir atreorú a dhéanamh. Imreoidh na tosca seo tionchar ar cé acu atá nó nach bhfuil atreorú gan toiliú le déanamh:

- An bhfuil an cumas acu an cinneadh seo a dhéanamh?
- Ar tugadh eolas iomlán agus cruinn dóibh ar bhealach a thuigeann siad?
- An bhfuil siad faoi thionchar nó comhéigean míchuí?
- An bhfuil an duine ag déanamh dochair do bhaill foirne/saorálaithe nó do dhuine nach bhfuil teagmháil acu leis an aosach atá faoi riosca ach de bhrí go n-úsáideann siad beirt an tseirbhís?
- An bhfuil aon duine eile faoi riosca ón duine atá ag déanamh dochair?
- An bhfuil coir amhrasta nó líomhnaithe ?

Féadfaidh ISCS cinneadh a dhéanamh gur chóir atreorú gan toiliú a dhéanamh agus ba chóir duit a dtreoracha a leanúint leis an atreorú a dhéanamh.

Má dhéantar cinneadh nach gcomhlíonann na hábhair imní an sainmhíniú ar aosach faoi riosca nó aosach óna dteastaíonn cosaint agus nach féidir atreorú a dhéanamh gan toiliú, caithfear na hábhair imní a luadh a thaifeadadh; lena n-áirítear aon ghníomh a rinneadh; agus na cúiseanna nár atreoraíodh an cás go dtí an ISCS.

I gcásanna ina bhfuil an t-aosach óna dteastaíonn cosaint i mbaol go gearr féadfaidh sé nach féidir a mianta a phlé leo agus nach féidir toiliú bailí a fháil. Faoi na tosca seo, ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe cibé gníomh a bhraitheann siad a bheith oiriúnach a dhéanamh leis an aosach óna dteastaíonn cosaint a chosaint, lena n-áirítear idirghabháil leighis agus/nó SPTÉ a lorg.

Freagairt ar nochtuithe mí-úsáide nár tharla le gairid

Is féidir go ndéanfar líomhaintí mí-úsáide roinnt blianta tar éis na heachtra féin. Féadfaidh sé go bhfuil seo mar gheall ar athrú i gcúinsí don mharthanóir nó don mhí-úsáideoir líomhnaithe . Caithfidh aon líomhaintí mí-úsáid nár tharla le gairid na nósanna imeachta um chumhdach a leanúint. Má tá cúis ann le himní caithfear údaráis reachtúla (SPTÉ agus Foirne Geata ISCS) a chur ar an eolas. Is gá na pointí seo a leanas a chur san áireamh:

- féadfaidh na líomhaintí seo teacht ó mharthanóir na mí-úsáide nó ó 3ú páirtí.

- dearbhaigh go soiléir (nuair is féidir) leis an ghearánaí aosaigh an bhféadfaidh aon duine a bheith faoi riosca dochair faoi láthair ón duine atá siad ag rá a rinne mí-úsáid orthu san am a chuaigh thart.
- cuir in iúl don duine atá ag déanamh an ghearáin gur chóir dóibh teagmháil a dhéanamh le SPTÉ. Spreag iad le sin a dhéanamh ach aithin na céimeanna cróga atá glactha acu cheana ag tosú ag caint faoina n-eispéireas. Tá sé tábhachtach an duine a bheith eolach gur féidir nár stad mí-úsáideoir de bheith ag déanamh mí-úsáide tar éis deireadh teacht ar a mí-úsáid áirithe féin agus má rinne an duine mí-úsáid orthu féadfaidh siad a bheith fós ag déanamh dochair do dhaoine eile. Ba chóir seo a dhéanamh gan cur le ciontacht mhí-chuí a fhéadfaidh a bheith á brath ag an marthanóir as gach teacht chun tosaigh níos luaithe;
- ba cheart chomh maith a rá le 3ú páirtí atá ag déanamh líomhna thar ceann duine eile comhairle a lorg ó SPTÉ.
- má tugadh go leor sonraí le duine a aithint CAITHFEAR an t-eolas seo a chomhroinnt le SPTÉ. Níl an sárú seo ar iontaobh an ghearánaí fóirsteanach ach amháin má tá aon fhéidearthacht ann go bhfuil an coireach go fóill ina riosca do leanaí/daoine óga nó go bhféadfaí iad a ionchúiseamh (i.e. go bhfuil siad go fóill beo). Cuimhnigh, tá leas aon leanaí nó daoine óga atá faoi riosca reatha ar an rud is tábhachtaí. Caithfidh seo tús áite a ghlacadh thar aon iarratas ar rúndacht ón duine atá ag tabhairt an eolais/na líomhna duit. Ba chóir seo a mhíniú dóibh ag an chéim is luaithe agus is féidir;
- taing tacaíocht don ghearánaí nuair atá siad ag déanamh gearán oifigiúil le SPTÉ;
- treoraigh an gearánaí go gníomhaireachtaí tacaíochta atá in ann comhairleoireacht a chur ar fáil, mar shampla:

NEXUS www.nexusni.org/

- Béal Feirste – 028 9032 6803
- Doire - 028 7126 0566
- Inis Ceithleann - 028 6632 0046

- Nuair a roghnaíonn aosaigh, nó 3ú páirtí atá ag déanamh gearáin gan an scéal a thuairisciú do SPTÉ agus go bhfuil an fhéidearthacht pléite agat cheana féin aon leanbh/duine óg a bheith fós faoi riosca **CAITHFIDH** tú nósanna imeachta tuairiscithe an Fhorais Teanga a leanúint agus SPTÉ nó Foireann Gheata a chur ar an eolas láithreach maidir le haon ghné inaitheanta den líomhain lena n-áirítear ainm an mhí-úsáideora líomhnaithe . Ba chóir a chur in iúl don duine atá ag déanamh an ghearáin gur seo freagracht mhorálta agus dhlíthiúil na heagraíochta (*Criminal Law Act 1967*). Más mian leis an duine fanacht anaithnid ba chóir meas a léiriú air seo, ach arís a mhíniú dóibh mura bhfuil a thuilleadh comhoibrithe ann gur féidir gur beag gníomh is féidir le SPTÉ a dhéanamh le daoine eile a chosaint. Spreag iad le labhairt go díreach le Foireann Geata, mura labhróidh siad le SPTÉ, le go mbeidh ISCS níos ábalta cinneadh a dhéanamh an bhfuil aon ghníomh ann is féidir leo a dhéanamh le leanaí, daoine óga, nó aosaigh faoi riosca a chosaint, mar tá á dtairseach le haghaidh idirghabhála níos ísle ná an fhianaise a theastaíonn le haghaidh aon ionchúisimh ceartais choiriúil.

SAINCHEISTEANNA A BHAINNEANN LE CUMHDACH A THUAIRISCIÚ

CÉIM 1 – TUAIRISCIÚ Gach ball foirne nó saorálach

Más amhlaidh, mar chuid de do ról leis an Fhoras Teanga:

- (a) go bhfuil amhras ort go raibh nó go bhfuil leanbh, duine óg nó aosach faoi riosca mí-úsáide; nó
- (b) gur tugadh nochtadh eolais duit; nó
- (c) go bhfaigheann tú gearán ó bhall den phobal maidir le saincheist um chumhdach; nó
- (d) go ndéantar líomhain dhíreach i do choinne nó i gcoinne baill foirne/saorálaithe eile; nó
- (e) go mbreathnaíonn tú iompraíochtaí ag ball den phobal (aosach nó duine óg) a bhaineann le cumhdach leanaí, daoine óga, nó aosach
- (f) má fhaigheann tú amach go bhfuil droch-chleachtas um chumhdach ar siúl, má tá tú in amhras go bhféadfaidh droch-chleachtas um chumhdach a bheith ag tarlú, nó má deirtear leat faoi rud éigin a d'fhéadfadh a bheith ina dhroch-chleachtas um chumhdach.

Caithfidh tú Foirm le haghaidh Eachtra maidir le Cumhdach a chomhlánú agus tuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Ná fiosraigh tú féin – éist go díreach

Gníomh Éigeandála

Má tá cosaint láithreach ó dhochar ag teastáil ón leanbh caithfidh tú teagmháil a dhéanamh le SPTÉ, Otharcharr nó Foireann Gheata ISCS láithreach.

Cuir in iúl don oifigeach ainmnithe um chumhdach chomh luath agus is féidir.

Scríobh nótaí go cúramach san fhoirm le haghaidh eachtra maidir le cumhdach ar an méid a chonaic tú, a chuala tú nó a insíodh duit.

Cuir síniú agus dáta ar an fhoirm agus tabhair í don oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Gníomh Neamhéigeandála

Mura bhfuil an leanbh faoi riosca dochair láithreach, scríobh nótaí go cúramach ar an méid a chonaic tú, a chuala tú nó a insíodh duit ar an Fhoirm le haghaidh Eachtra maidir le Cumhdach.

Cuir síniú agus dáta ar an fhoirm agus tabhair í don oifigeach ainmnithe um chumhdach agus leanfaidh siadsan an nós imeachta a leagtar amach i gCéim 2.

Teagmhálacha maidir le Cumhdach Leanaí & Daoine Óga

Foireann gheata Tá oibrí sóisialta ar dualgas ar fáil le do ghlaó a ghlacadh Luan-Aoine 9am-5pm (seachas laethanta saoire bainc)

Seirbhís Réigiúnach Oibre Sóisialta Éigeandála (SROSE) Teil: 028 9504 9999 Tá oibrí sóisialta ar dualgas ar fáil le do ghlaó a ghlacadh 5pm go 9am laethanta na seachtaine nó 24 uair an chloig ag an deireadh seachtaine agus laethanta saoire bainc.

SPTÉ: Teileafón: 101

Cabhairlíne NSPCC: 0808 800 5000 nó ríomhphost: help@nspcc.org.uk

Teagmhálacha maidir le Cumhdach Aosach

SPTÉ: Teileafón: 101

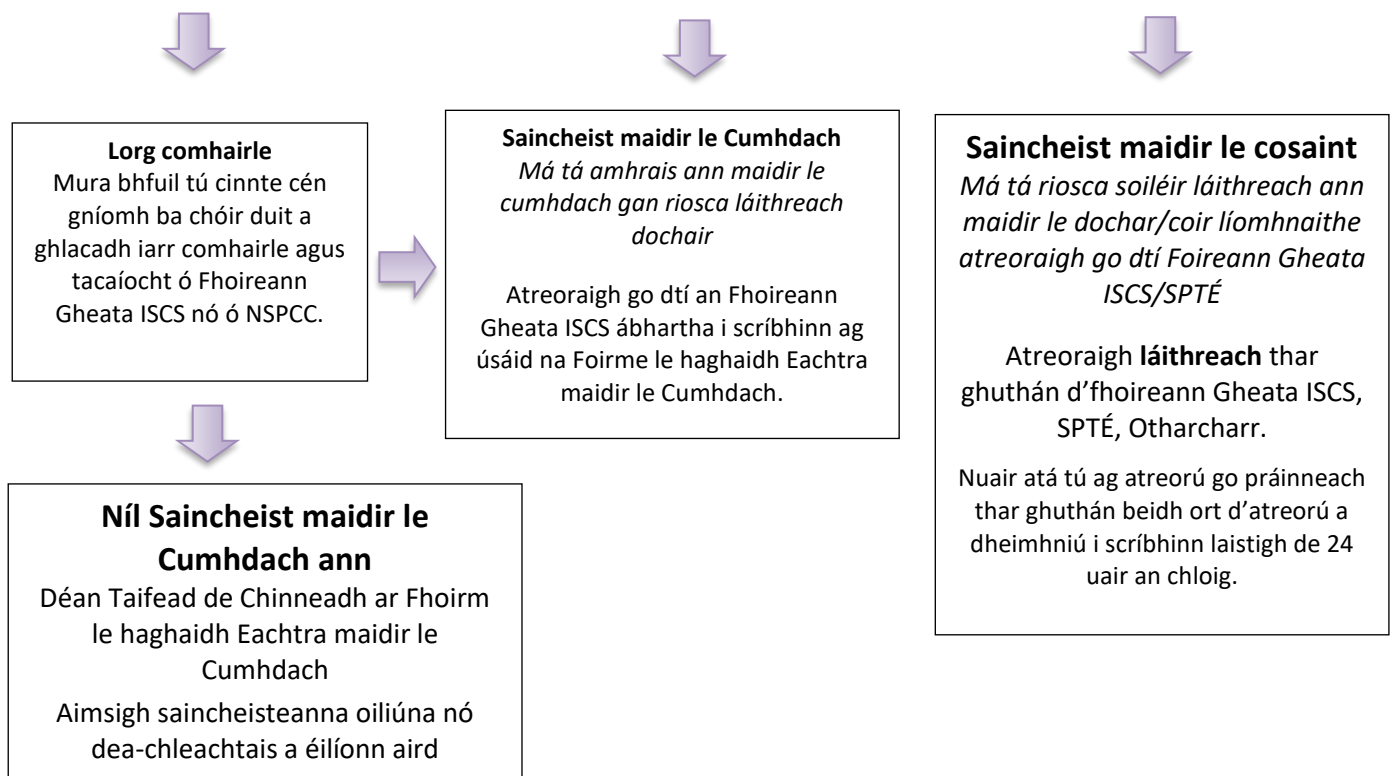
Foireann um Chumhdach Aosach Iontaobhais SCS Tá oibrí sóisialta ar dualgas ar fáil le do ghlaó a ghlacadh Luan-Aoine 9am-5pm (seachas laethanta saoire bainc)

Obair Shóisialta Éigeandála (Lasmuigh de Ghnáthuaireanta) 028 9504 9999 Tá oibrí sóisialta ar dualgas ar fáil le do ghlaó a ghlacadh 5pm go 9am laethanta na seachtaine nó 24 uair an chloig ag an deireadh seachtaine agus laethanta saoire bainc.

Céim 2a – Ábhair Imní maidir le Cumhdach Leanáí a Athbhreithniú & a Atreorú Oifigigh ainmnithe um chumhdach

Ar thuairisc maidir le hábhar imní a fháil dóibh, caithfidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach an t-ábhar imní a athbhreithniú, in éineacht le haon eolas ábhartha eile, agus cinneadh a dhéanamh, i gcomhairle le daoine eile go minic, cad iad na gníomhartha is gá a dhéanamh. Cuirfidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach oifigigh ainmnithe um chumhdach/duine teagmhála ainmnithe an dá roinn coimircíochta maidir le haon atreoruithe seachtracha.

Ba chóir foireann Gheata an ISCS nó SPTÉ a chur ar an eolas i gcónaí nuair atá cúis réasúnta ann le hábhar imní a bheith ann go bhféadfaidh sé go bhfuil mí-úsáid déanta ar leanbh nó ar dhuine óg, go bhfuil mí-úsáid á dhéanamh orthu, nó go bhfuil siad faoi riosca mí-úsáide.

Cibé cinneadh a dhéanfaidh tú, **CAITHFIDH** tú:

- Gach cinneadh a rinneadh a thairfeadh i scríbhinn, an fáth leo seo, agus cé a rinne na gníomhartha.
- Comhad ar chás um chumhdach a thosú (a choinneofar de réir treoracha maidir le cosaint sonraí).
- Coinnigh taifead iomlán ar gach gníomh agus cinneadh; (fiú nuair is é an cinneadh gan aon ghníomh eile a dhéanamh, agus cén fáth)
- A chinntiú go dtugtar cúram tréadach do gach ball foirne/saorálaí de réir mar is cuí.

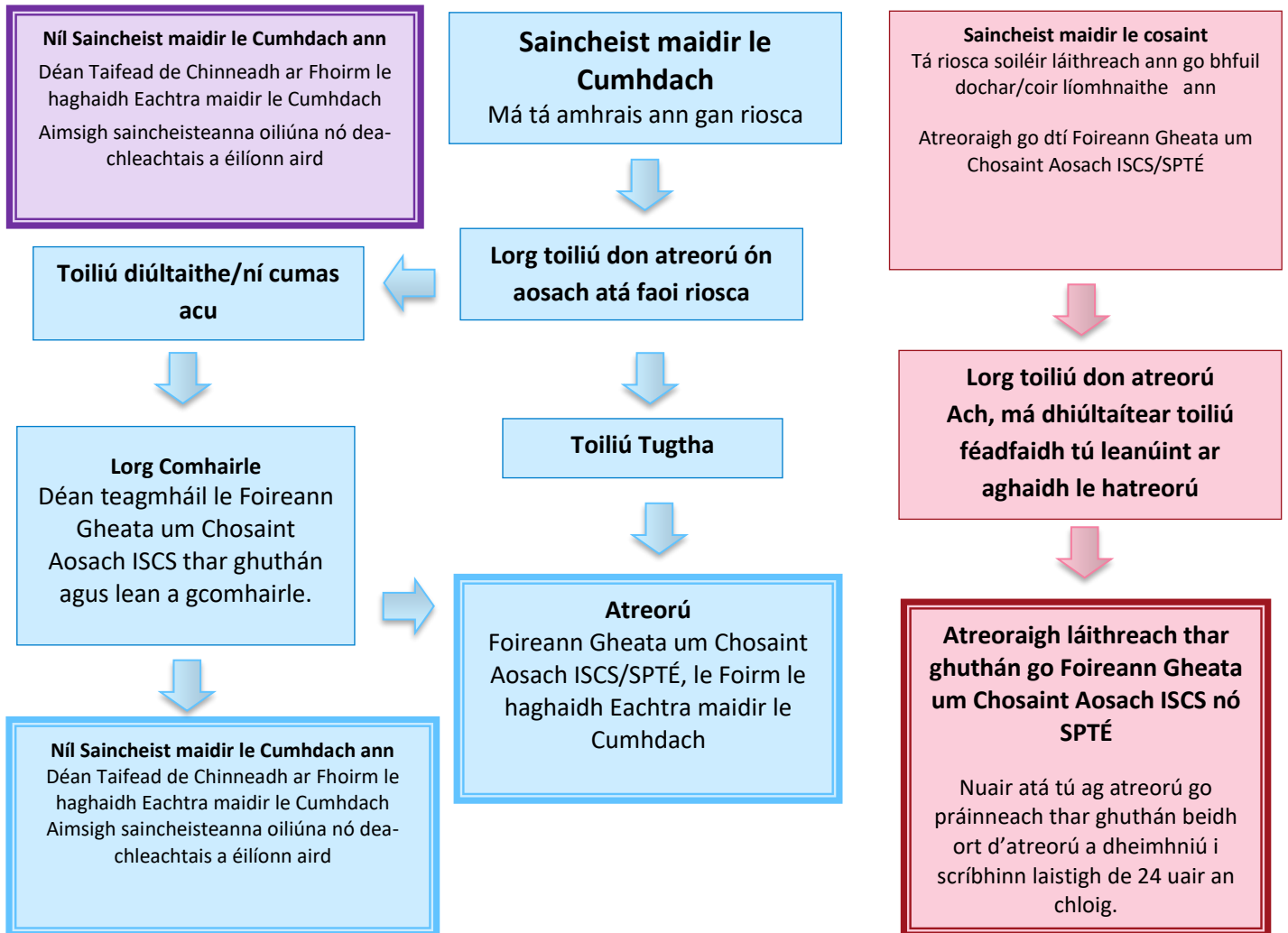
Beidh ort an oiread sonraí agus is féidir a thabhairt (ainm, seoladh, cúinsí an linbh). Déan cinnte go bhfuil seo ar lámh agat nuair atá atreorú á dhéanamh agat.

Céim 2b – Ábhair Imní maidir le Cumhdach Aosach a Athbhreithniú & a Atreorú Oifigigh ainmnithe um chumhdach

Ar thuairisc maidir le hábhar imní a fháil dóibh, caithfidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach an t-ábhar imní a athbhreithniú, in éineacht le haon eolas ábhartha eile, agus cinneadh a dhéanamh, i gcomhairle le daoine eile go minic, lena n-áirítear an t-aosach faoi riosca, cad iad na gníomhartha is gá a dhéanamh. Cuirfidh an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach oifigigh ainmnithe um chumhdach/duine teagmhála ainmnithe an dá roinn coimircíochta maidir le haon atreoruithe seachtracha.

*Mura bhfuil tú cinnte cén gníomh ba chóir duit a ghlacadh **iarr comhairle** agus tacaíocht ó Fhoireann Gheata um Chosaint Aosach ISCS nó SPTÉ.*

Má tá an t-aosach i mbaol dochair go gairid ba chóir duit atreorú go díreach go dtí SPTÉ nó ISCS.

Cibé cinneadh nó toradh atá ann, **CAITHFIDH** tú:

- Gach cinneadh a rinneadh a thaifeadh i scríbhinn, an fáth leo seo, agus cé a rinne na gníomhartha.
- Comhad ar chás um chumhdach a thosú (a choinneofar de réir treoracha maidir le cosaint sonraí)
- Coinnigh taifead iomlán ar gach gníomh agus cinneadh; lena n-áirítear gan aon ghníomh eile a dhéanamh, agus cén fáth
- A chinntiú go dtugtar cúram tréadach do gach ball foirne/saorálaí de réir mar is cuí

Beidh ort an oiread sonraí agus is féidir a thabhairt (ainm, seoladh, cúinsí an aosach) Déan cinnte go bhfuil seo ar lámh agat nuair atá atreorú á dhéanamh agat.

Céim 3 – Measúnuithe agus Fiosrúcháin

D'oifigigh ainmnithe um chumhdach & gníomhaireachtaí reachtúla

Ba chóir don Fhoireann ISCS Ábhartha tuairiscí a dhéanann tú a admháil agus féadfaidh siad teagmháil a dhéanamh leat le haghaidh tuilleadh eolais más gá.

Tosóidh an fhoireann ISCS ábhartha measúnú agus féadfaidh siad a shocrú cruinniú straitéise a thionól. Is cruinniú gairmithe é seo, leithéid SPTÉ, gairmithe oideachais, ISCS, agus aon eagraíochtaí eile. Féadfaidh oifigeach nó oifigigh ainmnithe um chumhdach an Fhorais Teanga a bheith san áireamh.

Má thugtar cuireadh dó/di, ba chóir don oifigeach ainmnithe um chumhdach freastal ar chruinnithe straitéise agus a chinntiú go dtugtar aon mholtaí a dhéantar ag an gcruinniú sin ar ais go lucht na bainistíochta sa ghníomhaireacht chuí den Fhoras Teanga.

Mar thoradh ar an eolas a chomhroinntear ag an gcruinniú straitéise féadfaidh na gníomhaireachtaí reachtúla tuilleadh fiosrúcháin nó measúnaithe a dhéanamh ar an ábhar agus coinneoidh siad gníomhaireachtaí eile ar an eolas más gá.

Céim 4 - Conclúidí

D'oifigigh ainmnithe & Údaráis um Chumhdach Measúnuithe agus fiosrúcháin

Ba chóir don oifigeach nó do na hoifigigh ainmnithe um chumhdach cuidiú le húdaráis reachtúla go dtí go bhfuil aon mheasúnú nó fiosrúcháin i gcrích. Cé nach bhfuil sé indéanta i gcónaí do na húdaráis reachtúla ábhartha thú a choinneáil ar an eolas maidir le dul chun cinn nó toradh an cháis, féadfaidh siad dul i dteagmháil leat le hinsint ar comhlíonadh tairsí agus, bunaithe air sin, an mbeidh siad ag déanamh gníomhaíochta eile.

GAN TUILLEADH GNÍOMHAÍOHTA DÉANTA AG ÚDARÁIS REACTÚLA

Tar éis tabhairt faoin ábhar imní, féadfaidh an ISCS a shocrú gan tuilleadh gníomhaíochta maidir le cumhdach a dhéanamh.

Sna cúinsí seo féadfaidh an leanbh/aosach faoi riosca tacaíocht a fháil fós ó Sheirbhísí Cúraim Shóisialta nó gníomhaireachtaí eile.

Fiú má shocraíonn údaráis reachtúla gan aon ghníomh eile a dhéanamh féadfaidh an cheist a ardaíodh a bheith ina chúis le hidirghabháil ag an Fhoras Teanga, agus féadfaidh sé gur mian leo leanúint ar aghaidh le nósanna imeachta bainistithe cás nó cleachtais a athbhreithniú.

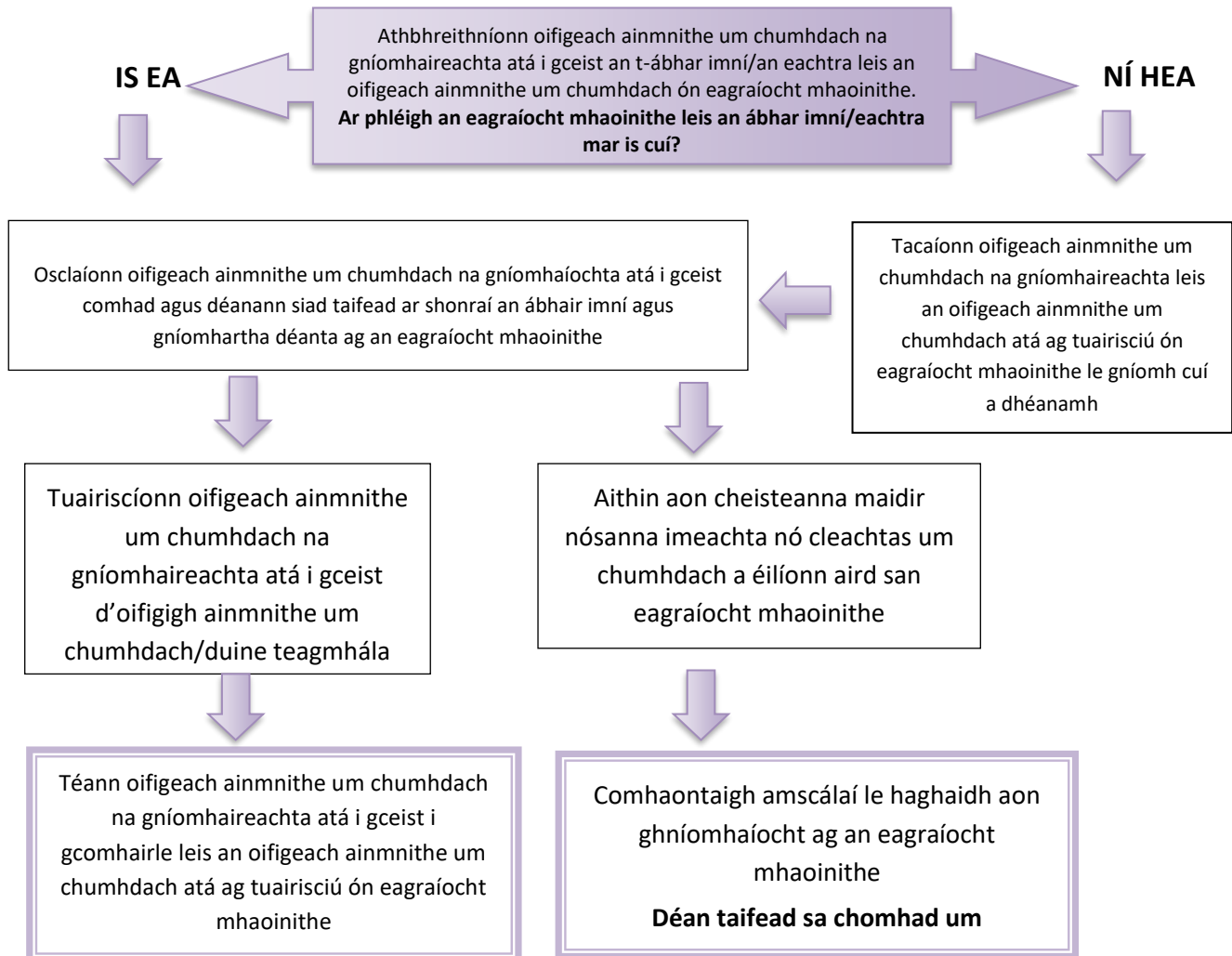
TUILLEADH GNÍOMHAÍOHTA DÉANTA AG ÚDARÁIS REACTÚLA

Má bhraitheann údaráis reachtúla go bhfuil cúiseanna ann le tuilleadh gníomhaíochta a dhéanamh maidir le líomhain i gcoinne baill foirne/saorálaithe cuirfear nósanna imeachta smachta inmheánacha i bhfeidhm.

Fiú mura lochtaítear baill foirne/saorálaithe pléifidh an príomhfheidhmeannach agus oifigigh ainmnithe um chumhdach an cás agus féadfar go molfar tuilleadh measúnaithe riosca um chumhdach i leith gníomhaíochtaí nó sheirbhísí an Fhorais Teanga, lena n-áirítear nósanna imeachta maidir le bainistiú cás nó athbhreithniú ar chleachtas.

Tuairiscí ar Ábhair Imní/Eachtraí maidir le Cumhdach a fháil ó Eagraíochtaí Maoinithe

Ceanglaítear ar gach eagraíocht atá maoinithe ag an Fhoras Teanga aon ábhair imní/eachtraí maidir le Cumhdach a thuairisciú d'oifigigh ainmnithe an Fhorais Teanga um Chumhdach. A luaithe is atá tuairisc mar seo faighte ag oifigeach ainmnithe na gníomhaíochta atá i gceist tuairisc mar seo, ba chóir dóibh an nós imeachta a leagtar amach thíos a leanúint.

Má chinneann an ghníomhaíocht ábhartha den Fhoras Teanga gur theip ar aon eagraíocht mhaoinithe plé go cuí le hábhair imní nó eachtraí um chumhdach féadfaidh siad ansin machnamh a dhéanamh ar mhaoiniú na heagraíochta a chur ar fionraí go dtí go bhfuil an cheist réitithe. Má theipeann orthu plé go cuí le hábhair imní um chumhdach nó plé le saincheisteanna a bhaineann le droch-chleachtas arís agus arís eile is é an toradh a bheidh air go mbainfear ar shiúl maoiniú.

NÓS IMEACHTA UM GHEARÁIN MAIDIR LE CUMHDACH D'ÚSÁIDEOIRÍ SEIRBHÍSE

Tá cultúr cuimsitheachta, trédhearcachta agus oscailteachta ag an Fhoras Teanga, a éascaíonn saorshreabhadh eolais ón eagraíocht go dtí gach ball foirne/saorálaí, leanbh, duine óg agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus a dtuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí maidir lenár n-éiteas, aidhmeanna agus an méid is mian linn a bhaint amach.

Más mian leat tuilleadh eolais faoi pholasaithe agus nósanna imeachta an Fhorais Teanga um chumhdach nó má tá aon tráchttaireacht nó moltaí le déanamh maidir le cumhdach san eagraíocht, déan teagmháil le do thoil leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Caithfidh tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a bheith eolach ar a ndéanaimid agus conas a dhéanaimid é, agus beidh baill foirne/saorálaithe ar fáil i gcónaí le linn gníomhaíochtaí le haghaidh comhairliúcháin nó comhairle. Cuirfear ar fáil tuilleadh eolais maidir le hócáid nó gníomhaíocht trí litreacha, ríomhphoist nó teagmháil teileafóin.

Éilíonn an Foras Teanga go bhfaightear toiliú maidir le gach leanbh nó duine óg ag tabhairt faoi ghníomhaíochtaí ó thuismitheoir/caomhnóir/cúramóir. Éilíonn an Foras Teanga go bhfaightear toiliú ó na húsáideoirí seirbhíse aosaigh nó, más bainteach, tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí an aosaigh.

Beidh athbhreithniú rialta ar pholasaithe an Fhorais Teanga ann trí chruinnithe leis an fhoireann/saorálaithe agus aiseolas ó leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí.

Gearáin nach mbaineann le cumhdach

Má tá imní nó gearán ag leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca nó a gcúramóirí nó a dtuismitheoirí faoi ghné éigin den Fhoras Teanga **nach mbaineann le cumhdach** ba chóir dóibh nós imeachta um ghearáin na gníomhaireachta cuí a fháil.

Ba chóir cloí i gcónaí le nósanna imeachta smachta, casaoide agus achomhairc mar a chomhaontaíonn boird an Fhorais Teanga. Tá cóip den nó imeachta um ghearáin na gníomhaireachta ábhartha ar fáil ar iarratas. Ba chóir don phobal an nós imeachta um ghearáin a úsáid chun saincheist a chur i láthair agus ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe nós imeachta an Fhorais Teanga um chasaoid a úsáid.

Gearáin a bhaineann le cumhdach

Ach, má tá gearán agat a bhaineann le cumhdach leanaí, daoine óga nó aosaigh, is cóir duit teagmháil a dhéanamh go díreach leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Má bhaineann do ghearán le hiompar míchuí ag baill foirne/saorálaithe nó úsáideoir seirbhíse i leith leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca, tuairiscigh iad seo don oifigeach ainmnithe um chumhdach leo do thoil.

Céim 1: Gearán maidir le cumhdach déanta leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach

Má tá gearán maidir le cumhdach agat déan teagmháil le do thoil leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach, a leanfaidh ár nósanna imeachta um chumhdach.

Mura bhfuil an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach ar fáil nó más faoin oifigeach ainmnithe um chumhdach atá an gearán téigh go dtí an leasoifigeach ainmnithe um chumhdach.

A luaithe is atá an gearán faighte ag an oifigeach ainmnithe um chumhdach caithfidh siad é a **athbhreithniú** faoi 24 uair an chloig. Déanfar taifead den ghearán agus den athbhreithniú agus coinneofar sin faoi rún. **Deimhneoidh** an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach an ionann an gearán agus:

- **Ceist nach mbaineann le cumhdach:** *níl aon amhras nó imní go bhfuil dochar ann ach tá fianaise ar dhroch-chleachtas ann*
- **Ceist a bhaineann le cumhdach:** *tá amhras nó imní ann gan riosca láithreach dochair*
- **Ceist a bhaineann le cosaint:** *tá riosca soiléir láithreach dochair/coir líomhnaithe ann*

Mura bhfuil an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach cinnte an bhfuil an gearán ina cheist a bhaineann le cumhdach nó cosaint féadfaidh siad **comhairle a lorg** ó sheirbhísí reachtúla nó NSPCC an gá an cás a atreorú.

A luaithe agus atá **cinneadh** déanta, cuirfear seo **in iúl duit** agus faoi 3-5 lá oibre agus comhaontófar agus cuirfear i bhfeidhm aon ghníomhartha atá ag teastáil a luaithe agus is féidir.

Céim 2: Achomarc ar chinneadh chuig an phríomhfheidhmeannach

Má bhraitheann tú nár pléadh leis an ghearán go sásúil ag Céim 1 is cóir an gearán a chur chuig an príomhfheidhmeannach, a athbhreithneoidh an gearán agus na gníomhartha a rinne an t-oifigeach ainmnithe agus an leasoifigeach ainmnithe um chumhdach, a thiocfaidh ar chinneadh agus a chuirfidh seo in iúl duit faoi 14 lá ón achomharc a fháil.

Ag pointe ar bith sa phróiseas is féidir leat d'ábhair imní a thuairisciú don Iontaobhas Sláinte agus Cúraim Shóisialta, SPTÉ, nó NSPCC.

Is iad na hoifigigh ainmnithe um chumhdach Fhoras na Gaeilge:

Oifigeach ainmnithe um chumhdach:	Seosamh Ó Coinne	socoinne@forasnagaeilge.ie	003531 6398400
Leasoifigeach ainmnithe um chumhdach:	Nuala Ní Scolláin	nniscollain@forasnagaeilge.ie	028 90 890970

CÓID CLEACHTAIS UM CHUMHDACH

Cód Cleachtais Iompair do Bhaill Foirne/Saorálaithe

Tá an cód iompair um chumhdach do bhaill foirne/saorálaithe an Fhorais Teanga, mar a thugtar breac-chuntas air thíos, ceaptha chun bheith ina threoirlíne do bhaill foirne agus mar thagairt do chomhaltaí boird agus ardbhainisteoirí. Ba chóir an cód a léamh i gcomhar leis na cóid iompair do chomhaltaí boird, agus téarmaí bunaithe an Fhorais Teanga.

Ba chóir an cód iompair um chumhdach do bhaill foirne/saorálaithe a léamh i gcomhar le saintéarmaí agus coinníolacha fostaíochta agus sainchuntas poist gach fostaí.

Cuireann an Foras Teanga i bhfeidhm cód iompair láidir um chumhdach ar fud na heagraíochta chun an seans a íoslghdú go bhfulaingeoidh leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh dochar. Cuidíonn an cód iompair seo um chumhdach freisin baill foirne/saorálaithe a chosaint trína chinntiú gur léir dóibh an iompraíocht a bhfuiltear ag tnúth léi uathu agus na teorainneacha inar chóir dóibh feidhmiú.

Féadtar gur cosúil gur ciall choitianta atá ina lán gnéithe den chód iompair um chumhdach ach tá na cúrsaí seo déanta foirmiúil ag an Fhoras Teanga chun comhleanúnachas cleachtais a chinntiú ag gach ball foirne/saorálaí agus chun úinéireacht air a spreagadh.

Táthar ag tnúth lena leanas ó bhaill foirne/saorálaithe:

- sábháilteacht gach linbh, duine óig agus/nó aosaigh a chinntiú trí mhaoirseacht chúramach, réamhphleanáil chúí gach gníomhaíochta, agus modhanna sábháilte a úsáid;
- caitheamh le gach duine go cothrom agus a chinntiú go mothaíonn siad go gcuirtear luach orthu, agus gan fabhraíocht a léiriú;
- timpeallacht neamh-leithcheala a spreagadh maidir le creideamh reiligiúnach, cine, inscne, claonadh gnéis, aicme shóisialta nó easpa cumais/lagú;
- a bheith buíoch as iarrachtaí gach linbh, duine óig, agus úsáideoirí seirbhísí aosaigh atá páirteach san Fhoras Teanga.
- a bheith dearfach, lách agus moladh a thabhairt chun cuspóirí na hoibre a chur chun cinn;
- aon ábhair imní nó eachtraí maidir le cumhdach a thuairisciú láithreach don oifigeach ainmnithe um chumhdach;
- rochtain a bheith agat ar ghuthán chun teagmháil láithreach a dhéanamh le seirbhísí éigeandála más gá;
- obair mheithle a chothabháil chun sábháilteacht leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh atá faoina gcúram a chinntiú;
- a chinntiú go gcuirtear i bhfeidhm cearta agus freagrachtaí leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh;
- rúndacht a choinneáil maidir le faisnéis leochaileach;
- meas a léiriú ar thuairimí leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh;
- am a ghlacadh chun treoracha mhíniú lena chinntiú go dtuigtear iad go soiléir;
- bheith ina n-eiseamláir (smacht acu orthu féin/tiomanta/coinneáil ama);
- gan barraíocht ama a chaitheamh leo féin le leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh as radharc/éisteacht daoine eile.

Ní ceadmhach do bhaill foirne/saorálaithe in am ar bith:

- tobac nó alcól a chaitheamh i láthair leanaí nó daoine óga le linn gníomhaíochtaí a bhaineann le hobair;
- drugaí mídhleathacha a chaitheamh le linn gníomhaíochtaí a bhaineann le hobair;
- teanga mhíchuí a úsáid (i.e. teanga leatromach nó ghnéasaithe etc.) nó ábhair mhíchuí a phlé le linn gníomhaíochtaí a bhaineann le hobair;

- súgradh garbh, bulaíocht nó iompar míchuí a cheadú, a spreagadh nó bheith páirteach ann;
- ligean d'aon líomhain mí-úsáide de chineál ar bith dul gan dúshlán nó gan a thaifeadadh;
- eachtraí agus timpistí a thaifeadadh de réir pholasaí agus nósanna imeachta an Fhorais Teanga agus a chur in iúl do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí nuair is cuí;
- a bheith páirteach in aon ghníomh mí-úsáide nó dochar ar leanaí, daoine óga, nó aosaigh.

Lena nach gcuirfidh siad iad féin faoi riosca líomhaintí, moltar go láidir **nach** ndéanfaidh baill foirne/saorálaithe mar pháirt dá ról, seachas i gcásanna éigeandála:

- le leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a thabhairt abhaile leo;
- leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a bheith leo ina n-aonar i bhfeithicil;
- gan garchabhair a thabhairt lena mbaineann éadaigh a bhaint de leanbh, duine óg, nó aosach mura bhfuil sé go hiomlán riachtanach agus i láthair daoine eile;
- dul isteach sa leithreas le leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh ach amháin i gcúinsí eisceachtúla le riar ar riachtanais an duine, agus nuair is féidir ba chóir aosach eile a bheith i láthair.

Caithfidh baill foirne/saorálaithe a fhoghlaim conas suíomhanna leochaileacha maidir le cumhdach a aithint. Féadfaidh sé go mbeidh amanna ann nuair atá sé dodhéanta suíomhanna mar seo a sheachaint. I gcásanna mar seo, ba chóir don chinneadh ag baill foirne/saorálaithe iad féin a chur ina leithéid de shuíomh a bheith faoi thionchar a bhfuil chun leasa don leanbh, duine óg, nó úsáideoir seirbhíse aosaigh.

Tá ceart ag baill foirne/saorálaithe ar na rudaí seo a leanas:

- oiliúint leanúnach agus eolas a rochtain ar gach gné den obair le leanaí/daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca, go háirithe ar chumhdach;
- tacaíocht maidir le cásanna amhrasta mí-úsáide a thuairisciú;
- seirbhísí tacaíochta gairmiúla a rochtain;
- lucht na bainistíochta bheith ag caitheamh leo go cóir cothrom;
- cosaint a bheith acu ó mhí-úsáid ag leanaí, daoine óga, nó aosaigh eile;
- gan a bheith fágtha gan chosaint agus iad ag obair le leanaí, daoine óga nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh;

Tá d'aidhm ag an chód iompair droch-chleachtas a íoslaghdú agus drochiompar atá le seachaint a aibhsiú. Féadfar a áireamh air seo iompraíochtaí a shleamhnaíonn baill foirne/saorálaithe ar ais iontu cheal taithí nó oiliúna. Cé nach bhfuil dochar i gceist d'aon turas, b'fhéidir, is féidir míthuiscint a bhaint as iompraíocht mar seo, arbh fhéidir go mbeadh líomhaintí mí-úsáide de thoradh air. Féadfaidh a leanas a bheith i measc samplaí:

- a bheith ag obair i d'aonar gan ghá le leanaí, daoine óga nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh i suíomhanna príobháideacha nó gan bhreathnú;
- le leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a spreagadh le rúin a choinneáil;
- gan caitheamh le meas agus dínit le leanaí, daoine óga, nó aosaigh;
- teip treoirínite comhaontaithe a leanúint e.g. má tá teagmháil fhisiciúil nó tacaíocht ag teastáil;
- gan eolas breise, tuairimí agus/nó toiliú linbh, duine óig, úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus/nó thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a lorg de réir mar is bainteach;
- gan na scileanna, cáilíochtaí agus árachas atá riachtanach a bheith agat le haghaidh gníomhaíochta;
- gan ligean do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a bheith páirteach nó iad a chosc ó bheith páirteach;
- leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a cháineadh agus/nó aiseolas diúltach a thabhairt.

Impleachtaí do bhaill foirne/saorálaithe

Má tharlaíonn aon sárú ar na Cóid Iompair um Chumhdach, treoróidh na bainisteoirí líne an ball foirne/saorálaí go dtí an Polasaí um Chumhdach agus, más gá, tuairisceoidh siad don Duine Ainmnithe Teagmhála a dhéanfaidh taifead den eachtra seo. Má sháraítear an cód go seasmhach agus go tromchúiseach is é an toradh a bheidh ann go n-iarrfar ar an bhall foirne/saorálaí tarraingt siar ón obair, nó cuirfear ar fionraí é/í le pá, ag fanacht le himscrúdú de réir polasaí agus nósanna imeachta. Is féidir le baill foirne/saorálaithe dífhostú a achomharc, agus déanfaidh bainisteoirí sinsearacha na cinntí deireanacha.

Má dhéantar líomhain mhí-úsáide i gcoinne baill foirne/saorálaí, déanfar imscrúdú de réir nós smachta an Fhorais Teanga. Beidh ar an oifigeach imscrúduithe dul i gcomhairle leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach lena shoiléiriú an bhfuil aon taifid bhainteacha aige/aici ar aon eolas eile maidir le cumhdach a bhaineann le leanáí agus daoine óga i dtaobh an duine.

Má fhaigheann an t-imscrúdú amach gur ghníomhaigh baill foirne/saorálaithe go míchuí nó nár ghníomhaigh siad chun leasa an linbh nó an duine óig nó na n-úsáideoirí seirbhíse aosaigh, cuirfear i bhfeidhm an nós imeachta smachta.

Is iad na hoifigigh ainmnithe um chumhdach Fhoras na Gaeilge:

Oifigeach ainmnithe um chumhdach:	Seosamh Ó Coinne	socoinne@forasnagaeilge.ie	003531 6398400
Leasoifigeach ainmnithe um chumhdach:	Nuala Ní Scolláin	nniscollain@forasnagaeilge.ie	028 90 890970

Cód Iompair do Leanaí agus Daoine Óga

Tá an Foras Teanga go hiomlán tiomanta do leas leanaí agus daoine óga a chumhdach agus a chur chun cinn. Creideann an Foras Teanga go bhfuil sé tábhachtach go léireoidh baill foirne/saorálaithe agus tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a bhaineann leis an Fhoras Teanga meas agus tuiscint ar shábháilteacht agus leas daoine eile i gcónaí. Mar sin, moltar do leanaí agus daoine óga a bheith oscailte agus aon ábhair inní nó gearáin a fhéadfaidh a bheith acu faoi aon ghné den Fhoras Teanga a chomhroinnt le baill foirne/saorálaithe nó leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Ba chóir eispéireas dearfach a bheith ag leanaí agus daoine óga a fhreastalaíonn ar ghníomhaíochtaí a eagraíonn an Foras Teanga, mar ar féidir leo rudaí nua a fhoghlaim i dtimpeallacht shábháilte dhearfach.

Mar leanbh nó duine óg a bhaineann leis Fhoras Teanga táthar ag tnúth leis uait go gcloífidh tú leis an chód iompair seo a leanas.

Táthar ag tnúth leis ó leanaí agus daoine óga:

- a bheith dílis agus an dara seans a thabhairt dá gcairde;
- a bheith cairdiúil agus fáilte ar leith a chur roimh bhaill nua;
- tacaíocht agus tiomantas a léiriú do leanaí agus daoine óga eile agus sólás a thabhairt nuair is gá;
- gan baint a bheith acu le piarbhrú míchuí agus gan daoine eile a bhrú chun rud éigin nach mian leo a dhéanamh;
- fanacht laistigh de shainteoirinn an limistéir atá leagtha amach le haghaidh gníomhaíochta;
- iad féin a iompar go maith agus éisteacht le gach treoir ó na baill foirne/saorálaithe atá i gceannas ar an ghníomhaíocht. Cloígh leis na rialacha agus bíodh meas agat ar bhaill foirne/saorálaithe agus a gcinntí;
- aire a thabhairt do gach trealamh ar le daoine eile é, lena n-áirítear an Foras Teanga;
- caithfidh gach leanbh agus duine óg meas a léiriú ar chearta, dínit agus luach gach rannpháirtí is cuma faoi aois, inscne, cumas, cine, cúlra cultúrtha nó creideamh reiligiúnach, nó féiniúlacht ghnéasach;
- gan drochtheanga nó tagairtí ciníocha/seicteacha a úsáid;
- gan bulaíocht a dhéanamh ar leanaí nó daoine óga eile, duine le duine nó ar líne, e.g. meáin shóisialta, aipeanna teachtaireachtaí nó téacsáil a úsáid;
- gan a bheith ag súgradh ar bhealach garbh agus contúirteach;
- cloí le hamanna comhaontaithe le haghaidh gníomhaíochtaí agus a chur in iúl do bhaill foirne/saorálaithe má tá siad ag dul a bheith mall;
- éadaigh oiriúnacha a chaitheamh don ghníomhaíocht mar a chomhaontaítear le baill foirne/saorálaithe;
- meas a léiriú ar dhaoine eile;
- iad féin a choinneáil sábháilte;
- iompar míchuí nó cúinsí atá contúirteach do dhaoine eile a thuairisciú;
- bheith cóir agus iontaofa;
- meas a léiriú ar gach ball foirne/saorálaí;
- dúshlán a thabhairt faoi bhulaíocht ar do comhaoisigh agus sin a thuairisciú;
- meas a léiriú ar dhaoine ó eagraíochtaí eile;
- gan séitéireacht a dhéanamh nó a bheith foréigneach/ionsaitheach;
- cuidiú le SPRAOI a chothú i d'eagraíocht;

Ní ceadmhach do leanaí agus daoine óga tobac nó alcól nó drugaí de chineál ar bith a chaitheamh ar áitreabh an Fhorais Teanga nó ar áitreabh a fhaigheann an Foras Teanga ar cíós, agus iad ag freastal ar ócáidí atá eagraithe ag an Fhoras Teanga nó le linn dóibh a bheith ag déanamh ionadaíochta ar son an Fhorais Teanga.

Tá ceart ag leanaí agus daoine óga:

- a bheith sábháilte agus sona sa ghníomhaíocht atá roghnaithe acu;
- go n-éistfear leo;
- go gcuirfear san áireamh iad;
- go léireofar meas orthu agus go gcaithfear go cothrom leo;
- príobháideachas;
- sult a bhaint as a ghníomhaíocht i dtimpeallacht chaomhnach;
- go n-atreorófar iad le haghaidh cabhair ghairmiúil más gá;
- go gcosnófar iad ó mhí-úsáid ag baill eile nó ag daoine seachtracha;
- páirt a ghlacadh ar bhonn cothrom, atá cuí dá gcumas;
- eispéireas a bheith acu ar an iomaíocht agus fonn a bheith orthu bua a fháil;
- go gcreidfear iad;
- cabhair a lorg.

Pléifidh baill foirne/saorálaithe le haon oilghníomh agus mí-iompar ginearálta agus tuairisceofar sin don oifigeach ainmnithe um chumhdach. Is é a bheidh de thoradh ar mhí-iompar leanúnach go gcuirfear amach ó ghníomhaíochtaí an Fhorais Teanga iad. Cuirfear in iúl do thuismitheoirí/caomhnóirí ag gach céim. Má chuirtear duine amach is féidir sin a achomharc, agus déanfaidh an eagraíocht na cinntí deireanacha.

Is iad na hoifigigh ainmnithe um chumhdach Fhoras na Gaeilge:

Oifigeach ainmnithe um chumhdach:	Seosamh Ó Coinne	socoinne@forasnagaeilge.ie	003531 6398400
Leasoifigeach ainmnithe um chumhdach:	Nuala Ní Scolláin	nniscollain@forasnagaeilge.ie	028 90 890970

Cód Iompair do Thuismitheoirí/Cúramóirí/Caomhnóirí

Tá an Foras Teanga go hiomlán tiomanta do leas leanaí, daoine óga agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh, ball foirne/saorálaithe, agus thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a chumhdach agus a chur chun cinn. Creideann an Foras Teanga go bhfuil sé tábhachtach go léireoidh baill foirne/saorálaithe agus thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a bhaineann leis an Fhoras Teanga meas agus tuiscint ar shábháilteacht agus leas daoine eile.

Moltar do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a bheith oscailte agus aon ábhair imní nó gearáin a fhéadfaidh a bheith acu faoi aon ghné den Fhoras Teanga a chomhroinnt leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Ba chóir eispéireas dearfach a bheith ag leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a fhreastalaíonn ar ghníomhaíochtaí a bhaineann leis an Fhoras Teanga, mar ar féidir leo rudaí nua a fhoghlaim i dtimpeallacht shábháilte dhearfach. Mar thuismitheoir/caomhnóir ag duine óg agus/nó úsáideoir seirbhíse aosaigh a fhreastalaíonn ar imeachtaí eagraithe ag an Fhoras Teanga táthar ag dréim leis uait go gcloífidh tú leis an gCód Iompair seo a leanas.

Táthar ag tnúth leis ó thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí:

- a leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a spreagadh go dearfach agus spéis a léiriú sa ghníomhaíocht atá roghnaithe acu. Tacú le rannpháirtíocht do leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus cuidiú leo sult a bhaint as a ghníomhaíocht;
- gan brú a chur ar a leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh, nó a thathant orthu, páirt a ghlacadh i ngníomhaíochtaí nach mian leo;
- an Fhoirm Thoilithe agus Shláinte a bhaineann le rannpháirtíocht a leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh i ngníomhaíochtaí a eagraíonn an Foras Teanga;
- na leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a fhágáil ag gníomhaíochtaí agus a thógáil uathu go poncúil;
- a chur in iúl don fhoireann má tá duine éigin eile lena leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a thógáil nó má tá siad le taisteal abhaile go neamhspleách;
- a chinntiú go bhfuil éadaigh oiriúnacha dhóthanacha ar a leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh do na coinníollacha aimsire atá ann;
- sonraí aon ábhar imní sláinte a bhaineann leis na leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh ar an fhoirm thoilithe. Is cóir aon athrú i riocht na leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a thuairisciú do bhaill foirne/saorálaithe roimh imeachtaí;
- a chur in iúl do bhaill foirne/saorálaithe roimh imeacht ó ghníomhaíocht má tá leanaí, daoine óga, nó úsáideoir seirbhíse aosaigh le tógáil go luath ó ghníomhaíocht;
- a leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a spreagadh cloí leis na rialacha agus a mhúineadh dóibh nach féidir leo ach a ndícheall a dhéanamh;
- dea-shampla a thabhairt trí imirt chothrom a aithint agus éachtaí an uile dhuine a mholadh;
- iad féin a iompar go freagrach; ná tarraing náire ar do leanaí, daoine óga, nó úsáideoir seirbhíse aosaigh;
- teanga cheart chuí a úsáid;
- leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh a spreagadh chun glacadh le freagracht as a n-iompar féin;
- buíochas agus tacaíocht a léiriú do bhaill foirne/saorálaithe;
- a chinntiú go bhfuil leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh poncúil;
- a bheith réadúil agus tacúil;
- éadaigh chearta agus trealamh ceart a chur ar fáil dá leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse

- aosaigh do ghníomhaíochtaí;
- a chinntiú go bhfuil riar déanta ar riachtanais sláinte agus chothaithe a leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh;
- aitheantas a thabhairt do thábhacht agus ról bhaill foirne/saorálaithe an Fhorais Teanga, a thugann a gcuid ama le rannpháirtíocht leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh sna ghníomhaíochtaí a chinntiú.
- aon táillí le haghaidh ghníomhaíochtaí a íoc go tráthúil más gá;

Tá ceart ag tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí ar:

- a chinntiú go bhfuil a leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh sábháilte;
- a bheith curtha ar an eolas faoi fhadhbanna nó ábhair inmí a bhaineann lena leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh;
- a bheith curtha ar an eolas má ghortaítear a leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh;
- go lorgófar a dtailiú le haghaidh rudaí mar thurais, grianghrafadóireacht, meáin, etc;
- cur le cinnteoireacht laistigh den Fhoras Teanga;
- gearán a dhéanamh má tá ábhair inmí acu.

Pléifidh an Foras Teanga le haon oilghníomh agus sárú ar an chód iompair seo láithreach. Má leanann tuismitheoir/caomhnóir/cúramóir ar aghaidh ag sárú an chóid iompair féadfaidh an Foras Teanga iarraidh ar na leanaí, daoine óga, agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh imeacht ón ghníomhaíocht atá eagraithe ag an Fhoras Teanga.

Is iad na hoifigigh ainmnithe um chumhdach Fhoras na Gaeilge:

Oifigeach ainmnithe um chumhdach:	Seosamh Ó Coinne	socoinne@forasnagaeilge.ie	003531 6398400
Leasoifigeach ainmnithe um chumhdach:	Nuala Ní Scolláin	nniscollain@forasnagaeilge.ie	028 90 890970

Cód Iompair d'Úsáideoirí Seirbhíse Aosaigh

Tá an Foras Teanga tiomanta timpeallacht shábháilte, ionchuimsitheach agus dhearfach a chruthú agus a choinneáil.

Táimid tiomanta seirbhís ar ardchaighdeán a chur ar fáil a chuireann chun cinn dea-chleachtas agus chosnaíonn leanaí, daoine óga agus aosaigh ó dhochar.

Aithnímid an tábhacht a bhaineann lenár n-úsáideoirí seirbhíse aosaigh a dhéanamh páirteach i mbaint amach na n-aidhmeanna seo. Moltar duit aon ábhair inmí nó gearáin atá agat faoi aon ghné den Fhoras Teanga a chomhroinnt le baill foirne/saorálaithe nó leis an oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Braithimid go bhfuil sé tábhachtach na caighdeáin shoiléire iompraíochta a bhfuilimid ag tnúth leo ónár n-úsáideoirí seirbhíse aosaigh a leagan amach: nuair atá tú páirteach inár gcuid gníomhaíochtaí nó ag freastal ar ócáidí eagraithe ag an Fhoras Teanga táthar ag tnúth leis uait:

- caitheamh le gach duine go cothrom;
- meas a léiriú ar chearta, dínit agus luach gach rannpháirtí is cuma faoi aois, inscne, cumas, cine, cúlra cultúrtha nó creideamh reiligiúnach, nó féiniúlacht ghnéasach;
- aon ábhair inmí nó eachtraí maidir le cumhdach a thuairisciú láithreach don oifigeach ainmnithe um chumhdach;
- meas a léiriú ar thuairimí daoine eile, go háirithe leanaí agus daoine óga, agus éisteacht leis na tuairimí sin;
- éisteacht le treoracha ó bhaill foirne/saorálaithe atá i gceannas ar an ghníomhaíocht. Cloígh leis na rialacha agus bíodh meas agat ar bhaill foirne/saorálaithe agus a gcinntí;
- bheith ina n-eiseamláir (smacht acu orthu féin/tiomanta/coinneáil ama);
- gan barraíocht ama a chaitheamh i d'aonar le leanaí nó daoine óga ar bhuail tú leo tríd an Fhoras Teanga.

Nuair atá tú páirteach inár ngníomhaíochtaí nó ag freastal ar ár ngníomhaíochtaí, ní ceadmhach duit:

- tobac nó alcól a chaitheamh i láthair leanaí nó daoine óga;
- drugaí mídhleathacha a chaitheamh;
- teanga mhí-chuí a úsáid;
- súgradh garbh, bulaíocht nó iompar míchuí a cheadú, a spreagadh nó bheith páirteach ann;
- a bheith páirteach in aon ghníomh mí-úsáide nó dochar ar leanaí, daoine óga, nó aosaigh eile.

Pléifidh baill foirne/saorálaithe le haon oilghníomh agus mí-iompar ginearálta agus tuairisceofar sin don oifigeach ainmnithe um chumhdach. Is é a bheidh de thoradh ar mhí-iompar leanúnach go gcuirfear amach ó ghníomhaíochtaí an Fhorais Teanga iad. Má chuirtear duine amach is féidir sin a achomharc, agus déanfaidh an eagraíocht na cinntí deireanacha.

Is iad na hoifigigh ainmnithe um chumhdach Fhoras na Gaeilge:

Oifigeach ainmnithe um chumhdach:	Seosamh Ó Coinne	socoinne@forasnagaeilge.ie	003531 6398400
Leasoifigeach ainmnithe um chumhdach:	Nuala Ní Scolláin	nniscollain@forasnagaeilge.ie	028 90 890970

TREOIRLÍNTE MAIDIR LE CUMHDACH

Treoirlínte Frithbhulaíochta

Ní ghlacfar nó ní bheifear i bhfách le bulaíocht laistigh den Fhoras Teanga. Tabharfar aghaidh ar gach cineál bulaíochta, bíodh siad ar siúl duine le duine nó trí theicneolaíochtaí digiteacha. Tá an fhreagracht ar gach uile dhuine a bheith ag obair le chéile leis an bhulaíocht a stad – baill foirne, leanaí, daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh, tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí.

Is féidir a leanas a áireamh mar bhulaíocht:

- brú fisiciúil, ciceáil, bualadh, liomóg, etc;
- glaoch ainmneacha, tarcaisne, spréadh ráflaí, cleithmhagadh leanúnach;
- ciapadh mothúcháinach trí mhagadh, uiríslíú agus neamhaird leanúnach ar dhaoine;
- achasáin, graifítí nó gothaí atá seicteach/ciníoch;
- goid ó dhaoine eile;
- ráitis agus/nó moltaí a bhaineann le gnéas;
- teagmháil fhisiciúil gan iarraidh.

Is féidir bulaíocht a bheith déanta ar dhuine ar bith ach is féidir le daoine ó mhionlaigh eitneacha agus chreidimh, daoine a bhfuil míchumais acu, agus daoine ón bpobal LADGC+ a bheith faoi níos mó riosca bulaíochta agus féadfar go ndíreofar orthu go sonrach agus go mbeidh tacaíocht bhreise ag teastáil uathu.

Is féidir fóraim chúí a bhunú laistigh den eagraíocht, má mheastar sin a bheith cuí, le tabhairt faoin bhulaíocht, monatóireacht a dhéanamh uirthi agus í a stad. Sna fóraim beidh, de réir mar is cuí, leanaí, daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh, tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí agus baill foirne/saorálaithe ón bhForas Teanga.

Tá an Foras Teanga soiléir maidir lenár dtiomantas an bhulaíocht a aithint go luath agus gníomh pras le déileáil léi. Spreagtar baill foirne/saorálaithe, leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh ról a ghlacadh stad a chur leis an bhulaíocht.

Déanfaidh an Foras Teanga athbhreithniú ar gach polasaí agus cleachtas maidir le frithbhulaíocht go rialta i bhfianaise riachtanais athraitheacha agus athruithe a ghlacann gníomhaireachtaí eile.

Agus sinn ag díriú ar an bhulaíocht a chosc agus chun go mbeifear in ann í a aithint go luath, déanfaidh an Foras Teanga:

- meas a léiriú don ghá atá ag gach duine, le timpeallacht mar a bhfuil sábháilteacht, slándáil, moladh, aitheantas agus deiseanna freagracht a ghlacadh ar fáil, agus a gcearta ar seo.
- meas a léiriú ar mhothúcháin agus tuairimí gach aon duine;
- a aithint go bhfuil gach duine tábhachtach agus go ndéanann ár ndifríochtaí gach duine againn speisialta;
- buíochas do dhaoine eile a chur in iúl trí aitheantas a thabhairt dá dtréithe, don méid a thugann siad agus dá ndul chun cinn;
- sábháilteacht a chinntiú trí rialacha agus cleachtais a bheith mínithe go maith agus le feiceáil do chách.

Tá feidhm thacaíochta ag an Fhoras Teanga do leanaí, daoine óga agus d'úsáideoirí seirbhíse aosaigh, ar a n-áireofar:

- Ba chóir a fhios a bheith ag leanaí, daoine óga agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh cé a éistfidh agus a thacóidh leo.

- Ba chóir gur ball foirne ag a bhfuil taithí nó an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach a thugann comhairle agus cabhair.
- Ba chóir rochtain a bheith ag leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh ar uimhreacha líne chabhrach.
- Is cóir a insint do leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh céard atá á thairfeadh, cén comhthéacs agus cén fáth.
- Is cóir córais a bhunú chun an doras a oscailt do leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh ar mian leo labhairt faoin bhulaíocht nó aon saincheist eile a bhaineann dóibh. Caithfear baic ar labhairt a bhriseadh síos lena chur ar a gcumas do leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh dul chun cainte le baill foirne/saorálaithe.
- Éistfear go cúramach le haon duine a thuiriscíonn eachtra bulaíochta agus tabharfar tacaíocht dóibh, is cuma má é an duine faoi riosca ar a bhfuiltear ag déanamh bulaíochta nó más é an duine atá ag déanamh na bulaíochta;
- Fiosrófar aon eachtra bulaíochta tuairiscithe go hoibiachtúil agus mar chuid de éistfear go cúramach le gach aon duine a bhfuil baint acu leis;
- Tabharfar tacaíocht agus cabhair d'aon duine a bhfuiltear ag déanamh bulaíochta orthu a gceart a sheasamh maireachtáil i dtimpeallacht shábháilte inar féidir leo forbairt go folláin;
- Tabharfar tacaíocht agus spreagadh dóibh siúd a dhéanann bulaíocht chun bulaíocht a stad;
- Is cóir pionóis lena mbaineann tréimhsí fada aonraithe, nó a uiríslíonn daoine agus a chuireann cuma amaideach nó a mothaíonn siad aisteach dá mbarr, a sheachaint.

Maidir le tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí, cinnteoidh an Foras Teanga;

- Go gcuirtear in iúl do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí treoir an Fhorais Teanga maidir le bulaíocht;
- pléifear aon eachtra bulaíochta le tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí an duine ar a bhfuiltear ag déanamh bulaíochta agus an bulaí líomhnaithe ;
- Lorgófar comhairle tuismitheora/cúramóra maidir le gníomhaíocht agus déanfar comhaontuithe maidir le cad iad na gníomhaíochtaí is cóir a dhéanamh;
- Tabharfar eolas agus comhairle ar dhéileáil le bulaíocht;
- Is cóir tacaíocht a thairiscint do na tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí lena n-áirítear eolas ar ghníomhaireachtaí eile nó línte tacaíochta.

Treoirínte maidir le teagmháil fhisiciúil/cúram pearsanta colainne

Chun leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh a choinneáil sábháilte laistigh den Fhoras Teanga ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a chinntiú:

- go bhfuil aon teagmháil fhisiciúil cuí, chomh beag agus gairid agus is féidir agus ag teastáil le haghaidh an tasc riachtanach;
- gur chóir leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a spreagadh an oiread a dhéanamh dóibh féin agus is féidir;
- gur chóir míniú a thabhairt ar an ghá le teagmháil fhisiciúil agus gur chóir toiliú a lorg ón leanbh/duine óg/úsáideoir seirbhíse aosaigh;
- Má bhaineann cúram colainne pearsanta leis an ról is baill foirne/saorálaithe oilte a dhéanfaidh é go tuisceanach agus le meas ar dhínit agus ar phríobháideachas an duine;
- má tá inní ann faoi aon rud le linn cúram colainne pearsanta caithfidh baill foirne/saorálaithe é a thuirisciú dá mbainisteoir líne nó don oifigeach ainmnithe um chumhdach ag an deis is luaithe.

Treoirínte maidir le hidirghabháil fhisiciúil

Tá an Foras Teanga den tuairim nár chóir do bhaill foirne/saorálaithe idirghabháil go fisiciúil mura bhfuil an oiliúint shonrach faighte acu lena dhéanamh, agus ansin gach í a dhéanamh ach i gcúinsí ina bhfuil sí go huile agus go hiomlán riachtanach. Ba chóir do bhaill foirne agus do shaorálaithe:

- Iarracht a dhéanamh an teannas a bhaint as an ócáid, ag seachaint, mar sin, an ghá le haon chineál idirghabhála fisicúla;
- Gan idirghabháil fhisiciúil úsáid ach nuair atá sí go huile agus go hiomlán riachtanach chun daoine a chosaint ó dhochar;
- A chinntiú go bhfuil aon idirghabháil a úsáidtear comhréireach leis an riosca dochair;
- gan ach cineálacha idirghabhála fisicúla dá bhfuil oiliúint faighte agus a leanann an cleachtas is fearr reatha a úsáid;
- taifead agus tuairisciú a dhéanamh ar aon idirghabháil fhisiciúil;
- aon chúinsí ónar lean an gá le hidirghabháil a athbhreithniú d'fhonn an gá le hidirghabháil a sheachaint amach anseo.

Éagsúlacht agus riachtanais bhreise a aithint agus meas a léiriú orthu

Tá polasaí cuimsitheachta agus cothroime i bhfeidhm ag an Fhoras Teanga. Caithfidh baill foirne agus saorálaithe bheith tuisceanach d'aon éagsúlacht agus d'aon riachtanais bhreise.

Ba chóir do bhaill foirne agus do shaorálaithe:

- a bheith oscailte don éagsúlacht agus a bheith eolach uirthi, lena n-áirítear éagsúlacht i gcreidiúintí agus i gcleachtais leanaí, daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus a dteaghlach;
- a fhiafraí conas is féidir tacaíocht a thabhairt do riachtanais chultúrtha leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh;
- leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh a spreagadh meas agus tuiscint a léiriú ar riachtanais daoine eile;
- a bheith eolach ar na deacrachtaí atá ann mar gheall ar bhaic theanga agus ar dheacrachtaí cumarsáide eile;
- gan leatrom a imirt ar leanaí, daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh, agus ar a dteaghlaigh a bhfuil cúlraí cultúrtha éagsúla agus creidiúintí dá gcuid féin acu;
- a bheith eolach gur féidir le daoine ó mhionlaigh eitneacha agus chreidimh, daoine a bhfuil míchumais acu, agus daoine ón bpobal LADGC+ a bheith faoi níos mó riosca bulaíochta agus féadfar go ndíreofar orthu go sonrach agus go mbeidh tacaíocht bhreise ag teastáil uathu;
- meas a léiriú ar an phobal LADGC+ i do ghníomhartha agus do chaint. Ná húsáid teanga homafóbach nó trasfhóbach. Léirigh meas ar aitheantas inscne daoine agus úsáid na forainmneacha a iarrann siad;
- éisteacht go hoscailte agus iarracht a dhéanamh a thuiscint má tharraingíonn leanaí, daoine óga, agus úsáideoirí seirbhíse aosaigh ceist maidir lena n-iompar i leith na héagsúlachta seachas gníomhú go cosantach;
- aon ghníomhartha leithcheala mar a mhínítear i bpolasaí na gníomhaireachta ábhartha maidir le comhdheiseanna a thuairisciú.

Airgead a láimhseáil

Mar chuid den ról leis an Fhoras Teanga ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe:

- gan airgead a ghlacadh ar iasacht riamh ó leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh;
- gan airgead a láimhseáil ar le daoine a chasann orthu trína gcuid oibre leis an Fhoras Teanga é, go háirithe leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh. Murar féidir seo a sheachaint, is cóir taifead scríofa a choinneáil ar cathain, cé mhéad agus cén fáth ar láimhseáil baill foirne/saorálaithe airgead ar le leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca;
- aon amhras maidir le mí-úsáid airgeadais nó láimhseáil mhíchuí airgid a thuairisciú.

Treoirlínte maidir le grianghrafadóireacht/scannánaíocht

Bhí ábhair imní ann faoi na rioscaí atá ann go díreach nó go hindíreach do leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca ó ghrianghraif a úsáid ar shuíomhanna idirlín agus i bhfoilseacháin eile. Is féidir grianghraif a úsáid chun leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca a shainnithint nuair atá faisnéis phearsanta i dteannta leis an ghrianghraf – seo X a chónaíonn in y, ball den chlub z, a bhfuil dúil acu i ngrúpa ceoil áirithe. Is féidir le faisnéis mar sin duine a chur faoi riosca ó dhuine ar mhian leo mealltóireacht a dhéanamh ar an leanbh, duine óg agus/nó aosach soghonta sin. Chomh maith le sin, is féidir inneachar an ghrianghraif a oiriúnú lena úsáid go míchuí.

Aithníonn an Foras Teanga an gá le polasaí a fhorbairt maidir le húsáid íomhánna leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca ar ár suíomh idirlín agus i bhfoilseacháin eile. Tá machnamh déanta againn ar an gcineál íomhánna atá oiriúnach agus a léiríonn ár gcuid oibre go cuí gan leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca a chur faoi riosca níos mó. Cinnteoidimid go gcuirtear tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí ar an eolas faoi bpolasaí seo. Nuair atáthar ag meas na rioscaí féideartha a bhaineann le híomhánna d’obair an Fhorais Teanga a úsáid, is é an toisc is tábhachtaí an fhéidearthacht a bhaineann le húsáid mhíchuí íomhánna leanaí, daoine óga agus/nó aosach faoi riosca.

Trí fheasacht a mhéadú ar na rioscaí féideartha agus bearta cuí a dhéanamh is féidir féidearthacht na mí-úsáide íomhánna a laghdú.

Déanfaidh an Foras Teanga:

- machnamh ar mhainicíní nó léaráidí a úsáid más ag cur gníomhaíochta chun cinn atáimid;
- gan chéad ainm agus sloinne daoine a úsáid i ngrianghraf. Laghdaíonn sé seo an riosca aird mhíchuí gan iarraidh a fháil ó dhaoine laistigh agus lasmuigh den Fhoras Teanga.

Is cóir an treoir seo a leanas a chur i bhfeidhm:

- Má úsáidtear ainm an linbh, an duine óig agus/nó an aosaigh shoghonta, ná húsáid a ngrianghraf;
- Má úsáidtear grianghraf, ná hainmnigh an leanbh, duine óg agus/nó aosach soghonta;
- Iarr cead an linbh, duine óig, úsáideoir seirbhíse aosaigh nó tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóir (de réir mar is cuí) lena n-íomhá a úsáid. Cinntíonn sé seo go bhfuil siad ar an eolas maidir leis an chaoi a bhfuil na híomhánna le húsáid leis an Fhoras Teanga a léiriú. Bealach amháin le seo a bhaint amach is ea foirm ceadaithe an linbh, an duine óig agus/nó an aosaigh.
- Ná húsáid ach íomhánna de leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca atá gléasta go cuí chun an riosca a bhaineann le húsáid mhíchuí a laghdú. Maidir leis an inneachar féin tá sé deacair a shonrú céard go díreach atá cuí nuair a chuimhnítear ar an éagsúlacht mhór gníomhaíochtaí. Ach is léir go bhfuil gníomhaíochtaí áirithe (i.e. snámh, gleacaíocht agus ócáidí faoin aer) nuair atá an riosca mí-úsáide féideartha i bhfad níos mó ná mar a bhaineann le hócáidí eile. Leis na gníomhaíochtaí seo is cóir d’inneachar an ghrianghraif díriú ar an ghníomhaíocht agus ní ar leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh shoghonta faoi leith, agus is cóir íomhánna den aghaidh iomlán agus den chorp a sheachaint. Mar shampla, bheadh leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca i linn snámha cuí nó, más ar thaobh na linne atá siad, ón choim nó ón ghualainn suas.
- is cóir a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach má úsáidtear íomhánna míchuí, agus leanfaidh siad ár nósanna imeachta um chumhdach agus féadfaidh siad atreorú go gníomhaireachtaí reachtúla.

Tá an Foras Teanga tar éis:

- a shocrú céard é an cineál íomhánna a léiríonn go cuí obair an Fhorais Teanga don ghréasán agus

- do mheáin eile;
- smaoiniamh faoin leibhéal machnaimh a dhéanaimid ar úsáid íomhánna leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca i bhfoilseacháin eile, mar shampla, na próisis a bhaineann le híomhánna cuí a roghnú in aon nuachtlitreacha nó irisí;
- leibhéal níos airde machnaimh a dhéanamh ar na híomhánna de leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca a úsáidtear ar an suíomh gréasáin.

Grianghrafadóireacht/scannánaíocht ag ócáidí

Le rioscaí maidir le cumhdach mar gheall ar ghrianghrafadóireacht/scannánaíocht le linn ár n-ócáidí agus gníomhaireachtaí, déanfaidh an Bord Teanga:

- treoir achomair shoiléir a thabhairt do ghrianghrafadóirí maidir lena mheastar a bheith cuí maidir le hinneachar agus iompraíocht;
- a iarraidh go gcaithfidh an grianghrafadóir oifigiúil aitheantas i gcónaí;
- a chur in iúl do leanaí, daoine óga, úsáideoirí seirbhíse aosaigh agus do thuismitheoirí/caomhnóirí go mbeidh grianghrafadóir i láthair ag ócáid agus a chinntiú go gceadaíonn siad le físeáin nó grianghraif a ghlacadh nó a fhoilsiú
- gan rochtain gan mhaoirsiú a cheadú ar leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca, nó seisiúin ghrianghrafadóireachta duine le duine a cheadú ag ócáidí;
- gan toiliú do sheisiúin ghrianghrafadóireachta nó iad a cheadú taobh amuigh de na hócáidí nó ag baile leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca;
- a chinntiú más rún do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí grianghraf nó físeán a dhéanamh ag ócáid gur chóir iadsan a chur ar an eolas chomh maith faoina bhfuilimid ag tnúth leis;
- foláireamh a thabhairt do thuismitheoirí agus lucht féachana gur féidir iarmhairtí diúltacha a bheith le híomhánna a chomhroinnt a bhaineann le heolas faoina leanaí nó faoi leanaí daoine eile ar mheáin shóisialta (Facebook, Twitter) – agus ba chóir a bheith cúramach faoi chlibeáil;
- a chur in iúl do leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca agus do thuismitheoirí/caomhnóirí má tá ábhair imní acu gur chóir dóibh iad seo a thuairisciú do bhall foirne/saorálaithe;
- aon duine a bhfuil ábhair imní acu maidir le grianghrafadóireacht atá míchuí nó a chuireann isteach a spreagadh iad seo a thuairisciú do bhainisteoir na hócáide agus taifeadtar iad seo an chaoi chéanna le haon ábhar imní eile maidir le cumhdach.
- Féach Aguisín 4

Íomhánna/teachtairachtaí gáirsiúla

Is coir é íomhá mhíghéanach (íomhánna agus físeáin de pháistí agus iad lomnocht nó leathnocht) nó mhí-úsáide de leanbh nó de dhuine óg faoi 18 mbliana d'aois a bheith i do sheilbh, a dhéanamh, a dháileadh nó a thaispeáint d'aon duine.

Má fhaigheann baill foirne/saorálaithe íomhá gháirsiúil de leanbh/duine óg caithfidh siad seo a thuairisciú láithreach don oifigeach ainmnithe um chumhdach, a dhéanfaidh teagmháil le 101 le haghaidh comhairle agus treorach.

Ná scríos an íomhá ach níor chóir duit i gcúinse ar bith an íomhá a shábháil nó í a chur chuig duine eile (fiú an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach) agus ná taispeáin d'aon duine eile í nó beidh coir á déanamh agat.

Má fhaigheann baill foirne/saorálaithe íomhá nó teachtaireacht gháirsiúil ó aosach faoi riosca a casadh orthu trína gcuid oibre ag an Fhoras Teanga, ba chóir dóibh seo a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach. Ná sábháil aon íomhánna nó d'fhéadfadh coir a bheith á déanamh agat.

Má fhaigheann baill foirne/saorálaithe íomhá gháirsiúil ó leanbh/duine óg caithfidh siad seo a thuairisciú láithreach don oifigeach ainmnithe um chumhdach.

I ngach cás, ba chóir duit rúndacht a choinneáil agus gan ach an t-oifigeach ainmnithe um chumhdach nó daoine bainteacha a chur ar an eolas.

Treoracha maidir le meáin shóisialta, téacs, agus ríomhphost

Aithníonn an Foras Teanga gur uirlis thábhachtach iad meáin shóisialta, teachtaireachtaí téacs agus ríomhphost le cumarsáid a dhéanamh lenár n-úsáideoirí seirbhíse, go háirithe aosaigh óga.

Cuireann úsáid na meán sóisialta, teachtaireachtaí téacs, nó ríomhphost le cumarsáid a dhéanamh le húsáideoirí seirbhíse le leochaileacht an úsáideora seirbhíse agus na mball foirne/saorálaithe araon.

Níor chóir d'eagraíocht cinneadh a dhéanamh meáin shóisialta, teachtaireachtaí téacs nó ríomhphost a úsáid gan plé inmheánach agus comhaontú i scríbhinn. Cinnteoidh sé sin gur féidir a bhfuil an eagraíocht ag tnúth leis agus riachtanais na heagraíochta maidir le cumhdach a shoiléiriú.

Aithníonn an Foras Teanga go n-áirítear ar na rioscaí um chumhdach d'úsáideoirí seirbhíse:

- rochtain mhíchuí ar shonraí pearsanta, iad a úsáid nó iad a chomhroinnt (e.g. ainmneacha, uimhreacha fóin póca);
- teagmháil gan iarraidh le leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca ag daoine fásta a bhfuil drochrún acu;
- bulaíocht trí théacs nó tríd an idirlíon ag comhaoisigh;
- ábhair ghránna nó míchuí ar bhealach eile a bheith curtha chucu;
- bulaíocht ar líne ag comhaoisigh;
- mealltóireacht le haghaidh mí-úsáid ghnéasach;
- teagmháil dhíreach agus mí-úsáid féin.

Do bhaill foirne/saorálaithe áirítear ar rioscaí a bhaineann le cumhdach:

- míchiall a bhaint as a gcumarsáid le leanaí/daoine óga/aosaigh faoi riosca;
- imscrúdú féideartha (inmheánach nó ag údaráis reachtúla);
- gníomh smachta féideartha.

Meáin Shóisialta

Ní gá cead a thabhairt do bhaill foirne/saorálaithe meáin shóisialta (Snapchat, WhatsApp, Facebook, Instagram, Tik Tok, mar shampla), a úsáid ar chúiseanna pearsanta amháin ach bí eolach, le do thoil, go bhfuil tú i ról iontaoibhe, go bhféadfar go mbreathnófar ort mar ambasadóir don Fhoras Teanga agus go gcomhairlítear duit a bheith san airdeall. Ar an chúis seo, bí airdeallach ar ár gcóid ghinearálta iompair le do thoil.

Is dea-chleachtas é glacadh leis go bhfuil gach rud a scríobhann tú buan agus gur féidir le haon duine breathnú air am ar bith. Chomh maith leis sin, glac leis gur féidir gach rud a rianú ar ais chugat go pearsanta, chomh maith le do chomhghleacaithe nó an Foras Teanga.

Caithfear úsáid mhíchuí na meán sóisialta, lena n-áirítear an chibear-bhulaíocht nó gnéastéacsáil a thuairisciú láithreach don oifigeach ainmnithe um chumhdach. Má dhírítear eachtra mar seo ar an oifigeach ainmnithe um chumhdach caithfidh siad sin a chur in iúl don leasoifigeach ainmnithe um chumhdach láithreach.

Ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a chinntiú nach bhfuil aon ní dá leanas ina n-inneachar nó i naisc go hinneachar eile:

- Ráitis chlúmillteacha, aithiseacha, bhulaíochta nó chiapaireachta;
- Sárúithe ar chóipcheart agus ar chosaint sonraí;
- Ábhar de chineál mídhleathach;

- Tagairtí gnéasacha gránna;
- Teanga mhí-chuí.

Moltar do bhaill foirne/saorálaithe a chinntiú go bhfuil socruithe imleora príobháideachais i bhfeidhm le rochtain a shrianadh ar ghrianghraif, faisnéis phearsanta, ráitis faoi dhaoine eile, cairde, agus leantóirí do na daoine cúí.

Ba chóir do bhaill foirne agus do shaorálaithe a bpríobháideachas a chosaint ar líne. Ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe smaoineamh go cúramach faoi cé a dtugann siad rochtain ar a bhfaisnéis phearsanta ar líne.

Ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a chinntiú go bhfuil idirdhealú soiléir ann idir aon phróifílí pearsanta agus proifisiúnta.

Teagmháil le leanaí/daoine óga

Níor chóir do bhaill foirne/saorálaithe leanaí nó daoine óga nó aosáigh faoi riosca a chostar orthu trína gcuid oibre ag an Fhoras Teanga a leanúint nó cairdeas a dhéanamh leo. Má fhaigheann siad iarratas ar chairdeas mar seo ó leanbh/duine óg/aosach faoi riosca níor chóir dóibh glacadh leis an iarratas agus ba chóir dóibh seo a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach. I gcomhthéacs pearsanta, chomhairleodh an Foras Teanga do bhaill foirne/saorálaithe gan cairdeas a dhéanamh le leanaí nó daoine óga nó iad a leanúint ar mheáin shóisialta ach amháin má tá a dtuismitheoirí ar an eolas faoi agus má thoilíonn a dtuismitheoirí.

Má tá cuntas poiblí sna meáin shóisialta ag baill foirne/saorálaithe nach bhfuil smacht acu ar na leantóirí dó (i.e. twitter, Instagram) agus más eol dóibh go bhfuil leanbh/duine óg/aosach soghonta a chas orthu tríd an Fhoras Teanga i ndiaidh a gcuntas ar na meáin shóisialta a leanúint, ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe seo a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Níor chóir do bhaill foirne/saorálaithe:

- teachtaireachtaí príobháideacha ar na meáin shóisialta a úsáid le heolas oifigiúil faoi ghníomhaíochtaí an Fhorais Teanga a chur in iúl;
- glacadh le iarratais ar chairdeas nó leanúint taobh amuigh de théarmaí líonraí sóisialta (i.e. faoi 13 bliana d'aois do Facebook);
- tús a chur le comhrá i dteachtaireacht phríobháideach le leanbh nó duine óg nó aosach soghonta a chas orthu tríd an Fhoras Teanga. Má fuair siad iarratas ar chairdeas mar seo ó leanbh/duine óg/aosach soghonta níor chóir dóibh freagairt don teachtaireacht agus ba chóir dóibh seo a thuairisciú don oifigeach ainmnithe um chumhdach.

Teachtaireachtaí téacs agus ríomhphoist

Leis an riosca um chumhdach a bhaineann le teachtaireachtaí téacs nó ríomhphoist a úsáid:

- ba chóir d'eagraíochtaí bearta a dhéanamh chun a aithint cén áit a bhfuil nó cén uair atá téacsáil nó ríomhphost ag teastáil chun cumarsáid a dhéanamh le leanaí, daoine óga agus/nó aosáigh faoi riosca agus nósanna imeachta ábhartha a fhorbairt chun fónamh ar riachtanais ar leith gach eagraíochta;
- níor chóir ríomhphost ó bhaill foirne/saorálaithe san eagraíocht a bheith curtha ar leithligh, ba chóir plé agus comhaontú/nósanna imeachta a bheith ann;
- caithfidh ríomhphost a chuirtear é a dhéanamh soiléir don leanbh, duine óg agus/nó aosach soghonta a fhaigheann é cén eagraíocht a chuir an teachtaireacht, seachas go díreach an seoladh ríomhphoist foinseach nó ainm duine a thabhairt;
- is cóir cóipeanna de gach teachtaireacht a chur chuig an oifigeach ainmnithe san eagraíocht, atá in ann a chinntiú go bhfuil gach teachtaireacht á húsáid go cúí;
- caithfear toiliú tuismitheora a fháil sula gcuirtear aon teachtaireacht téacs nó ríomhphoist chuig leanaí. Caithfear an rogha a thabhairt do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a bheith cóipeáilte

- isteach in aon teachtaireachtaí a fhéadfar a chur chuig na húsáideoirí seirbhíse;
- caithfidh úsáideoirí seirbhíse aosaigh toiliú le téacs nó ríomhphoist a fháil. Mura bhfuil an cumas ag an aosach le toiliú ba chóir seo a fháil ó thuismitheoir/cúramóir. I gcásanna mar seo caithfear an rogha a thabhairt do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí a bheith cóipeáilte isteach in aon teachtaireachtaí a fhéadfar a chur chuig na húsáideoirí seirbhíse;
- ba chóir eolas a thabhairt d'úsáideoirí seirbhíse aosaigh, do thuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí agus do bhaill foirne/saorálaithe maidir le teachtaireachtaí téacs míchuí de réir pholasaí na heagraíochta um chumhdach;
- ba chóir gach uimhir fóin agus/nó seoladh ríomhphoist a stóráil i gcaibinéad slán faoi ghlas nó ar chóras leictreonach faoi chosaint pasfhocail nach bhfuil rochtain air ach ag na baill foirne/saorálaithe is gá chun téacs a chur chuig na húsáideoirí seirbhíse;
- ba chóir nach mbainfeadh inneachar teachtaireachtaí ach le gnó/gníomhaíocht na heagraíochta;
- níor chóir aon teanga ghránna, mhaslach nó mhíchuí a bheith sna teachtaireachtaí téacs riamh agus caithfear aire a thabhairt aon róchairdeas nó teanga arbh fhéidir an chiall chontráilte nó míthuiscint a bhaint as a sheachaint;
- níor chóir úsáideoirí seirbhíse a spreagadh téacsáil ar ais; b'fhearr é a úsáid mar mhodh cumarsáide aon bhealaigh;
- ba chóir úsáideoirí seirbhíse aosaigh a chur ar an eolas, má thograíonn siad nó más gá dóibh téacs a chur chuig ionadaithe na heagraíochta, gur chóir dóibh a chinntiú nach mbaineann ábhar teachtaireachtaí ach le nithe a bhaineann leis an ghnó/gníomhaíocht agus gur gá dóibh a dtuismitheoirí/caomhnóirí a chóipeáil isteach;
- ba chóir an deis a thabhairt do gach úsáideoir seirbhíse tarraingt siar ó thuilleadh teachtaireachtaí téacs a fháil;
- déanfar machnamh ar thús a chur le polasaithe um chumhdach agus nósanna imeachta smachta na heagraíochta má tharlaíonn aon sárú ar an treoirlíne seo, lena n-áirítear comhairliúchán le heagraíochtaí reachtúla nó atreorú chucu má thagann comharthaí chun solais ar ghníomhaíocht mhídhleathach (e.g. mealltóireacht le haghaidh mí-úsáide).

Cruinnithe Fíorúla

Do mhórán againn, tá ár saol oibre athraithe cuid mhór, agus seachas bualadh le chéile pearsa le pearsa, déantar an chuid is mó dar gcruinnithe anois go fíorúil trí Zoom nó Microsoft Teams. Ní mór dúinn a bheith aireach air, fiú má táimid ag obair ón bhaile go bhfuil bhfuilimid go fóill a déanamh ionadaíochta ar an Fhoras Teanga agus go gcaithfidimid sinn féin a iompar go gairmiúil, mar a dhéanfaimis dá mbeimis ag obair ónár n-oifigí. Mar sin de, lean na treoirlínte seo a leanas le do thoil:

- Úsáid ceamaraí nuair is féidir
- Léirigh cúirtéis ghairmiúil agus meas
- Bí airdeallach ar ár gcóid ghinearálta iompair
- Cuimhnigh, tá dualgas orainn fóill cumhdach nuair is ábhartha – úsáid na polasaithe agus na nósanna imeachta chun eolas a fháil le haghaidh do ghníomhartha má chuirtear ábhar imní in iúl.

Leanaí, daoine óga, nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh a iompar

Níor chóir do bhaill foirne/saorálaithe, mar chuid dá ról, leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca a iompar leo féin ina gcarr.

Mura bhfuil aon rogha eile fágtha agus má chaithfidh duine fásta síob a thabhairt do leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh shoghonta, tá roinnt beart sábháilteachta ann ba chóir a chur i bhfeidhm chun an riosca a laghdú;

- ba chóir don tiománaí, cosúil le gach ball foirne a bhfuil rochtain acu ar leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca, comhaontú a bheith déanta acu le seiceáil ghrinnfhiosrúcháin AccessNI a bheith déanta orthu. Ba chóir ceadúnas tiomána an tiománaí a bheith feicthe ag an Fhoras Teanga chun a chinntiú nach bhfuil aon droimscríobh neamhréasúnta ann;
- ba chóir tuismitheoirí/cúramóirí a chur ar an eolas cé an duine a thabharfaidh síob do na leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoir seirbhíse aosaigh, cad iad na cúiseanna, agus cá fhad a ghlacfaidh an turas;
- ba chóir go labhróidh duine nach an tiománaí beartaithe iad labhairt leis na leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca faoi na socruithe taistil agus chun a sheiceáil go bhfuil siad ar a suaimhneas faoi na pleananna;
- caithfidh an tiománaí (agus an Foras Teanga) a chinntiú go bhfuil árachas acu chun síob a thabhairt do dhaoine eile, go háirithe más post le tuarastal atá acu nó má tá siad ag éileamh costas;
- ba chóir go bhféachfadh an tiománaí le níos mó ná aon leanbh, duine óg agus/nó aosach soghonta amháin a bheith sa charr;
- ba chóir an duine a fhágann leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca abhaile a athrú ar a seal; laghdódh seo an riosca aon duine amháin a bheith leo féin i gcónaí leis na leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh shoghonta;
- ba chóir pointe teagmhála agus fón póca a bheith ag an tiománaí má bhriseann siad síos;
- cinntigh go bhfuil leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh eolach ar a gcearta agus go bhfuil duine ann ar féidir leo labhairt leo nó aon ábhair imní a bheadh acu a thuairisciú dóibh. Má chruthaítear cultúr sábháilteachta laistigh den Fhoras Teanga is dóchúla go labhróidh na leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca le duine eile má bhraitheann siad míchompordach faoi chás;
- ba chóir do leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh criosanna sábhála a chaitheamh. Tá freagracht dhleathach ar an tiománaí a chinntiú go bhfuil leanbh faoi 14 ag caitheamh crios sábhála (i.e. is iad an duine fásta a mbeadh orthu aon fhíneáil a íoc) ach tá freagracht mhorálta orthu a chinntiú go bhfuil gach paisinéir ag caitheamh crios sábhála.

Treoirínte maidir le turais chónaithe

D'fhéadfadh sé go mbeadh ceardlanna cónaithe agus am ar shiúl ó bhaile mar chuid d'imeachtaí agus gníomhaíochtaí. Ach beidh leibhéal áirithe pleanála ag teastáil le haghaidh na dturas a shílfeá is simplí ar fad fiú. Tugtar breac-chuntas thíos ar an méid nach mór machnamh air nuair atáthar ag eagrú turais le leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh:

Cumarsáid

- ba chóir **leanaí, daoine óga agus/nó úsáideoirí seirbhíse aosaigh** a bheith curtha ar an eolas faoi na pleananna taistil, ionad, am tógtha, am fillte, an méid is gá dóibh a thabhairt leo, agus aon chostais. Ba chóir tuiscint shoiléir a bheith acu ar cén caighdeán iompraíochta a bhfuiltear ag tnúth leis uathu;
- ba chóir **tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí** a chur ar an eolas faoin méid thuas agus caithfear foirm thoilithe a bheith comhlánaithe acu ina dtugtar sonraí ar aon fhadhbanna leighis. Ba chóir ainm agus sonraí teagmhála an bhainisteora/ceannaire aitheanta a bheith ag tuismitheoirí/caomhnóirí/cúramóirí i gcás éigeandála;
- ba chóir **baill foirne eile/saorálaithe** a chur ar an eolas maidir lena bhfreagrachtaí roimh an turas. Más turas fada atá i gceist, tá sé tábhachtach cúrsa taistil a bheith ag baill foirne/saorálaithe.

Taisteal

- Cinntigh go bhfuil ceadúnas cuí agus bailí ag an tiománaí;
- Fág méid ama cuí chun an turas a dhéanamh;
- Smaoinigh ar thionchar tráchta agus dálaí aimsire;

- Má tá mionbhus in úsáid cinntigh go bhfuil gach suíochán dírithe chun tosaigh agus go bhfuil siad go léir feistithe le crios sábhála má tá leanaí nó daoine óga ar iompar;
- Má tá daoine a bhfuil míchumais fhisiciúla acu ar iompar cinntigh go bhfuil an fheithicil oiriúnach dá riachtanais;
- Tá PSV bailí/seiceálacha sábháilteachta ag an bhus nó cóiste;
- Cinntigh go bhfuil gach duine ag caitheamh crios sábhála;
- Seiceáil go bhfuil árachas cuí ann don turas;
- Seiceáil go bhfuil taithí ag an tiománaí sa mhodh taistil a roghnaíodh;
- Soiléirigh riachtanais mhaoirseachta le gach ball foirne/saorálaí. Níor cheart breathnú ar an tiománaí mar mhaoirseoir le linn an turais;
- Deimhnigh go bhfuil an fheithicil ródacmhainneach.

Cóimheas

Ag brath ar an ghníomhaíocht féadann an cóimheas daoine fásta le leanaí/daoine óga bheith éagsúil, ach cibé a mheastar a bheith cuí is cóir é a mhéadú nuair atá ag taisteal as baile. Is féidir teacht ar chóimheas in *Our Duty to Care*, caighdeán agus treoirínnte le haghaidh leanaí a choinneáil sábháilte, www.volunteernow.co.uk

Árachas

Chomh maith le hárachas an mhionbhus/chairr, caithfidh an bainisteoir a chinntiú go gclúdaíonn árachas ginearálta na heagraíochta taisteal go himeachtaí.

Éigeandálaí

Deimhnigh go bhfuil clúdach árachais ag an fheithicil le haghaidh briseadh síos agus an fheithicil a aisghabháil. Ba chóir oiliúint a bheith faighte baill foirne/saorálaithe i nósanna imeachta na garchabhrach agus ba chóir fearas garchabhrach a bheith ar fáil. Ba chóir rochtain a bheith na baill foirne/saorálaithe ar fhón póca agus sonraí teagmhála do na leanaí, daoine óga agus/nó aosaigh faoi riosca go léir.

Níl ina bhfuil thuas ach bunphointí comhairle agus ní treoirínnte cuimsitheacha iad.

AGUISÍN 1

Spriocanna eagraíochtúla

Is iad aidhmeanna Fhoras na Gaeilge:

- cur chun cinn na Gaeilge;
- úsáid na Gaeilge a éascú agus a spreagadh sa chaint agus i scríbhinn, sa saol poiblí agus sa saol príobháideach sa Deisceart agus, i gcomhthéacs Chuid III den Chairt Eorpach do Theangacha Réigiúnacha nó Mionlaigh, i dTuaisceart Éireann mar a mbeidh éileamh cuí ann;
- comhairle a thabhairt don dá lucht riaracháin, do chomhlachtaí poiblí agus do ghrúpaí eile san earnáil phríobháideach agus san earnáil dheonach;
- tionscadail tacaíochta a ghabháil de lámh, agus cúnamh deontais a thabhairt do chomhlachtaí agus do ghrúpaí de réir mar a mheasfar is gá;
- taighde, feachtais fógraíochta, caidreamh poiblí agus caidreamh leis na meáin a ghabháil de lámh;
- téarmaíocht agus foclóirí a fhorbairt;
- tacú le hoideachas trí mheán na Gaeilge agus le múineadh na Gaeilge.

Mar sin, caithfidh baill foirne/saorálaithe a bheith eolach go bhfuil an eagraíocht ann chun na mórfheidhmeanna agus cuspóirí seo a bhaint amach agus go gcaithfear aon ghníomhaíocht de chuid ball foirne/saorálaithe, lena n-áirítear iad siúd a bhaineann le forbairt phearsanta, a dhéanamh chun aidhmeanna agus cuspóirí na heagraíochta a bhaint amach níos fearr.

Ba chóir baill foirne/saorálaithe a bheith eolach ar conas is féidir an chaoi a gcuireann siad féin i láthair tionchar a imirt ar chreidiúnacht an Fhorais Teanga agus ar thuairim an phobail air.

Is cóir do bhaill foirne/saorálaithe a ndualgais a chur de lámh le hiomlán éifeachtúlachta agus ar na costais agus na speansais is ísle don Fhoras Teanga.

Is cóir do bhaill foirne/saorálaithe a bheith eolach go ndéanann siad ionadaíocht ar an bhForas Teanga ó am go ham le grúpaí pobail agus deonacha éagsúla in Éirinn, Thuaidh agus Theas, agus níos faide i gcéin ar roinnt ócáidí. Agus iad ag cur a ndualgas de lámh os comhair an phobail, is cóir do bhaill foirne a bheith, agus is cóir go mbraitear iad a bheith, go hiomlán neamhchlaonta, ag cloí le rialacha agus le rialúcháin lena n-áirítear cód iompair, agus bheith ag gníomhú chun aidhmeanna agus cuspóirí an Fhorais Teanga a bhaint amach.

Is cóir do bhaill foirne/saorálaithe bheith eolach ar phleananna corparáideacha agus oibriúcháin na heagraíochta agus cloí leo seo agus straitéisí na Máthair-ranna, an Fhorais Teanga agus na Comhairle Aireachta Thuaidh Theas.

AGUISÍN 2

Nascadh le cóid agus buanorduithe an bhoird

Baineann Cóid an Bhoird leis na príomhfheidhmeannaigh, agus is cóir do bhaill foirne/saorálaithe bheith eolach ar conas a chuideoidh a bhfuiltear ag súil leis uathu leis an bhord a n-oibleagáidí i leith na Comhairle Aireachta Thuaidh Theas a chomhlíonadh.

Ba chóir eolas críochnúil a bheith ag baill foirne/saorálaithe ar an chód iompair don fhoireann agus comhaontú leis mar threoirlínte dá seirbhís i bhForas na Gaeilge, lena n-áirítear cloí le prionsabail agus le luachanna an tsaoil phoiblí mar a shonraítear thuas. Ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe cloí lena ndualgas a bhfeidhmeanna poiblí a chur de lámh go réasúnta agus de réir an dlí, agus na caighdeáin eiticiúla a rialaíonn a ról a aithint. Ba chóir dóibh mar sin cuidiú leis an mbord a chinntiú go gcloíonn Gaeilge le riachtanais reachtúla agus riaracháin maidir le húsáid cistí poiblí agus go gcomhlíonann sé dualgais dhlíthiúla a chuirtear air. Ba chóir dóibh plé leis an phobal go héifeachtúil agus le hionbhá, ag coinneáil an chaighdeáin is airde agus is féidir iompair agus seirbhíse.

Ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a chinntiú go mbaineann siad amach na treoirlínte a glacadh maidir leis an chleachtas is fearr:

- cloí le riachtanais na seirbhíse poiblí maidir le dualgais reachtúla, airgeadais agus riaracháin – cuidiú lena chinntiú go bhfeidhmíonn an Foras na Gaeilge laistigh de theorainneacha a údaráis reachtúil agus d'aon údarás tarmligthe ag an Chomhairle Aireachta Thuaidh Theas, agus de réir coinníollacha a bhaineann le húsáid cistí poiblí;
- ardchaighdeáin ionracais a choinneáil – agus cloí le treoir a eísíonn an Chomhairle Aireachta Thuaidh Theas agus iad ag déanamh cinntí;
- monatóireacht a dhéanamh ar fheidhmíocht agus ar bhaint amach na físe corparáidí – a ndícheall a dhéanamh cuidiú na cuspóirí a leagtar amach sna pleananna corparáideacha agus oibriúcháin a bhaint amach agus spriocanna feidhmíochta a bhaint amach;
- feidhmiú laistigh d'údarás reachtúil agus aon choinníollacha eile a chuireann máthair-ranna i bhfeidhm – cloí i gcónaí leis na cóid a cheadaíonn an Chomhairle Aireachta Thuaidh Theas, agus leis na rialacha a bhaineann le húsáid cistí poiblí;
- caighdeáin bhainteacha agus freagracht aonair a chur i bhfeidhm – mar dhaoine aonair agus maidir leis na caighdeáin is airde rialachais chorparáidigh araon.

Agus is cóir dóibh a chinntiú go gcloíonn siad leis an treoir seo a leanas:

- rannpháirtíocht sa pholaitíocht pháirtí – féadann baill foirne/saorálaithe a bheith páirteach i ngníomhaíocht pholaitiúil ach caithfidh siad a bheith airdeallach ar a ndualgais phoiblí agus discríd chuí a úsáid. Ní úsáidfidh baill foirne/saorálaithe a ról i bhForas na Gaeilge ar son tairbhe páirtí pholaitiúil nó chun tairbhe pholaitiúil phearsanta agus ní cheanglóidh siad iad féin nó an Foras Teanga d'aon turas le haon pháirtí polaitiúil faoi leith;
- saincheisteanna comhionannais – ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe cloí leis an reachtaíocht chomhionannais sa dá dhlíne.

Leas príobháideach/coimhlint leasa

Ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a bheith eolach ar na contúirtí a bhaineann le coimhlint leasa fhíor nó mheasta agus iad ag freastal i bhForas na Gaeilge, agus baineann na treoirlínte seo a leanas leo féin agus baineann siad le dlúthghaolta agus le daoine a chónaíonn leo. I measc treoirlínte tá:

- rialacha le haghaidh luathaitheantais – is cóir do bhaill foirne/saorálaithe a fhógairt a luaithe agus is féidir go praiticiúil aon leas féideartha díreach nó indíreach (a bhaineann le hairgead nó eile) a bhaineann, dar leo, le haon ghné dá ról arbh fhéidir a mheas mar chlaonadh ar a mbreithniúnas;
- nochtuithe leasa – caithfidh gach ball foirne/saorálaí aon leas pearsanta, pobail nó gnó a fhógairt a d'fhéadfadh a bheith i gcoimhlint lena bhfostaíocht. Ba chóir seo a dhéanamh ag tús a dtéarma fostaíochta/oibre deonaí, agus a athnuachan ar bhonn bliantúil ar a laghad ina dhiaidh sin;
- clárú leasanna ar bhonn bliantúil – coinneofar clár de leasanna ball foirne/saorálaithe agus ba chóir go n-áireofaí air liosta de leasanna airgid agus neamhairgid díreacha nó indíreacha;
- bronntanais/fáilteachas – ba chóir do bhaill foirne/saorálaithe a bheith cúramach nuair a ghlacann siad le (haon) fáilteachas nó bronntanais, go háirithe ó eagraíochtaí nó ó dhaoine a bhfuil, nó arbh fhéidir go mbeidh, leas airgid nó eile acu i bhfeidhmiú Fhoras na Gaeilge. Ba chóir dearcadh a bheith ag baill foirne/saorálaithe gan glacadh le haon bhronntanas/fáilteachas dá leithéid seo. Ba chóir comhairle a lorg ón bPríomhfheidhmeannach nó ón bhainisteoir líne maidir le bronntanais/fáilteachas má tá ábhar imní díreach nó indíreach ag aon bhall foirne/saorálaí maidir lena n-iompar féin nó le hiompar daoine eile.

Go ginearálta níor chóir fáilteachas, bronntanais agus siamsa a thairiscint nó a ghlacadh ach má tá fíorghá le heolas a thabhairt nó ionadaíocht a dhéanamh ar an eagraíocht;

- oscailteacht – caithfidh baill foirne/saorálaithe cloí le straitéis agus treoir an Bhoird maidir le cloí le haon chód cleachtais ar rochtain ar fhaisnéis rialtais;
- cosaint faisnéise oifigiúla – caithfidh baill foirne/saorálaithe faisnéis oifigiúil a choinnítear nó a fhaightear faoin rún le linn dualgais mar baill foirne/saorálaithe a chosaint agus cloí le haon riachtanas sin a dhéanamh;
- nochtadh faisnéise oifigiúla – ní bhainfidh baill foirne/saorálaithe úsáid/mí-úsáid as faisnéis a fhaigheann siad le linn a bhfostaíochta ar son a leasa phríobháidigh féin nó leas príobháideach daoine eile nó ar son leas polaitiúil, agus ní chuirfidh siad chun cinn a leas príobháideach nó daoine, gnólachtaí, cuideachtaí nó eagraíochtaí a bhfuil baint acu;
- rúndacht – ní nochtfaidh baill foirne/saorálaithe aon fhaisnéis rúnda nó sonraí plé a dhéantar i bhForas na Gaeilge;
- árachas agus slánaíocht – cinnteoidh an Príomhfheidhmeannach go bhfuil clúdach cuí árachais ag baill foirne/saorálaithe Fhoras na Gaeilge chun a bhfostaíocht/obair dheonach a ghabháil de láimh;

Ionchuimsitheacht laistigh den eagraíocht

Maidir lena dhualgais mar fhostaitheoir, cloífidh Foras na Gaeilge leis na hoibleagáidí reachtúla a fhorchuireann Alt 75 den *Northern Ireland Act* (1998) agus an tAcht um Chomhionannas Fostaíochta 1998 i bPoblacht na hÉireann, a tháinig i bhfeidhm i nDeireadh Fómhair 1999, d'aisghairm sé agus tháinig sé in ionad an Achta in aghaidh Idirdealú (Pá) 1974 agus an Achta um Chomhionannas Fostaíochta 1977.

Ba chóir aon saincheisteanna a bhaineann le comhionannas a ardú le bainisteoir líne baill foirne/saorálai agus féadtar sa deireadh iad a ardú leis an phríomhfheidhmeannach i scríbhinn.

Téarmaí agus coinníollacha

Cloífear i gcónaí le téarmaí agus coinníollacha fostaíochta mar atá leagtha amach i dtéarmaí agus coinníollacha/comhaontú saorálai agus i sainchuntas poist/róil.

Beidh ar a laghad ag fostaíthe agus **nuair atá sé ábhartha** ag saorálaithe ón bhord agus ó bhainisteoirí sinsearacha:

- tuiscint shoiléir ar ról an Bhoird;
- tuiscint shoiléir ar a bhfreagrachtaí féin;
- léaráid a thaispeánann struchtúr foirne;
- príomhthéarmaí comhaontaithe;
- sonraíocht faoin bpearsa;
- struchtúr pá agus polasaí;
- sainchuntas poist;
- téarmaí agus coinníollacha don fhoireann i scríbhinn;
- cóip den pholasaí comhdheiseanna;
- cóip den pholasaí oiliúna;
- cóip den chóras breithmheasa don fhoireann;
- cóip de na rialacha agus de na nósanna imeachta maidir le smacht, casaoid agus achomhairc;
- cóip den pholasaí sláinte agus sábháilteachta;
- cóip den pholasaí maidir le ciapadh;
- cóip den pholasaí sceithreachta;
- cóip de pholasaí & nósanna imeachta um chumhdach;
- cóip den chód iompair don fhoireann;
- cóip den chód iompair do leanaí & daoine óga;
- cóip den chód iompair do thuismitheoirí/caomhnóirí;
- cóip den pholasaí frithbhulaíochta maidir le leanaí & daoine óga.

Nósanna imeachta maidir le smacht, casaoid agus achomhairc

Comhaontaíonn Bord Foras na Gaeilge nósanna imeachta/réiteach fadhbanna smachta, casaoide agus achomhairc agus ba chóir cloí leo i gcónaí.

Ceisteanna sláinte agus sábháilteachta

Cinntoidh baill foirne/saorálaithe go gcloífidh siad le polasaithe sláinte agus sábháilteachta Foras na Gaeilge i gcónaí.

Athbhreithnithe ar an gcód do bhaill foirne/saorálaithe

Athbhreithneofar an Cód Iompair do bhaill foirne/saorálaithe de réir mar is cúil le leasuithe comhaontaithe ag an bhord nuair is gá.

AGUISÍN 3

Foirm Tuairiscithe Eachtra maidir le Cumhdach

SEO FOIRM CHAIGHDEÁNACH AN FHOIRIS TEANGA LE HAGHAIDH ÁBHAIR IMNÍ MAIDIR LE CUMHDACH AGUS/NÓ LEAS A THUAIRISCIÚ

FOIRM THUAIRISCITHE LE HAGHAIDH ÁBHAIR IMNÍ AMHRASTA MAIDIR LE CUMHDACH

Caithfear ceisteanna a fhreagairt ina n-iomláine.

Ba chóir don OIFIGEACH AINMNITHE an fhoirm seo a choinneáil faoi rún agus in áit shlán

I gcás éigeandála nó lasmuigh d'uaireanta oibre, is cóir teagmháil a dhéanamh leis an Iontaobhas Sláinte agus Cúraim Shóisialta/FSS nó le Seirbhís Póilíneachta Thuaisceart Éireann/An Garda Síochána.

<i>Ainm an duine ag déanamh na tuairisce:</i>	
<i>Ainm na hEagraíochta:</i>	
<i>Ainm an linbh/duine óig/aosaigh faoi riosca:</i>	
<i>Aois:</i>	
<i>Ainm tuismitheora/cúramóra:</i>	
<i>Seoladh baile:</i>	
<i>Cód poist:</i>	
<i>Uimhir fóin:</i>	

ÁBHAR IMNÍ:

Comhlánaigh an bosca thíos, le do thoil, má tá nochtadh déanta ag leanbh/duine óg/aosach riosca.

Cén uair a bhí an nochtadh/ábhar imní? (Cuir isteach dáta/am)

Cén áit a raibh an nochtadh/ábhar imní déanta?

Cad iad na tosca ónar lean an nochtadh/ábhar imní?

An raibh daoine eile i láthair nuair a tharla an nochtadh/ábhar imní?

Bhí Ní raibh

Má bhí, tabhair ainmneacha/róil le do thoil

Cén cineál nochtaithe/ábhar imní a bhí ann?

Tabhair focail an linbh/duine óig/aosaigh faoi riosca

Cuir síos ar aon chomharthaí de ghortú fisiciúil ar an leanbh/duine óg/aosach faoi riosca

Cuir síos ar aon chomharthaí/athruithe mothúchánacha nó iompraíochta sa leanbh/duine óg/aosach faoi riosca

Ar ainmníodh aon duine nó ar cuireadh aon rud i leith aon duine mar chuid de na líomhaintí (má ainmníodh nó má cuireadh, déan taifead de shonraí le do thoil)?

Cén gníomh amach anseo atá comhaontaithe/socraithe?

Cad é an toradh a bhí ar an ghníomhaíocht nó mar gheall ar ghníomhaíocht ar bith a dhéanamh – mínigh

Síniú:

Dáta:

Cás atreoraithe chuig:

Oifigeach ainmnithe um chumhdach

Dáta:

Tá treoir forbartha ag an Fhoras Teanga de réir an Achta um Chosaint Sonraí 1998 (TÉ nó PÉ nó an dá cheann acu): agus tá aontaithe aige gur chóir taifid ar chásanna a atreoraíodh chuig eagrais reachtúla maidir le saincheist um chumhdach faoi leanbh/duine óg/aosach faoi riosca a choinneáil suas le seacht mbliana. Ba chóir an fhaisnéis seo a choinneáil faoi ghlas i gcaibinéad slán agus rochtain ar na heochracha a choinneáil faoi dhiansmacht.

Aguisín 4

Foirm um thoiliú do ghrianghraif agus scannánú

Ainm na heagraíochta:

Le comhlánú ag an eagraíocht

De réir ár mbeartais um chosaint leanaí ní cheadóimid grianghraif, físeáin nó íomhánna eile a ghlacadh de dhaoine óga gan toiliú an pháiste nó an tuismitheora má tá an páiste faoi 16.

Déanfaidh *Foras Teanga* gach beart chun a chinntiú nach n-úsáidfeadh na híomhánna seo ach le haghaidh na gcuspóirí a bhfuil siad beartaithe dóibh. Má fhaigheann tú amach go bhfuil úsáid mhíchuí á baint as na híomhánna seo ba cheart duit *An Foras Teanga* a chur ar an eolas láithreach.

Eolas maidir le toiliú:

Le comhlánú ag an pháiste:

- Tugaim cead mo ghrianghraf a úsáid le taispeáint
- Tugaim cead mo ghrianghraf a úsáid i bhfoilseacháin fhoilsithe eile
- Tugaim cead mo ghrianghraf a úsáid ar shuíomh gréasáin (cuir isteach ainm na heagraíochta)
- Tugaim cead físeáin díom a úsáid ar shuíomh gréasáin (cuir isteach ainm na heagraíochta)
- Tugaim cead mo ghrianghraf a úsáid ar leathanaigh meán sóisialta (cuir isteach ainm na heagraíochta)
- Tugaim cead físeáin díom a úsáid ar leathanaigh meán sóisialta (cuir isteach ainm na heagraíochta)

Síniú an pháiste:

Ainm an pháiste i mbloclitreacha:

Dáta:

Má tá an páiste faoi 16 bliana d'aois, caithfear toiliú a fháil ó thuismitheoirí.

Má tá an páiste os cionn 16 bliana d'aois, is den dea-chleachtas é a chur in iúl do thuismitheoirí go bhféadfar grianghraif/físeáin dá bpáiste a úsáid más ea gur thug an páiste toiliú.

Le comhlánú ag an tuismitheoir:

- Tugaim cead grianghraf mo pháiste a thaispeáint
- Tugaim cead grianghraf mo pháiste a úsáid i bhfoilseacháin fhoilsithe eile
- Tugaim cead grianghraf mo pháiste a úsáid ar shuíomh gréasáin (ainm na heagraíochta)
- Tugaim cead mo pháiste a scannánú le haghaidh físeáin le húsáid ar shuíomh gréasáin (ainm na heagraíochta)
- Tugaim cead grianghraf mo pháiste a úsáid ar leathanaigh meán cumarsáide (ainm na heagraíochta)
- Tugaim cead mo pháiste a scannánú le haghaidh físeáin le húsáid ar leathanaigh meán sóisialta (ainm na heagraíochta)
- Is féidir liom a dhearbhu gur léigh mé, nó gur cuireadh in iúl dom, faoin bhealach a ndéanfar na híomhánna nó na físeáin seo a stóráil san eagraíocht.

Síniú an tuismitheora:

Ainm an tuismitheora i mbloclitreacha:

Dáta:

Is den dea-chleachtas é a chomhaontú chomh maith cé atá freagrach as íomhánna/físeáin a choinneáil.

Soiléirigh:

- Cé atá freagrach,
- cá stórálfar iad,
- Ar feadh cá fhad,
- Cé atá freagrach as an ábhar a scrios tar éis dó a chuspóir a chur i gcrích?

AGUISÍN 5

Teimpléad Measúnaithe Riosca um Chumhdach

	Riosca Aitheanta	Rangú <i>(Ard/Meánach/Íseal)</i>	Nós imeachta i bhfeidhm le riosca a bhainistiú
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			

TEAGMHÁLACHA ÚSÁIDEACHA

Foirme Geata – ISCS www.hscni.net

Béal Feirste	028 9050 7000*
Tuaisceart	0300 123 4333*
Deisceart	0800 783 7745*
Oirdheisceart	0300 100 0300*
Iarthar	028 7131 4090 *
Seirbhís éigeandála taobh amuigh reanta oibre	Tá uimhir amháin réigiúnach ann le haghaidh cásanna a atreorú taobh amuigh d'uaireanta oibre: 028 9504 9999

ISCS – Seirbhís um Chumhdach d'Aosaigh www.hscni.net

Béal Feirste	(028) 9504 1744
Tuaisceart	(028) 9441 3125
Oirdheisceart	(028) 9250 1277
Deisceart	(028) 37412015
Iarthar	(028) 71611366
Seirbhís éigeandála taobh amuigh d'uaireanta oibre	Tá uimhir amháin réigiúnach ann le haghaidh cásanna a atreorú taobh amuigh d'uaireanta oibre: 028 9504 9999

SPTÉ

Éigeandáil	999
Fiosruithe neamhéigeandála/ginearálta	101

Volunteer Now 028 9023 2020 www.volunteernow.co.uk	Ionad um Dhúshaothrú Leanaí agus Cosaint ar Líne 0870 000 3344 www.ceop.police.uk	
Child Care Policy Directorate 028 9052 2698 www.dhsspsni.gov.uk	AccessNI 0300 200 7888 www.nidirect.gov.uk/accessni	The Rowan SARC 0800 389 4424 www.therowan.net
ChildLine 0800 1111 (Cabhairlíne) www.childline.org.uk	Cabhairlíne NSPCC 0808 800 5000 help@nspcc.org.uk	NSPCC NI 028 9035 1135 www.nspcc.org.uk

D'fhéadfadh sé gur mhaith leat amharc ar an chomhairle ar an suíomh Safer Network http://www.safenetwork.org.uk/help_and_advice/pages/using_social_media.aspx